

Regionalna Dyrekcja
Lasów Państwowych w Olsztynie

Plan Urządzenia Lasu Nadleśnictwo Przasnysz Obręb Przasnysz

PROGRAM OCHRONY PRZYRODY (ELABORAT)

sporządzony na okres od 1 stycznia 2022 roku do 31 grudnia 2031 roku
na podstawie stanu lasu na dzień 1 stycznia 2022 roku

.....
Sporządził

.....
Sprawdził

.....
Dyrektor Oddziału

Wykonawca:

**Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej
Oddział w Olsztynie**

Olsztyn 2022

Spis treści	
1. WSTĘP	7
1.1. Cel i zakres	8
1.2. Materiały źródłowe.....	9
1.3. Wykonawcy.....	10
2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA NADLEŚNICTWA	11
2.1. Położenie i struktura użytkowania ziemi	11
2.2. Regionalizacja	15
2.3. Dominujące funkcje lasów	19
2.4. Zarys historii gospodarki leśnej	22
3. WALORY PRZYRODNICZO – LEŚNE.....	28
3.1. Geomorfologia i gleby.....	28
3.2. Klimat	31
3.3. Wody.....	32
3.4. Bagna i tereny podmokłe.....	34
3.5. Zbiorowiska roślinne	36
3.6. Siedliska przyrodnicze.....	36
3.7. Siedliskowe typy lasu	38
3.8. Drzewostany	38
4. FORMY OCHRONY PRZYRODY.....	45
4.1. Obszary chronionego krajobrazu.....	45
4.1.1. „Zieluńsko – Rzęgnowski Obszar Chronionego Krajobrazu”	45
4.1.2. „Krośnicko – Kosmowski Obszar Chronionego Krajobrazu”	46
4.2. Pomniki przyrody	47
4.3. Użytki ekologiczne.....	52
4.4. Stanowisko dokumentacyjne.....	55
4.5. Ochrona gatunkowa grzybów i roślin	57
4.5.1. Porosty.....	57
4.5.2. Mchy i wątrobowce	58
4.5.3. Widłaki i paprocie	60
4.5.4. Rośliny naczyniowe	60
4.6. Ochrona gatunkowa zwierząt	67
4.6.1. Bezkręgowce	67

4.6.2. Ryby.....	68
4.6.3. Płazy i gady.....	69
4.6.4. Ptaki.....	72
4.6.5. Ssaki.....	83
4.7. Systemy certyfikacji gospodarki leśnej	87
4.7.1. Lasy o szczególnych walorach przyrodniczych – HCVF	88
5. ZAGROŻENIA	89
5.1. Zagrożenia spowodowane przez szkodliwe czynniki biotyczne.....	90
5.1.1. Szkody powodowane przez owady	90
5.1.2. Szkody powodowane przez patogeniczne grzyby.....	91
5.1.3. Szkodniki upraw	92
5.1.4. Szkody powodowane przez zwierzyne.....	92
5.2. Zagrożenia abiotyczne, historia zagrożeń	94
5.3. Zagrożenia wywołane szkodliwym wpływem czynników antropogenicznych	96
5.3.1. Zanieczyszczenia	96
5.3.2. Zagrożenia wywołane zmianami stosunków wodnych.....	99
5.3.3. Formy degeneracji	100
5.3.4. Bezpośrednie negatywne oddziaływanie człowieka na las	102
6. PLAN DZIAŁAŃ Z ZAKRESU OCHRONY PRZYRODY	104
6.1. Kształtowanie stosunków wodnych.....	104
6.2. Kształtowanie stref ekotonowych.....	105
6.3. Ochrona różnorodności biologicznej oraz techniczne i gospodarcze działania proekologiczne.....	107
7. TURYSTYKA, EDUKACJA I PROMOCJA	110
7.1. Obiekty edukacyjne.....	110
7.1.1. Ścieżki edukacyjne	110
7.1.2. Izby edukacyjne.....	112
7.2 Ścieżka nordic walking	113
7.3. Szlaki rowerowe	114
7.4. Miejsca postoju i wypoczynku	115
7.5. Program „Zanocuj w lesie”	116
7.5. Promocja	117
8. OCHRONA WARTOŚCI KULTUROWYCH	119

8.1. Atrakcje regionu.....	119
8.2. Zabytki archeologiczne	120
9. WYBRANE ZAGADNIENIA Z HODOWLI I UŻYTKOWANIA LASU.....	124
10. LITERATURA	128
11. PROGRAM EDUKACJI SPOŁECZEŃSTWA W NADLEŚNICTWIE PRZASNYSZ	131
12. KRONIKA.....	156

Spis tabel

Tabela 1 Charakterystyka regionu (całe gminy)	13
Tabela 2 Zestawienie kompleksów w Nadleśnictwie	14
Tabela 3 Zestawienie kategorii ochronności	21
Tabela 4 Zestawienie powierzchni leśnej w ramach gospodarstw.....	22
Tabela 5 Gleby w Nadleśnictwie Przasnysz	30
Tabela 6 Zestawienie warunków klimatycznych w Nadleśnictwie	32
Tabela 7 Wykaz powierzchni bagien i retencji.....	35
Tabela 8 Typy siedlisk przyrodniczych będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty zinwentaryzowane w Nadleśnictwie Przasnysz.....	37
Tabela 9 Zestawienie powierzchni leśnej i udziału procentowego typów siedliskowych ...	38
Tabela 10 Gatunki drzew i krzewów występujące w Nadleśnictwie Przasnysz.....	39
Tabela 11 Zestawienie powierzchni i miąższości drzewostanów wg grup wiekowych i bogactwa gatunkowego.....	40
Tabela 12 Zestawienie powierzchni drzewostanów wg grup wiekowych i struktury	41
Tabela 13 Zestawienie powierzchni starodrzewi wg gatunków panujących.....	41
Tabela 14 Zestawienie powierzchni i miąższości wg rodzajów i pochodzenia drzewostanów oraz grup wiekowych	42
Tabela 15 Wykaz obiektów bazy nasiennej	43
Tabela 16 Zestawienie powierzchniowe według zgodności składu gatunkowego drzewostanów z TD w Nadleśnictwie Przasnysz.....	44
Tabela 17 Wykaz pomników przyrody w Nadleśnictwie Przasnysz.....	48
Tabela 18 Wykaz istniejących użytków ekologicznych	54
Tabela 19 Wykaz porostów występujących w Nadleśnictwie Przasnysz.....	58
Tabela 20 Wykaz mszaków występujących w Nadleśnictwie Przasnysz	59
Tabela 21 Wykaz widłaków i paproci występujących w Nadleśnictwie Przasnysz.....	60

Tabela 22 Wykaz gatunków z kart stanowiskowych.....	62
Tabela 23 Wykaz roślin naczyniowych objętych ochroną ścisłą stwierdzonych w Nadleśnictwie Przasnysz	64
Tabela 24 Wykaz roślin naczyniowych objętych ochroną częściową stwierdzonych w Nadleśnictwie Przasnysz	65
Tabela 25 Wykaz ryb występujących w wodach na terenie Nadleśnictwa Przasnysz	68
Tabela 26 Wykaz płazów występujących na terenie Nadleśnictwa Przasnysz	70
Tabela 27 Wykaz gadów występujących na terenie Nadleśnictwa Przasnysz	71
Tabela 28 Charakterystyka stref orlika krzykliwego i bociana czarnego	72
Tabela 29 Wykaz ptaków występujących na terenie Nadleśnictwa Przasnysz.....	73
Tabela 30 Wykaz ssaków występujących na terenie Nadleśnictwa Przasnysz	84
Tabela 31 Zestawienie stopni uszkodzenia drzewostanów	90
Tabela 32 Występowanie szkodników owadzych (według kart meldunkowych, ZOL)	91
Tabela 33 Choroby lasu powodowane grzybami pasożytniczymi (według kart meldunkowych, ZOL).....	91
Tabela 34 Występowanie szkodników upraw (według kart meldunkowych, ZOL)	92
Tabela 35 Szkody powodowane przez zwierzyńę (według kart meldunkowych, ZOL)	92
Tabela 36 Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w 2020 r. (GUS)	96
Tabela 37 Stan wód powierzchniowych w zasięgu Nadleśnictwa wg Państwowej Służby Hydrologicznej 2019.....	98
Tabela 38 Zestawienie powierzchni wg form degeneracji lasu – borowacenie.....	100
Tabela 39 Wykaz gatunków drzew obcego pochodzenia w lasach Nadleśnictwa (liczba wydzieliń)	101
Tabela 40 Udział powierzchniowy gatunków panujących na powierzchni leśnej zalesionej	102
Tabela 41 Wykaz pożarów w latach 2012 – 2021 w Nadleśnictwie Przasnysz.....	103
Tabela 42 Wykaz miejsc historycznych i kulturowych w Nadleśnictwie	121
Tabela 43 Zestawienie typów drzewostanów i projektowanych składów upraw na siedliskach przyrodniczych ze składami optymalnymi dla naturalnych typów lasów	126

1. WSTĘP

Stosunek człowieka do przyrody, która jest środowiskiem jego życia, zmieniał się i kształtował przez wiele tysięcy lat. W miarę rozwoju cywilizacji dokonane zostały ogromne zmiany w krajobrazie. Obawy o dalszy los przyrody, a w konsekwencji człowieka, stały się przyczyną tego, że dostrzeżono jak ogromny jest wpływ lasu na środowisko. Obecnie dostrzegana jest konieczność ochrony całego środowiska przyrodniczo – geograficznego oraz dążenia do właściwego użytkowania zasobów przyrody.

Zgodnie z ustawą ochrona przyrody oznacza zachowanie, restytuowanie i właściwe użytkowanie zasobów przyrody oraz ochronę tworów przyrody żywej i nieożywionej, których ochrona jest podyktowana interesem publicznym ze względów naukowych, estetycznych, historycznych, zdrowotnych i społecznych, jak również ze względu na występowanie swoistych cech krajobrazu. Obecnie przedmiotem ochrony przyrody stało się całe środowisko przyrodniczo – geograficzne oraz całość zasobów przyrody. Zawiera się w tym ochrona określonych terenów lub tworów przyrody oraz ochrona jej zasobów i sił produkcyjnych. Celem ochrony przyrody jest zachowanie ciągłości procesów ekologicznych, trwałości puli genowej roślin i zwierząt oraz zdolności samoregulacyjnych ekosystemów na obszarze całego kraju.

Lasy odgrywają główną rolę w zachowaniu naturalnych właściwości środowiska przyrodniczego i są „formacją istot żywych podtrzymującą życie na Ziemi” (Konferencja Organizacji Narodów Zjednoczonych „Ekologia i Rozwój” – Rio de Janeiro, 1992). Lasy uznawane za kolebkę ludzkości i współczesnej kultury, stanowią jeden z podstawowych warunków rozwoju gospodarczego i kulturalnego świata.

1.1. Cel i zakres

Program Ochrony Przyrody dla Nadleśnictwa, opracowany na lata 2022 – 2031, sporządzony został w celu:

- a) zinventaryzowania i zobrazowania walorów przyrodniczych oraz zagrożeń przyrody Nadleśnictwa na tle regionu i kraju,
- b) poprawy warunków i w miarę możliwości wzbogacenia zasobów przyrodniczych ekosystemów leśnych, a w szczególności zachowania różnorodności biologicznej na wszystkich poziomach (genowym, gatunkowym, populacyjnym, ekosystemowym i krajobrazowym),
- c) ustalenia hierarchii grup funkcji poszczególnych kompleksów leśnych (lub ich części),
- d) wskazania kolejnych obiektów do objęcia poszczególnymi formami ochrony,
- e) doskonalenia gospodarki leśnej i sprawowania ochrony przyrody z pełnym wykorzystaniem prac glebowo – siedliskowych,
- f) preferowania technologii prac leśnych przyjaznych dla środowiska przyrodniczego,
- g) uświadomienia społeczeństwu istniejących i potencjalnych zagrożeń lasów oraz środowiska przyrodniczego,
- h) umożliwienia w przyszłości wykonania analiz porównawczych dotyczących zmian lasów i środowiska przyrodniczego,
- i) ochrony zabytków kultury w lasach,
- j) opracowania projektów planów zagospodarowania przestrzennego.

W zakres prac nad Programem Ochrony Przyrody wchodzi:

1. prace inwentaryzacyjne wykonywane w ramach prac urzędniowych i glebowo – siedliskowych,
2. inwentaryzacja stanowisk gatunków rzadkich i chronionych grzybów, roślin i zwierząt, ważniejszych gatunków obcych, ciekawych oraz rzadkich tworów i form przyrody nieożywionej (wydm, wąwozów, jaskiń, głązów, źródlisk itp.), głównie tych, które już są, bądź w przyszłości mogą być uznane prawnie za obiekty objęte szczególnymi formami ochrony przyrody,
3. inwentaryzacja punktów widokowych, ciekawych fragmentów krajobrazu, zabytków kultury materialnej, miejsc historycznych i miejsc pamięci narodowej,

4. inwentaryzacja i opis zagrożeń ograniczających prawidłowy rozwój lasów i poszczególnych ich składników. W pracach tych należy uwzględnić zarówno czynniki biotyczne, abiotyczne jak również antropogeniczne.

Ochrona przyrody w Lasach Państwowych realizowana jest zgodnie z ustawą o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 r. (tekst jedn. z dnia 18 maja 2021 r., Dz. U. 2021 poz. 55) oraz ustawą o lasach z 28 września 1991 r. (tekst jedn. z dnia 16 czerwca 2021 r., Dz. U. 2021 poz. 1275). Wzięto pod uwagę również art. 51 i 52 ustawy z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tekst jedn. z dnia 20 stycznia 2021 r., Dz. U. 2021 poz. 247).

1.2. Materiały źródłowe

Program Ochrony Przyrody dla Nadleśnictwa wykonano między innymi na podstawie danych pochodzących z następujących źródeł:

- Plan urządzenia lasu Nadleśnictwa Przasnysz na okres 01.01.2022 – 31.12.2031.
- Program ochrony przyrody Nadleśnictwa Przasnysz wg stanu na 1.01.2012 r. (wraz z zaktualizowaną kroniką w latach 2012 – 2021).
- Informacje uzyskane od pracowników Nadleśnictwa.
- Informacje pracowników BULiGL uzyskane podczas prac terenowych.
- Operat glebowo – siedliskowy dla Nadleśnictwa Przasnysz według stanu na 1.01.2010 r.

1.3. Wykonawcy

Niniejszy „Program ochrony przyrody” opracowany został przez Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Olsztynie z wykorzystaniem informacji zawartych w programie ochrony przyrody sporządzonym według stanu na 1.01.2012 r. oraz innych dostępnych źródeł wymienionych w punkcie 1.2, a także w spisie literatury. Wykorzystano również aktualne dane taksacyjne zebrane podczas prac terenowych oraz dane z waloryzacji przyrodniczej terenów Nadleśnictwa prowadzonej przez jego pracowników. Opracowanie uzupełnia aktualna mapa walorów przyrodniczo – kulturowych.

Fot. 1 Sasanka otwarta (fot. A. Stefańska)

2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA NADLEŚNICTWA

2.1. Położenie i struktura użytkowania ziemi

Nadleśnictwo Przasnysz położone jest w północnej części województwa mazowieckiego i obejmuje swoim zasięgiem około 988 km². Zawiera się pomiędzy następującymi współrzędnymi geograficznymi:

- kraniec północny - szerokość 53°18'N; długość 24°44'E;
- kraniec południowy - szerokość 52°56'N; długość 20°55'E;
- kraniec wschodni - szerokość 53°07'N; długość 21°07'E;
- kraniec zachodni - szerokość 53°08'N; długość 20°31'E;

Zarządzane przez Nadleśnictwo grunty wchodzą w skład 3 powiatów i 8 gmin:

- powiat ciechanowski – gmina Grudusk,
- powiat mławski – gmina Dzierzgowo,
- powiat przasnyski – gminy: Przasnysz, Miasto Przasnysz, Chorzele, Jednoróżec, Krzynowłoga Mała, Czernice Borowe.

Nadleśnictwo Przasnysz jest jednym z 32 Nadleśnictw Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Olsztynie. Powierzchnia ogólna lasów w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa wynosi 28 824 ha. Lesistość w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa wynosi 29,3%, w RDLP – 29,1%, w województwie mazowieckim 23,4% i w kraju – 29,6%.

Ryc. 1 Położenie Nadleśnictwa na mapie Polski

Tabela 1 Charakterystyka regionu (całe gminy)

Powiat Gmina	Powierzchnia [ha]	Ludność	Powierzchnia lasów N-ctwa [ha]	Powierzchnia lasów ogółem [ha]	Lesistość [%]
1	2	3	4	5	6
Województwo mazowieckie					
Powiat przasnyski	111727	48541	12965	37111	33
Gmina Przasnysz	18413	7204	1039	2893	16
Miasto Przasnysz	2516	17055	1	4	0
Gmina Krzynowłoga Mała	18487	3417	1632	6019	33
Gmina Jednorozec	23224	7023	4311	11397	49
Gmina Czernice Borowe	12018	3767	316	1056	9
Gmina Chorzele	obszar wiejski	35318	6975	15254	43
	miasto	1751	3100	4	28
Powiat mławski	15061	3039	3158	4439	29
Gmina Dzierzgowo	15061	3039	3158	4439	29
Powiat ciechanowski	9675	3535	135	443	5
Gmina Grudusk	9675	3535	135	443	5
Ogółem	136463	55115	16258	41993	31

Ryc. 2 Gminy występujące w zasięgu Nadleśnictwa Przasnysz
(warstwa gmin – Państwowy Rejestr Granic)

Nadleśnictwo Przasnysz charakteryzuje się znacznym rozdrobnieniem terenów leśnych. Najliczniej występują niewielkie kompleksy do 20 ha, które zajmują powierzchnię 777,05 ha, co stanowi 4,72% powierzchni Nadleśnictwa. Większość lasów Nadleśnictwa Przasnysz skupiona jest w 5 kompleksach leśnych o powierzchni 13 179,42 ha, co stanowi 80,05% powierzchni Nadleśnictwa.

Tabela 2 Zestawienie kompleksów w Nadleśnictwie

Wielkość kompleksu	Nadleśnictwo Przasnysz	
	ilość	powierzchnia
1	2	3
do 1.00 ha	78	38,47
1.01 - 5.00 ha	117	263,21
5.01 - 20.00 ha	52	475,37
20.01 - 100.00 ha	22	1055,47
100.01 - 500.00 ha	7	1452,85
501.01 - 2000.00 ha	3	3113,29
2000.01 i więcej	2	10066,13
Razem	281	16464,79

Do ważniejszych szlaków komunikacyjnych w omawianym regionie należą drogi:

- Droga krajowa 57: Chorzele – Maków Mazowiecki,
- Droga wojewódzka 544: Mława – Przasnysz – Ostrołęka,
- Droga wojewódzka 616: Rembielin – Grudusk,
- Droga wojewódzka 617: Przasnysz – Ciechanów.

Nadleśnictwo Przasnysz graniczy z 5 Nadleśnictwami z RDLP Olsztyn. Są to:

- Nadleśnictwo Wielbark – od strony północnej,
- Nadleśnictwo Parciaki – od strony wschodniej,
- Nadleśnictwo Ciechanów – od strony południowo – zachodniej,
- Nadleśnictwo Dwukoły – od strony zachodniej,
- Nadleśnictwo Nidzica – od strony północno – zachodniej.

Ryc. 3 Nadleśnictwa sąsiadujące z Nadleśnictwem Przasnysz
(warstwa nadleśnictw – RDLP Olsztyn)

2.2. Regionalizacja

Podział według regionalizacji geobotanicznej (Matuszkiewicz, 2008) umiejscawia tereny Nadleśnictwa w zasięgu następujących jednostek:

Dział: Mazowiecko – Poleski (E)

Poddział: Mazowiecki (E)

Kraina: Północnomazowiecko – Kurpiowska (E.2.)

Podkraina: Wkry (E.2a.)

Okręg: Wzniesień Mławskich (E.2a.1.)

Podokręg: Wieczfniański (E.2a.1.c)

Okręg: Wysoczyzny Ciechanowskiej (E.2a.5.)

Podokręg: Stupski (E.2a.5.a)

Podokręg: Przasnyski (E.2a.5.e)

Podokręg: Opinogórski (E.2a.5.f)

Podkraina: Kurpiowska (E.2b.)

Okręg: Różańsko - Janowski (E.2b.6.)

Podokręg: Źródeł Orzyca (E.2b.6.a)

Podokręg: Dębowych Gór (E.2b.6.b)

Podokręg: Krzynowłoski (E.2b.6.c)

Podokręg: Jednoroski (E.2b.6.d)

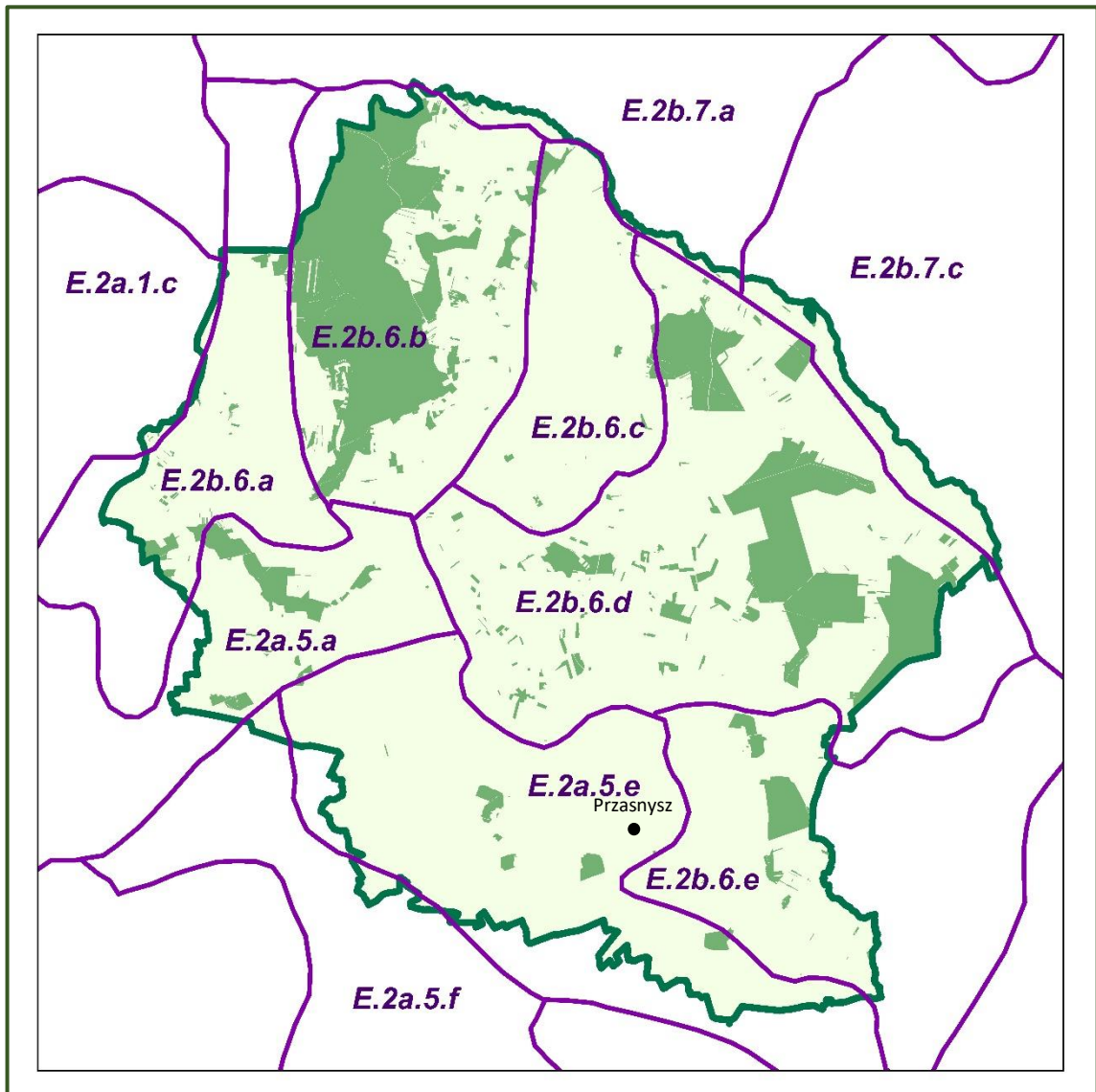
Podokręg: Płoniawski (E.2b.6.e)

Okręg: Zielonej Puszczy Kurpiowskiej (E.2b.7.)

Podokręg: Chorzelsko – Lipowiecki (E.2b.7.a)

Podokręg: Równiny Kurpiowskiej (E.2b.7.c)

Ryc.4 Regionalizacja geobotaniczna w zasięgu Nadleśnictwa Przasnysz
(opracowanie własne na podst. Regionalizacji Geobotanicznej Matuszkiewicz, 2008r.)

Obszar zajmowany przez Nadleśnictwo Przasnysz według regionalizacji przyrodniczo – leśnej z 2010 r. (R. Zielony, A. Kliczkowska, 2012) położony jest w:

Krainie: Mazursko – Podlaskiej (II)

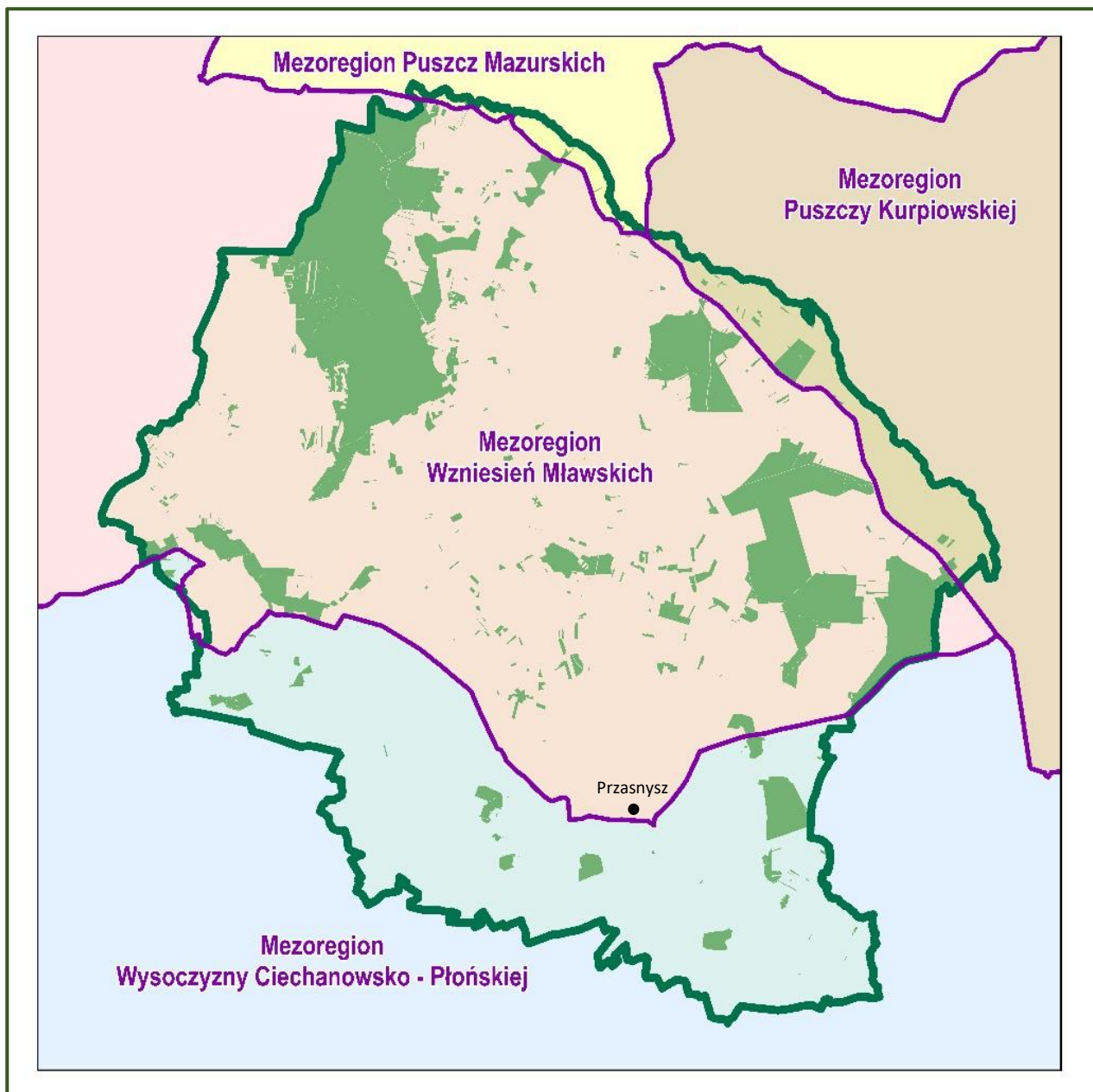
Mezoregionie: Puszczy Mazurskich (II.4)

Krainie: Mazowiecko – Podlaskiej (IV)

Mezoregionie: Wzniesień Mławskich (IV.1)

Mezoregionie: Puszczy Kurpiowskiej (IV.2)

Mezoregionie: Wysoczyzny Ciechanowsko – Płońskiej (IV.4)

Ryc.5 Mezoregiony w zasięgu Nadleśnictwa Przasnysz wg podziału przyrodniczo - leśnego

(warstwa mezoregionów – *Regionalizacja Przyrodniczo – Leśna z 2010 r.*, R. Zielony, A. Kliczkowska, 2012r.)

W podziale fizyczno – geograficznym Polski według Kondrackiego, który został zaktualizowany i opublikowany w *Geographia Polonica* w 2018 r., obszar Nadleśnictwa Przasnysz położony jest w następujących jednostkach:

Megaregion: Pozaalpejska Europa Środkowa (3)

Prowincja: Niż Środkowoeuropejski (31)

Podprowincja: Niziny Środkowopolskie (318)

Makroregion: Nizina Północnomazowiecka (318.6)

Mezoregion: Wzniesienia Mławskie (318.63)

Mezoregion: Wysoczyzna Ciechanowska (318.64)

Mezoregion: Równina Kurpiowska (318.65)

Ryc.6 Mezoregiony w zasięgu Nadleśnictwa Przasnysz wg podziału fizyczno - geograficznego (warstwa mezoregionów – RDOŚ Olsztyn)

2.3. Dominujące funkcje lasów

Funkcje lasu to całokształt materialnych i niematerialnych wartości użytkowych, usług i korzyści dostarczanych przez las. Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tekst jedn. z dnia 16 czerwca 2021 r., Dz. U. 2021 poz. 1275) stanowi, iż podstawowym zadaniem Lasów Państwowych jest prowadzenie trwale zrównoważonej gospodarki leśnej, stawiającej ponad korzyści ekonomiczne trwałość i wielofunkcyjność lasów. Cele gospodarki leśnej zostały uporządkowane według tej ustawy w następującej kolejności:

1. Zachowanie lasów i ich korzystnego wpływu na klimat, powietrze, wodę, glebę, warunki życia i zdrowia człowieka oraz na równowagę przyrodniczą.
2. Ochrona lasów, zwłaszcza lasów i ekosystemów leśnych stanowiących naturalne fragmenty rodzimej przyrody lub lasów szczególnie cennych ze względu na:
  - a) zachowanie różnorodności przyrodniczej,
  - b) zachowanie leśnych zasobów genetycznych,
  - c) walory krajobrazowe,
  - d) potrzeby nauki.
3. Ochrony gleb i terenów szczególnie narażonych na zanieczyszczenia lub uszkodzenia oraz o specjalnym znaczeniu społecznym.
4. Ochrony wód powierzchniowych i głębinowych, retencji zlewni, w szczególności na obszarach wododziałów i na obszarach zasilania zbiorników wód podziemnych.
5. Produkcji, na zasadzie racjonalnej gospodarki, drewna oraz surowców i produktów użytkowania lasu.

Lasy ochronne to obszary leśne podlegające ochronie ze względu na spełniane funkcje. Za lasy ochronne mogą być uznane lasy, które:

- chronią glebę przed wymywaniem lub wyjąłowieniem,
- powstrzymują osuwanie się ziemi, obrywanie się skał lub lawin – chronią brzegi wód przed obrywaniem się, a źródła rzek przed zasypaniem,
- ograniczają powstawanie lub rozprzestrzenianie się lotnych piasków,
- stanowią drzewostany uszkodzone na skutek działalności przemysłu,
- stanowią drzewostany nasienne lub ostoje zwierząt podlegających ochronie gatunkowej,
- mają szczególne znaczenie przyrodniczo – naukowe lub dla obronności i bezpieczeństwa państwa,
- są położone: w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców; w strefach ochronnych wokół sanatoriów i uzdrowisk; w strefie górnej granicy lasów.

Uznanie lasu za ochronny lub pozbawienie go tego charakteru następuje w drodze decyzji ministra właściwego do spraw środowiska na wniosek Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych po zasięgnięciu opinii rady gminy, w odniesieniu do lasów stanowiących własność Skarbu Państwa, a w odniesieniu do pozostałych lasów – wojewody na wniosek starosty, uzgodniony z właścicielem lasu i zaopiniowany przez radę gminy.

W poniższej tabeli przedstawiono powierzchnię projektowanych lasów ochronnych.

Tabela 3 Zestawienie kategorii ochronności

Lp.	Kategoria lasu	Powierzchnia w Nadleśnictwie [ha]
1	2	3
1	glebochronne	864,39
2	wodochronne	1 319,90
3	nasienne	10,14
4	cenne fragmenty przyrody	17,36
	Razem	2 211,79

W lasach ochronnych prowadzi się gospodarkę leśną w sposób zapewniający ciągłe spełnianie przez nie celów, dla których zostały wydzielone, w szczególności poprzez:

- dbałość o stan zdrowotny i sanitarny lasów,
- preferowanie naturalnego odnowienia lasu,
- ograniczanie regulacji stosunków wodnych do prac uzasadnionych potrzebami odnowienia lasu oraz użytkowania sąsiadujących z lasami ochronnymi gruntów leśnych,
- ograniczanie trwałego odwadniania bagien śródleśnych do przypadków, w których wyniki przeprowadzonych badań i ekspertyz wykluczają niekorzystny wpływ tego zabiegu na stosunki wodne w lasach ochronnych,
- kształtowanie struktury gatunkowej i przestrzennej lasu zgodnie z warunkami siedliskowymi w kierunku powiększania różnorodności biologicznej i zwiększania odporności lasu na czynniki destrukcyjne,
- stosowanie indywidualnych sposobów zagospodarowania i ochrony poszczególnych drzewostanów, ustalanie etatu cięć według potrzeb hodowlanych lasu,
- ograniczanie stosowania zrębów zupełnych do najstabszych siedlisk leśnych oraz prowadzenie śinki drzew, zrywki i wywozu drewna w sposób zapewniający w maksymalnym stopniu ochronę gleby i roślinności leśnej,
- zakaz pozyskiwania żywicy i karpiny.

Osobną i ważną funkcję spełniają lasy gospodarcze. Są to materialne wartości użytkowe dostarczane przez las, związane z produkcją drewna i użytków ubocznych (zwierzyna łowna, kora, jagody, zioła, grzyby).

Gospodarka leśna prowadzona jest w oparciu o podział na gospodarstwa, których ujęcie tabelaryczne przedstawione jest poniżej:

Tabela 4 Zestawienie powierzchni leśnej w ramach gospodarstw

Gospodarstwo	Razem Nadleśnictwo	
	Powierzchnia [ha]	%
1	2	3
Specjalne (S)	56,00	0,35
Lasów ochronnych (O)	2 188,19	13,74
Zrębowe w lasach gospodarczych (GZ)	8 763,79	55,03
Przerębowo – zrębowe w lasach gospodarczych (GPZ)	4 918,84	30,88
Razem	15 926,82	100,00

W skład gospodarstwa specjalnego (S) wchodzi:

- lasy cenne pod względem przyrodniczym i krajobrazowym, w szczególności na gruntach podmokłych, unikatowych, rzadkich i ważnych dla regionu (w tym wszystkie drzewostany na siedliskach LMb i Bs),
- lasy stanowiące ostoje zwierząt objętych ochroną gatunkową (strefy całoroczne),
- miejsca pamięci i zabytki wpisane do rejestru oraz lasy będące kluczowe dla tożsamości kulturowej lokalnych społeczności stanowiące osobne wydzielenia,
- drzewostan nasienny wyłączony i drzewostan zachowawczy.

2.4. Zarys historii gospodarki leśnej

Obszar obecnego Nadleśnictwa Przasnysz został stosunkowo późno zasiedlony i zagospodarowany przez człowieka stanowiąc opuszczony pas międzyplemienny między Mazowszem a Prusami. Rozległe obszary leśne położone od niepamiętnych czasów w łuku rzeki Orzyc nazywano Puszcą Mazuch. Całość tego obszaru znajdowała się w granicach Mazowsza, które przez okres 300 lat było księstwem. W latach 1227 - 1355 było księstwem udzielnym. Dopiero Siemowit III zaprzysiął lenność Kazimierzowi Wielkiemu i od 1355 do 1526 roku Mazowsze było księstwem lennym. Ludność poza uprawą roli zajmowała się

eksploatacją dóbr naturalnych, podejmując zawody myśliwego, rybaka, smolarza, węglarza, bartnika lub rudnika. Ośrodkami miejskimi były: Przasnysz, Chorzele i Janowo. Z uwagi na małą urodzajność większości gleb ziemi uprawiane były okresowo, a w miarę potrzeb karczowano nowe zagony, podczas gdy stare z czasem pokrywały się samosiewem, odnawiając się w sposób naturalny. Lasy obecnego Nadleśnictwa Przasnysz do okresu rozbiorów Polski stanowiły dobra królewskie. Ich użytkowanie miało charakter plądrowniczy. Duże obszary lasów uległy dewastacji lub całkowitemu wylesieniu. Gospodarowanie w lasach przasnyskich w tym okresie nie jest dostatecznie poznane.

W 1795 roku, po trzecim rozbiore Rzeczypospolitej, lasy obecnego Nadleśnictwa Przasnysz zajęli Prusacy. Od tego momentu na rozwój gospodarstwa leśnego w Polsce decydujący wpływ miała niemiecka myśl leśna. Początki Nadleśnictwa Przasnysz przypadają na okres Księstwa Warszawskiego. Powstało ono dokładnie 9 kwietnia 1807 roku uchwałą Komisji Rządowej o organizacji administracji publicznej. W Departamencie Płockim ustalono powstanie 9 nadleśnictw w tym Przasnysz. Po utworzeniu w 1815 roku Królestwa Polskiego większość lasów obecnego Nadleśnictwa Przasnysz stanowiły tzw. lasy rządowe. Lasy te weszły w skład „Leśnictwa Przasnysz” z siedzibą w Przejmach. Instytucja ta w randze Nadleśnictwa przetrwała do końca I wojny światowej. Po odzyskaniu niepodległości w 1919 roku powołane zostaje Nadleśnictwo Przejmy i Janowo w miejsce „Leśnictwa Przasnysz”. W 1925 roku Nadleśnictwo Przejmy zostaje podzielone na trzy mniejsze nadleśnictwa: Przejmy, Pruskołęka i Parciaki.

Pierwsze plany urządzenia lasu dla obu nadleśnictw wykonano w 1920 roku. Drzewostany zostały zagospodarowane metodą powierzchniową o 110-letniej kolei rębny z 3 letnim nawrotem cięć i odnowieniem sztucznym. W roku 1925 nastąpiło definitywne urządzenie z zastosowaniem metody powierzchniowej o 90-letniej kolei rębny z odnowieniem sztucznym. Rewizja planów urządzenia lasu z roku 1931 podwyższa kolej rębny na 100 lat oraz ustala wiek rębności olchy na 80 lat.

Na terenie byłego Nadleśnictwa Przejmy, w okresie międzywojennym nastąpiła silna eksploatacja lasów, o czym świadczy obecny zbliżony do siebie wiek drzewostanów oraz ślady kolejki leśnej służącej do wywozu drewna. Powierzchnia Nadleśnictwa Przejmy po II wojnie światowej wynosiła 4 496,26 ha a Nadleśnictwa Janowo 3 320,12 ha. W latach 1939-1945 Niemcy wysiedlili mieszkańców wsi: Ślubowo, Pacuszki, Siwki, Serwatki, Dęby Wielkie, Kąski, Wólka Brzozowska na terenie Nadleśnictwa Janowo celem stworzenia

lotniska dla ciężkich samolotów transportowych i bombowców. W późniejszym okresie na tym obszarze utworzono poligon wojskowy. Obecnie teren ten stanowi część gruntów Nadleśnictwa. Silne przywiązanie do ziemi oraz poczucie krzywdy zakorzenione jest w świadomości wysiedlonych mieszkańców i ich spadkobierców po dzień dzisiejszy. Zmiany ustrojowe po 1990 roku pozwoliły ubiegać się dawnym właścicielom o zwrot ziemi. W latach 1992-2001 zwrócono 107,80 ha. Decyzja Urzędu Rejonowego w Mławie, nakazująca zwrot zawłaszczonego majątku dawnym właścicielom, wprowadziła w stanie posiadania Nadleśnictwa niekorzystne zmiany. Powstała swoista szachownica gruntów, nasilił się nadmierny i często nielegalny wyrąb w odzyskanych drzewostanach, miejscami również w sąsiadujących lasach Nadleśnictwa. Działania te doprowadziły do konfliktu między Nadleśnictwem a prywatnymi właścicielami. Po wielu nieudanych próbach pertraktacji sprawy zostały skierowane do sądu, którego werdykty były korzystne dla Nadleśnictwa.

W okresie powojennym, do Nadleśnictw Przejmy i Janowo na mocy dekretu PKWN z dnia 12.12.1944 roku oraz rozporządzenia wykonawczego Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 20.01.1945 roku włączono lasy o powierzchni 4 525,97 ha z dawnych majątków: Rycice (830,97 ha), Drądzewo (79,36 ha), Chojnowo (107,95 ha), Rostkowo (135,78 ha), Karwacz (431,54 ha), Leszno (92,77 ha), Zbrochy (245,79 ha), Grudusk (78,93 ha), Rąbież (41,96 ha), Kamień (46,97 ha), Rzęgnowo (112,07 ha), Rogale (87,84 ha), Kitki (6,60 ha), Zawady (50,31 ha), Szumsk (232,42 ha), Choszczewka (234,43 ha), Nowa Wieś (148,01 ha), Dąbrówka Ostrowska (50,71 ha), Duczymin (114,64 ha), Opiłki Płoskie (78,21 ha), Rapaty Żachy (39,86 ha), Czarzaste Wielkie (65,18 ha), Grabowo Zawady (76,45 ha), Olgiercówka (22,58 ha), Góra Romana (62,41 ha), Wólka (221,06 ha), Ulasek – Brzozowo Maje (230,17 ha), Pacuszki (79,61 ha), Łęg (69,93 ha), Koziorowo (118,52 ha), Chmieleń Wielki (145,08 ha), Dzierzgowo (187,86 ha). W roku 1944 ponadto przekazano do Nadleśnictwa Przejmy lasy i parcele rolne Ministerstwa Spraw Wojskowych o pow. 149,56 ha (uroczysko Święte Miejsce). W latach 1956-57 dodatkowo upaństwowiono lasy na powierzchni 305,02 ha z majątków: Zdziwój Nowy (59,50 ha), Kitki (19,86 ha), Czarzaste Wielkie (10,67 ha), Czarzaste Chodupki (23,84 ha), Olszewiec (7,16 ha), Karwacz (44,37 ha), Rostkowo (7,62 ha), Oględa Szlachecka (83,90 ha), Smoleń Trzcianka (34,49 ha), Rycice (13,61 ha). W latach 1957-69 przejęto od MON lasy o powierzchni 2 665,79 ha. W okresie 1946-1957 Nadleśnictwo Przejmy i Janowo pozyskały grunty w ilości 189,24 ha a w latach 1957-2001 pozyskano 905,33 ha z Państwowego Funduszu Ziemi.

Plany prowizorycznego urządzenia lasu w tych Nadleśnictwach opracowano na lata 1946/47 - 1956/57. Realizacja planów prowizorycznego urządzenia lasu zakłócona była gradacją brudnicy mniszki w latach 1948 i 1952, klęską śniegotomów na przełomie roku 1952 - 53 oraz szkodami wyrządzonymi przez huragan w 1955 roku. BULiGL Oddział w Siedlcach opracowało definitywne plany urządzenia lasu na lata 1957/58 - 1967/68. Powierzchnia Nadleśnictwa Przejmy wynosiła 6 659,85 ha a Nadleśnictwa Janowo 6 326,32 ha.

Plan pierwszej rewizji urządzenia lasu opracowany został na okres od 1969 do 1979 roku przez BULiGL Oddział Białystok. Powierzchnia ogólna według stanu na 01.10.1969 roku wynosiła: Nadleśnictwo Janowo 8 569,62 ha, Nadleśnictwo Przejmy 6 887,75 ha. Na podstawie decyzji Naczelnego Dyrektora Lasów Państwowych, zarządzeniem Nr 75 z 30.12.1972 roku Nadleśnictwa Janowo, Przejmy, Parciaki i Sławki weszły w skład Nadleśnictwa Przasnysz jako obręby leśne: Janowo o pow. 8 569,62 ha, Przejmy o pow. 6 944,30 ha, Parciaki o pow. 7 879,02 ha, Sławki o pow. 4 384,32 ha. Reaktywowane Nadleśnictwo Przasnysz osiągnęło powierzchnię 27 777,26 ha. Realizując decyzję Prezydium Rady Ministrów o dostosowaniu działalności gospodarczej do administracyjnego podziału kraju, Zarządzeniem Nr 43 z 10.11.1978 roku Naczelnego Dyrektora Lasów Państwowych z obrębu Janowo, Przejmy i Sławki wydzielono obręb Dzierzgowo - lasy w granicach województwa ciechanowskiego. Na mocy Zarządzenia nr 27 z dnia 27.11.1981 roku Naczelnego Dyrektora Lasów Państwowych, Nadleśnictwo Przasnysz zostało podzielone z dniem 01.01.1982 roku. Powstało Nadleśnictwo Parciaki z obrębów Parciaki i Sławki. W Nadleśnictwie Przasnysz pozostały obręby: Janowo o pow. 5 595 ha, Dzierzgowo o pow. 3 984 ha, Przejmy o pow. 7 103 ha (powierzchnia wg stanu na dzień 31.07.1989 r. wynosiła łącznie 16 682 ha).

Plan urządzenia lasu II rewizji został opracowany na lata 1979-1988. W praktyce ze względu na brak nowego opracowania Nadleśnictwo pracowało na planie, który już wyekspirował do 31.12.1991 roku. Użytkowanie w lasach Nadleśnictwa Przasnysz nie przebiegało w omawianym okresie równomiernie, co widać zwłaszcza w użytkowaniu rębny. W pierwszej połowie lat osiemdziesiątych część zrębów została wstrzymana ze względu na zagrożony stan lasów w innych nadleśnictwach RDLP Olsztyn (wymuszone zwiększenie użytkowania). Wysokie pozyskanie użytków przygodnych zwłaszcza w użytkowaniu przedrębny związane było z usunięciem szkód po gradacji brudnicy mniszki. Procentowy udział miąższości użytków przygodnych w cięciach rębnych wyniósł

3,3 %, w użytkach przedrębnych 43,0 %, a średnia w całości użytkowania 23,0 %. Całość cięć użytkowania rębego wykonano zrębami zupełnymi. Z ogólnej powierzchni zrębów 1 235,24 ha, wycięto w okresie 1979 - 1991 (a więc w ciągu 13 lat) 168,08 ha zrębów planowanych na II 10-lecie oraz 19,39 ha zrębów nie objętych planem cięć (w tym dwa zręby sanitarne oraz zręb pod szkółkę). W użytkowaniu przedrębnym, wykonane cięcia w zdecydowanej większości miały charakter cięć selekcyjnych. Trzebieże selekcyjne pod względem zadań powierzchniowych zostały wykonane w 95 %, a pod względem pozyskania grubizny w 50 %, co świadczy o zbyt małej intensywności wykonanych cięć pielęgnacyjnych. Wiek rębności dla poszczególnych gatunków przyjęte zostały jak w poprzednim planie. W trzeciej rewizji obowiązywania planu urządzenia lasu na lata 01.01.1992 – 31.12.2001 został zlikwidowany obręb Dzierzgowo. Lasy obrębu włączono do obrębów Janowo i Przejmy a pozostałą część z Gminy Krasne w ilości 271,68 ha przekazano do Nadleśnictwa Ciechanów.

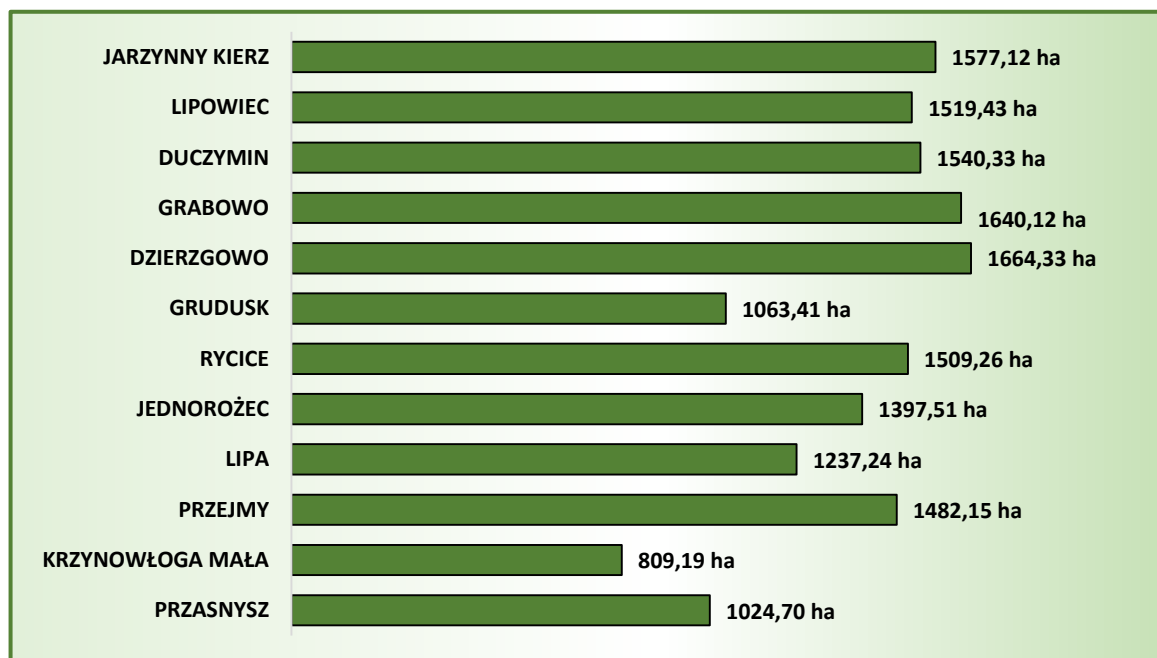
Wykonywanie zadań gospodarczych w III rewizji planu urządzenia lasu, prowadzone było przez pierwsze 4 lata wg planu urządzenia lasu, zaś w latach 1996 - 2001 wg tzw. planu dostosowanego do wymogów określonych w Ustawie o Lasach, zatwierdzonego Zarządzeniem Nr 215 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dn. 08.11.1996 roku. Użytkowanie rębne zostało w pierwszych 4 latach wykonane na poziomie 81,8 % planu, zaś przedrębne na poziomie 119 %. Wg etatów na lata 1996 - 2001 na poziomach odpowiednio 72 % oraz 135 %. Przekroczenie pozyskania miąższności w użytkowaniu przedrębnym spowodowane było dużą ilością użytków przygodnych. Głównymi przyczynami ich powstawania były huraganowe wiatry, śniegołomy, szkodniki wtórne i grzyby pasożytnicze (szczególnie huba korzeniowa). W drugiej połowie obowiązywania planu w zakresie hodowli lasu, w Nadleśnictwie rozpoczęto stosowanie odnowień naturalnych na powierzchni blisko 37 hektarów. Powierzchnia całego Nadleśnictwa wynosiła wtedy 16 461,46 ha.

Na okres gospodarczy IV rewizji, przypadający na lata 2002 - 2011 opracowano plan urządzenia lasu wg stanu na dzień 01.01.2002 roku. Nadleśnictwo Przasnysz zarządzało wówczas powierzchnią 16 389,38 ha. Nadleśnictwo składało się z dwóch obrębów leśnych, których powierzchnie odpowiednio wynosiły: Janowo - 8 937,62 ha, Przejmy 7 451,76 ha. Etat użytkowania rębego zakładał pozyskanie 644 093 m³ grubizny netto. Cięcia rębne w założeniu miały objąć powierzchnię 1 733,11 ha i dać 354 070 m³ grubizny. Cięcia przedrębne w założeniu dotyczyć miały odpowiednio 11 763,62 ha i 290 023 m³.

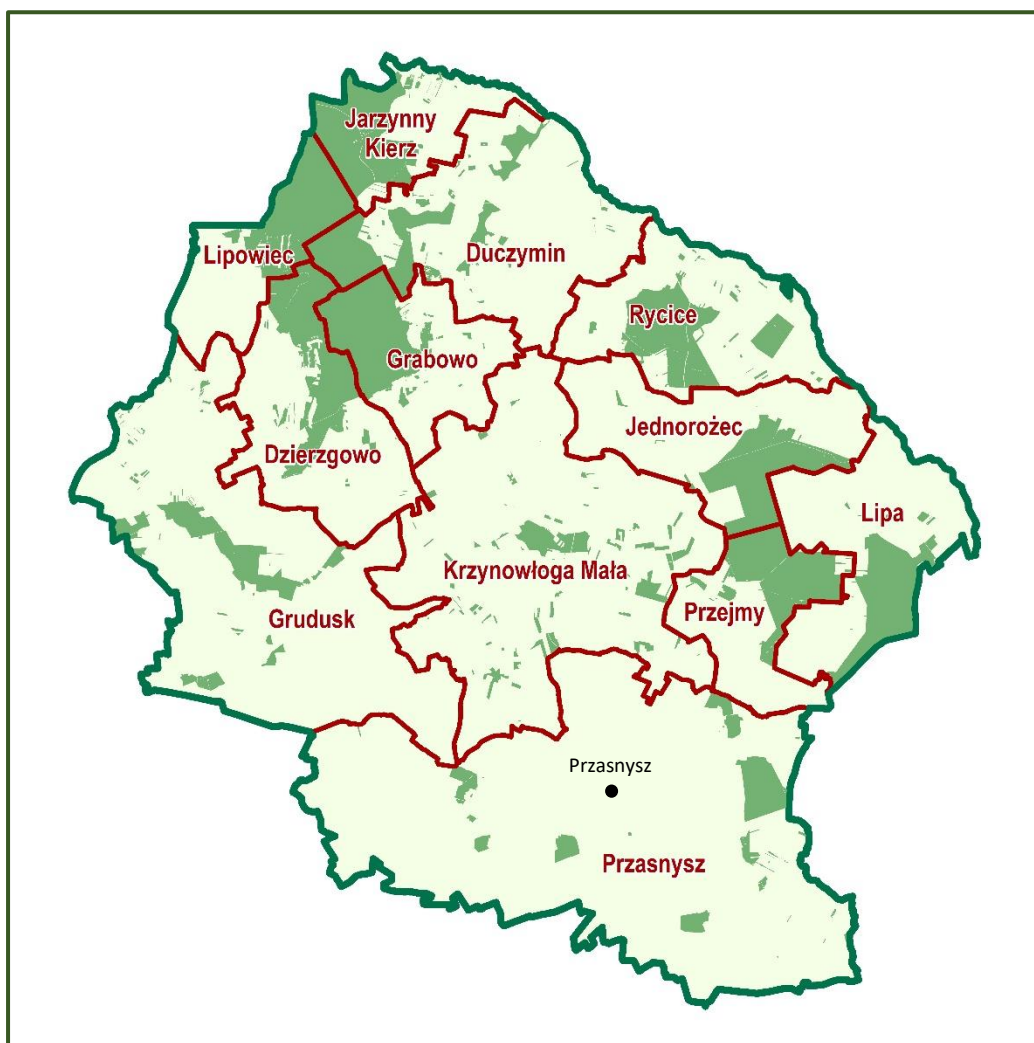
Odnowienia i zalesienia przewidziano na powierzchni 2 021,44 ha, a pielęgnowanie przewidziano do wykonania na łącznej powierzchni 5 512,08 ha. W omawianym okresie w latach 2008 - 2010 dla Nadleśnictwa Przasnysz wykonano „Operat glebowo-siedliskowy”, który wprowadził istotne zmiany w odniesieniu do zasięgu siedlisk leśnych. Od roku 2011 Nadleśnictwo Przasnysz jest też jednostką jednoobróbową.

W latach 2012-2021 (V rewizja urządzenia lasu) Nadleśnictwo pozyskało 788 319 m³ netto (wraz z aneksem opiewającym na 30 000 m³). Plan zakładał pozyskanie na poziomie 758 513 m³ netto miąższości i został sporządzony przez firmę KRAMEKO Sp. z o.o. Wielkość założonego planu okazała się niewystarczająca do wykonania całości zadań gospodarczych w pozyskaniu drewna szczególnie w użytkowaniu przedrębnym. W Nadleśnictwie w latach 2012 – 2021 uznano odnowienia naturalne (głównie sosny) na powierzchni 494,48 ha. Procentowy udział odnowień naturalnych w tym okresie w stosunku do powierzchni odnowień – bez zalesień i podsadzeń, wyniósł 35 %.

Obecnie w planie VI rewizji, według stanu na 01.01.2022 r. Nadleśnictwo o powierzchni 16 464,79 ha posiada jeden obręb leśny Przasnysz, który podzielony jest na 12 leśnictw o średniej powierzchni 1 372,07 (od najmniejszego – 809,19 ha Krzynowłoga Mała, do największego – 1 664,33 ha Dzierzgowo).

Ryc. 7 Powierzchnia leśnictw w Nadleśnictwie Przasnysz

Ryc.8 Podział Nadleśnictwa Przasnysz na leśnictwa

3. WALORY PRZYRODNICZO – LEŚNE

3.1. Geomorfologia i gleby

Operat glebowo – siedliskowy dla Nadleśnictwa Przasnysz został opracowany według stanu na 1.01.2010 r. przez Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Gdyni. Zamieszczone w nim dane wskazują na wyraźną dominację jednego typu gleb – gleby rdzawe, które zajmują 85,6% powierzchni. W lokalnych warunkach są to najczęściej piaski wodnolodowcowe, często także rzeczne, niekiedy również zwałowe, tu jednak wykształca się zwykle podtyp najżyźniejszy tych gleb, gleby rdzawe brunatne. Na terenie Nadleśnictwa dominują jednak gleby rdzawe bielicowe oraz gleby rdzawe właściwe. Pod względem wielkości powierzchni kolejne miejsce zajmują gleby murszowe i gleby murszowate (5,6%) oraz gleby bielicowe związane z ubogimi piaskami (1,9%).

Gleby Nadleśnictwa w układzie systematycznym gleb Polski zestawione zostały w tabeli 5.

Na obszarze Nadleśnictwa dominują gleby wykształcone na piaskach różnej genezy. Nadleśnictwo charakteryzuje dominacja osadów czwartorzędowych i występowanie następujących utworów geologicznych:

- utwory pochodzenia lodowcowego – największą powierzchnię zajmują piaski, żwiry i głazy moren czołowych. Na utworach tych położona jest większa część północnego kompleksu Nadleśnictwa, Leśnictwo Lipa a także część Leśnictw: Grudusk i Krzynowłoga Mała. Materiał geologiczny stanowiący przez mułki, piaski i żwiry kemów (miejscami glin zwałowych kemów) występuje na zachód i południowy zachód od Chorzel oraz pomiędzy Przasnyszem a Krzynowłogą Małą. Podłoże tworzone przez gliny zwałowe występują w południowo – wschodnim zasięgu lasów Nadleśnictwa. Piaski i żwiry wodnolodowcowe występują głównie wzdłuż wschodniej granicy zasięgu terytorialnego Nadleśnictwa, oraz na zachodzie pomiędzy Dzierzgowem a Nowym Brzozowem. Piaski i żwiry ozów występują na niewielkim fragmencie Nadleśnictwa, na zachód od Chorzel.

- utwory pochodzenia organicznego – wśród osadów jeziornych i bagiennych dominują torfy. Występują one głównie w dolinach rzek, w korytach dawnych strumieni oraz w zagłębieniach powstałych w wyniku wytopienia się brył lodu. Na terenie Nadleśnictwa występują w dolinie Orzyca oraz miejscami na terenie dawnego poligonu wojskowego. Mursze i namuły torfiaste stwierdzono na niewielkich powierzchniach, głównie poza zarządzanymi gruntami.

- utwory pochodzenia eolicznego – na terenie Nadleśnictwa Przasnysz podłoże zbudowane z piasków pochodzenia eolicznego występuje głównie na terenie Leśnictwa Jednorożec.

- utwory pochodzenia rzeczno – muły, piaski i żwiry rzeczne występują licznie w dolinach większości rzek, poza gruntami Nadleśnictwa.

- utwory deluwialne – osady piasków i glin deluwialnych powstałych w wyniku wietrzenia występują głównie na zboczach i przy krawędziach dolin oraz w obniżeniach terenu.

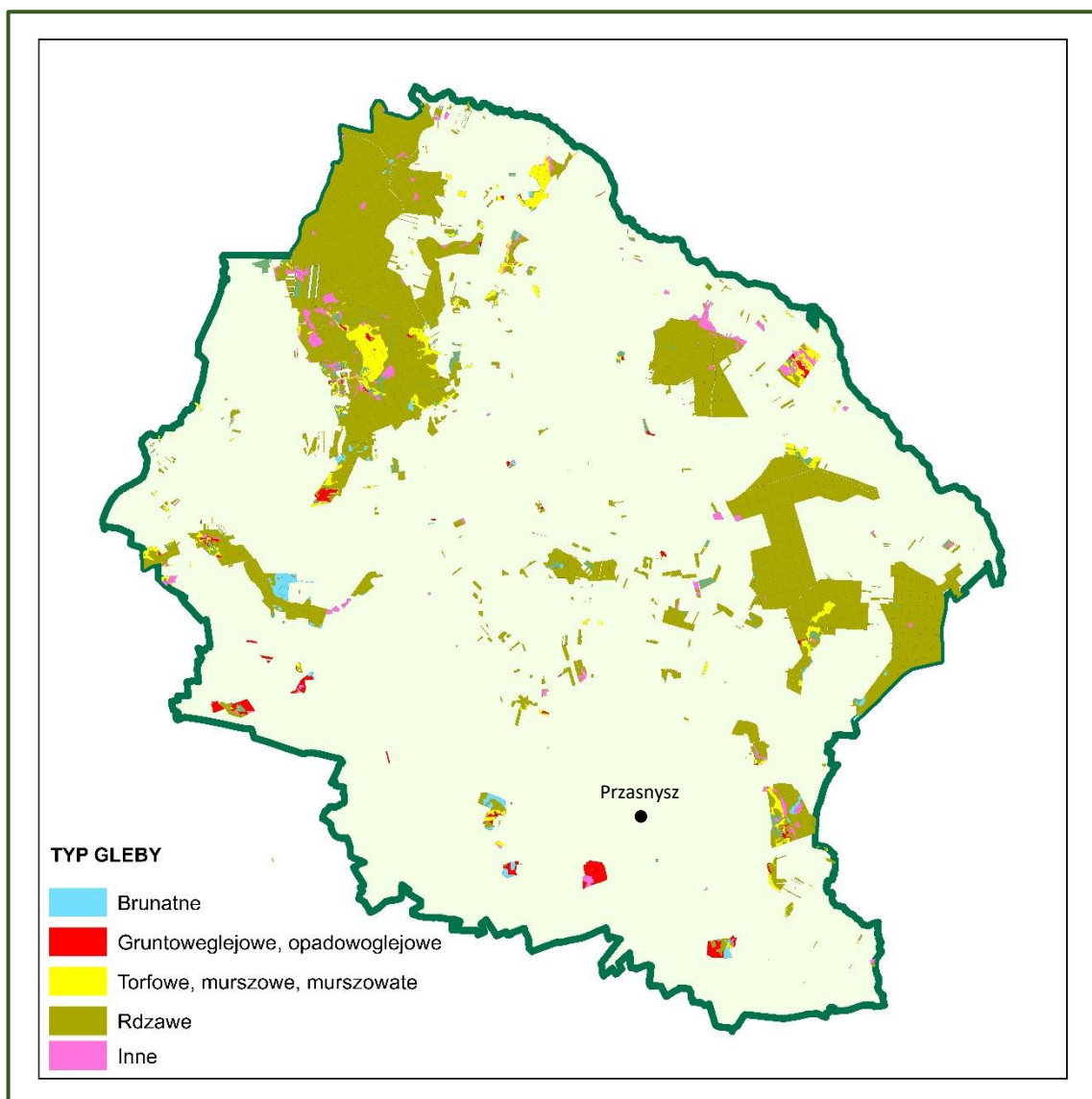
- utwory antropogeniczne – powstały w wyniku działalności ludzkiej i obejmują formy wklęsłe (glinianki, żwirownie, kanały i rowy) oraz wypukłe (nasypy, wały i groble). Na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Przasnysz powierzchnia tych utworów jest marginalna, natomiast w zasięgu terytorialnym występują duże kopalnie odkrywkowe żwiru (teren Leśnictwa Krzynowłoga Mała), których niekorzystne oddziaływanie na środowisko przejawia się przede wszystkim zaburzeniami stosunków wodnych, zanieczyszczeniem wód i degradacją walorów krajobrazowych.

Obszar Nadleśnictwa Przasnysz charakteryzuje się występowaniem rzeźby młodoglacjalnej ukształtowanej w czasie zlodowacenia środkowopolskiego. Decydujący wpływ na morfologię terenu Nadleśnictwa miała faza północnomazowiecka tego zlodowacenia. W późniejszych okresach na utwory glacialne nałożone zostały formy fluwialne ostatniego interglacjału. Całość uległa przekształceniom w wyniku procesów postglacjalnych – denudacji, akumulacji eolicznej oraz erozji i akumulacji holoceniowej. Występujące na obszarze Nadleśnictwa formy fizjograficzne stanowią moreny (moreny czołowe – Góry Dębowe, Morena Rzęgnowska, Morena Zbrochowska, Morena Krzynowłogi, moreny pierścieniowe – występujące na terenie Leśnictwa – Rycice), sandry, ozy (wzgórza ozowe na południowym zachodzie od Chorzel), kemy (płaskowyzę kemowe, położone na północ od Przasnysza) oraz liczne formy holoceniowe.

Tabela 5 Gleby w Nadleśnictwie Przasnysz

Typ gleby	Nadleśnictwo Przasnysz	
	[ha]	[%]
1	2	3
Arenosole (AR)	106,66	0,70
Pelosole (PE)	1,04	<0,01
Pararędziny (PR)	25,57	0,1
Brunatne (BR)	236,85	1,5
Płowe (P)	56,17	0,4
Rdzawe (RD)	13 323,38	85,60
Bielicowe (B)	291,11	1,90
Gruntowoglejowe (G)	94,62	0,60
Opadowoglejowe (OG, OGS)	266,51	1,70
Torfowe (T)	173,04	1,10
Murszowe (M)	362,71	2,30
Murszowate (MR)	505,31	3,30
Deluwialne (D)	3,59	<0,01
Kulturoziemne (AK)	89,13	0,60
Industioziemne i urbanoziemne (AU)	46,13	0,20
Razem	15 581,82*	100,00

*Powierzchnia bez terenów różnych, wód i bagien gdzie nie określono typu i podtypu gleby.

Ryc.9 Typy gleb w zasięgu Nadleśnictwa Przasnysz

3.2. Klimat

Według regionalizacji klimatycznej (A. Woś – Regiony Klimatyczne Polski 1994 r.) tereny Nadleśnictwa Przasnysz leżą na granicy regionu X Zachodniomazurskiego i XI Środkowomazurskiego. Wg Romera obszar Nadleśnictwa położony jest w regionie klimatycznym Krainy Wielkich Dolin i cechuje się dużym wpływem klimatu kontynentalnego. Podstawowe cechy klimatu Nadleśnictwa Przasnysz kształtują masy powietrza wilgotnego znad Atlantyku oraz kontynentalnego ze wschodu, które są przyczyną częstych wahań pogody.

Do przybliżenia warunków klimatycznych panujących w Nadleśnictwie Przasnysz wykorzystano dane zebrane w Stacji Meteorologicznej w Mławie w 2020 roku (źr.IMGW).

Tabela 6 Zestawienie warunków klimatycznych w Nadleśnictwie

	Średnia temperatura [°C]	Średnia maksymalna temperatura [°C]	Średnia minimalna temperatura [°C]	Średnia wartość ciśnienia atmosferycznego [hPa]	Średnia wilgotność [%]	Całkowite opady deszczu lub śniegu [mm]	Średnia prędkość wiatru [m/s]	Całkowita liczba dni z deszczem	Całkowita liczba dni ze śniegiem	Całkowita liczba dni z gradem	Całkowita liczba dni z mgłą	Całkowita liczba dni z burzą
Styczeń	2,0	4,2	-0,1	1001,7	92	36,1	4,1	18	5	0	16	0
Luty	3,0	6,2	0,3	991,2	84	54,8	4,4	23	12	2	2	1
Marzec	3,9	8,9	-0,1	999,9	69	28,0	3,6	14	6	0	3	0
Kwiecień	8,0	14,7	1,1	999,7	57	3,2	3,4	5	0	0	1	0
Maj	10,6	16,1	5,3	998,9	72	70,3	3,3	20	3	0	3	1
Czerwiec	18,3	23,9	13,6	994,5	75	101,2	3,1	18	0	0	1	8
Lipiec	17,9	23,9	12,3	997,2	72	87,3	2,8	21	0	0	4	6
Sierpień	19,4	25,2	13,9	996,8	70	79,0	2,4	11	0	0	4	3
Wrzesień	14,9	20,7	9,7	999,1	81	78,7	2,7	14	0	0	6	3
Październik	10,1	13,6	7,3	995,0	88	87,7	2,9	22	0	0	10	2
Listopad	5,3	7,5	3,3	1005,2	92	13,7	3,1	21	3	0	11	0
Grudzień	1,3	3,2	-0,5	996,2	91	28,8	3,7	17	4	0	12	0
Rok	9,6	14,0	5,5	998,0	79	668,8	3,3	204	33	2	73	24

3.3. Wody

Stosunki hydrologiczne na terenie Nadleśnictwa Przasnysz determinowane są budową geologiczną, ilością opadów, ilością zbiorników wodnych i rzek oraz rzeźbą terenu.

Nadleśnictwo Przasnysz znajduje się na obszarze Głównego Zbiornika Wód Podziemnych – nr 215 Subniecka Warszawska. Zbiornik o powierzchni 51 000 km² nie został jeszcze udokumentowany. Wiek i genezę wód zbiornika określono jako trzeciorzęd, a piętro wodonośne jest zbudowane z utworów paleogeńskich oraz neogeńskich. Szacunkowe zasoby dyspozycyjne zbiornika wynoszą ok. 250 tys. m³/dobę. Średnia głębokość ujęć dla tego zbiornika wynosi 160 m.

Nadleśnictwo leży na obszarze Jednolitych Części Wód Podziemnych 49 oraz 50. Obszar JCWPd 49 o powierzchni 5 357,38 km² obejmuje zlewnię rzeki Wisły. Występują tu głównie czwartorzędowe poziomy wodonośne (głębokość występowania warstw

wodonośnych wynosi do ok. 215 m) oraz w mniejszym stopniu neogeńskie (głębokość występowania warstw wodonośnych wynosi ok. 150 - 250 m).

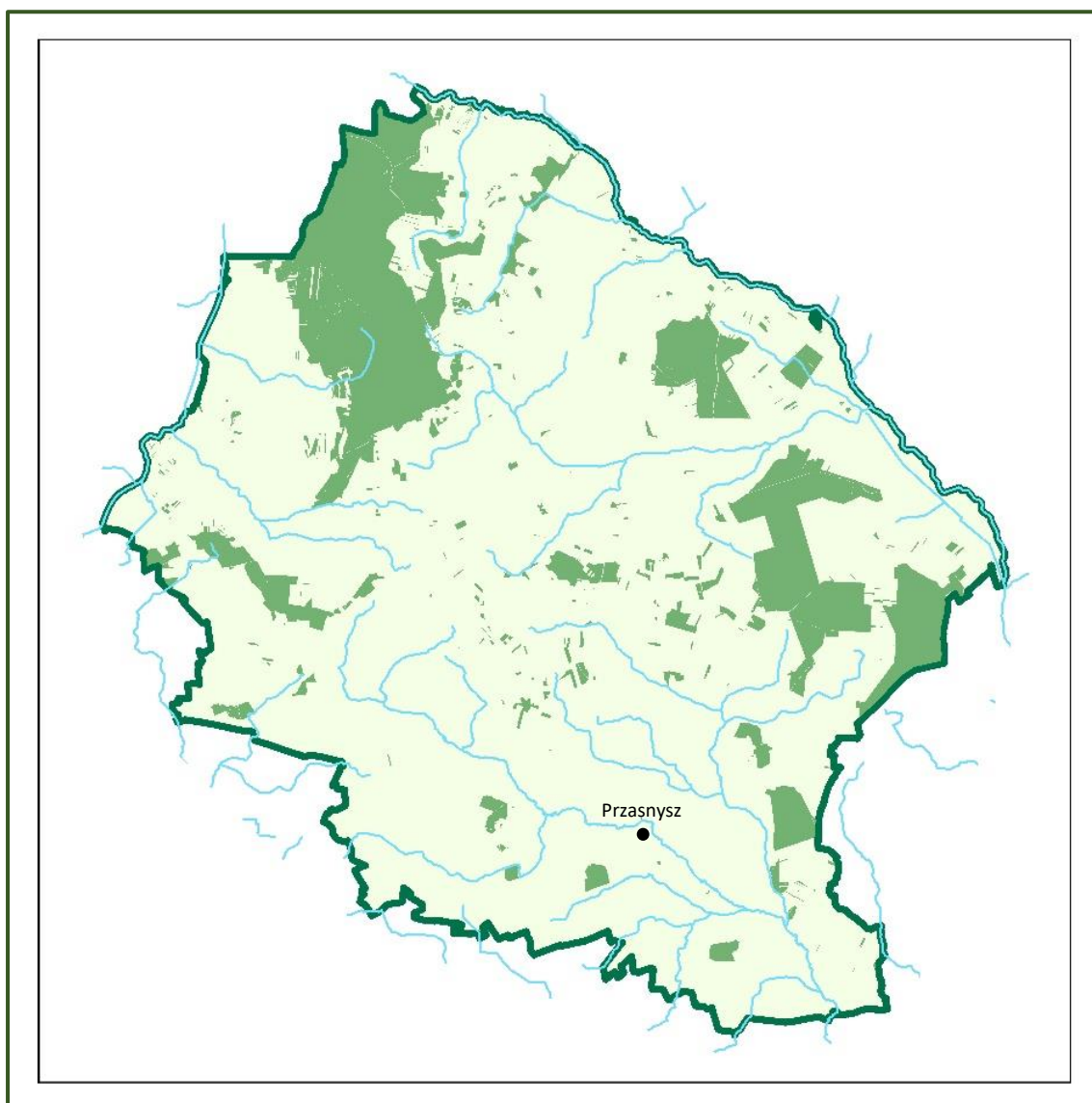
Obszar JCWPd 50 o powierzchni 6 246,8 km² obejmuje zlewnię rzeki Wisły. Występują tu głównie czwartorzędowe poziomy wodonośne (głębokość występowania warstw wodonośnych wynosi do ok. 110–150 m) oraz w mniejszym stopniu paleogeńsko–neogeńskie (głębokość występowania warstw wodonośnych wynosi do ok. 30–200 m).

Na terenie Nadleśnictwa brak jest naturalnych jezior. Stan ten wynika z niedotarcia na omawiane obszary IV zlodowacenia. Istniejące po III zlodowaceniu zbiorniki uległy przez ponad 170 tys. lat w dużej części zanikowi. Jedynym naturalnym zbiornikiem wodnym jest jezioro polodowcowe w miejscowości Rudno Jeziorowe. Obecnie jezioro to zarasta i zmniejsza się powierzchnia lustra wody.

Osobną grupę zbiorników w lasach stanowią zbiorniki przeciwpożarowe oraz obiekty powstające w ramach programu małej retencji.

Obszar Nadleśnictwa leży na prawym brzegu zlewni górnego i środkowego biegu rzeki Orzyc, stanowiącej dopływ Narwi. Część Leśnictwa Grudusk leży w zlewni rzeki Łydyni – dopływu Wkry. Zarówno Wkra jak i Narew są w zasięgu zlewni Wisły. Tereny Nadleśnictwa należą do ubogich pod względem występowania większych cieków i naturalnych zbiorników wodnych.

Ważniejszymi ciekami wodnymi płynącymi przez Nadleśnictwo są: Orzyc, Łydynia, Dąbrówka, Tamka, Zdziwójka, Dzierzaska, Ulatówka, Morawka i Węgierka. Naturalny charakter koryt rzecznych zachował się na niewielkich odcinkach. W większości przypadków cieki zostały uregulowane, co spowodowało ich znaczne zubożenie przyrodnicze.

Ryc. 9 Hydrografia w zasięgu Nadleśnictwa Przasnysz
(warstwa rzek – Państwowa Służba Hydrologiczna)

3.4. Bagna i tereny podmokłe

Stałe bagna i mokradła są obszarami, na których w ciągu całego roku zwierciadło wody gruntowej nie spada poniżej pół metra od powierzchni terenu. Ich istnienie i powstawanie jest wynikiem naturalnego układu stosunków wodnych w istniejących warunkach ukształtowania terenu. Są one obszarami o trwałym nawilgoceniu, w których występuje utrudniony odpływ wód powierzchniowych, a wody gruntowe zalegają płytko, czasami wydostając się na powierzchnię w postaci źródeł i wysięków. Stanowią one pomost pomiędzy wodami powierzchniowymi i wodami podziemnymi. Tereny zabagnione odgrywają niemałą rolę w gospodarce wodnej obszarów stanowiąc naturalne zbiorniki

retencyjne. Są również naturalnymi ogniskami biocenotycznymi wpływającymi na podniesienie odporności środowiska będąc jednocześnie miejscem występowania jednej trzeciej gatunków roślin i zwierząt. Tereny zabagnione to dzisiaj ekosystemy zagrożone i ginące, o wysokich walorach przyrodniczych. W Nadleśnictwie Przasnysz istnieje jako tereny bagienne 31 wydziałów o różnym rodzaju powierzchni (19 – retencja, 4 – bagno, 8 – użytek ekologiczny) oraz 58 jako powierzchnie nie stanowiące wyłączenia. Tereny podmokłe występują również na innych rodzajach powierzchni (Ł, Ps) oraz w drzewostanach – wzdłuż brzegów zbiorników, cieków i rowów, w zagłębieniach, w miejscach spływu powierzchniowego z pól uprawnych itp.

Tabela 7 Wykaz powierzchni bagien i retencji

Leśnictwo	Oddział	Powierzchnia [ha]	Rodzaj powierzchni
1	2	3	4
Jarzynny Kierz	38i	0,60	Retencja
Duczumin	160o	0,20	Bagno
Duczumin	165d	5,20	Retencja
Duczumin	165j	0,53	Retencja
Duczumin	166a	2,29	Retencja
Duczumin	166i	2,60	Retencja
Duczumin	167i	0,33	Bagno
Duczumin	168d	1,90	Retencja
Duczumin	171a	0,26	Retencja
Grabowo	227f	1,00	Retencja
Grabowo	227g	3,44	Retencja
Grabowo	232o	0,20	Retencja
Grabowo	268k	1,96	Retencja
Dzierzgowo	217h	5,27	Użytek ekologiczny
Dzierzgowo	217l	0,64	Użytek ekologiczny
Dzierzgowo	218f	5,60	Użytek ekologiczny
Dzierzgowo	219b	7,03	Użytek ekologiczny
Dzierzgowo	228f	2,13	Retencja
Dzierzgowo	229h	2,03	Retencja
Dzierzgowo	230a	1,01	Użytek ekologiczny
Dzierzgowo	230d	0,86	Użytek ekologiczny
Dzierzgowo	250b	0,69	Retencja
Dzierzgowo	267i	0,06	Bagno
Grudusk	303c	0,42	Użytek ekologiczny
Grudusk	306f	0,17	Bagno
Grudusk	306g	0,28	Użytek ekologiczny
Grudusk	311d	1,03	Retencja
Grudusk	347c	1,79	Retencja
Jednoróżec	412a	0,16	Retencja
Przasnysz	643h	0,59	Retencja
Przasnysz	648j	3,05	Retencja

3.5. Zbiorowiska roślinne

Zespoły roślinne reprezentują różne stadia sukcesji, różnią się składem florystycznym, strukturą i trwałością. Zespoły leśne pod względem przyrodniczym i gospodarczym należą do najważniejszych w Polsce. Wykazują one znaczną żywotność i dużą ekspansję ze względu na położenie kraju w strefie klimatu umiarkowanego, który sprzyja rozwojowi roślinności drzewiastej. Pierwotne zbiorowiska leśne zostały jednak silnie przekształcone i zmienione na skutek działalności człowieka. Obecnie zespoły leśne mogą być traktowane tylko jako zbiorowiska zastępcze, tworzące się przejściowo na miejscu zespołów pierwotnych, odpowiadających najlepiej danemu siedlisku.

Do prawidłowego gospodarowania zasobami leśnymi konieczne jest pełne rozpoznanie warunków przyrodniczych, a w szczególności gleb, zbiorowisk roślinnych, siedliskowych typów lasu oraz ich wzajemnych współzależności. W tym celu zostały wykonane prace glebowo – siedliskowe przez Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej w Gdyni, a ich szczegółowe wyniki zostały zawarte w operacie glebowo – siedliskowym wg stanu na 1.01.2010 r.

3.6. Siedliska przyrodnicze

Siedlisko przyrodnicze to pojęcie używane w terminologii prawnej Unii Europejskiej w związku z programem Natura 2000. Wprowadzone zostało w celu identyfikacji obszarów lądowych lub wodnych o określonych cechach środowiska przyrodniczego, wyodrębnianych w oparciu o cechy geograficzne, abiotyczne i biotyczne. Termin ten nawiązuje do biogeocenozy albo ekosystemu, obejmując postaci lub fragmenty tych układów identyfikowane zwykle przez określone zbiorowiska roślinne lub warunki geograficzno–ekologiczne. Nie należy mylić tego terminu z definicją siedliska stosowaną w biologii i ekologii oraz z typologią siedlisk leśnych stosowaną w leśnictwie.

W poprzednim POP ujęte zostały siedliska przyrodnicze wytypowane w czasie inwentaryzacji siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory przeprowadzonej w latach 2006-2007, które w 2021 r. zostały zweryfikowane przez Biuro Urządzania Lasu Oddział w Olsztynie.

Z siedlisk przyrodniczych będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty i wymienionych w Rozporządzeniu Ministra Środowiska (Dz. U. 2010, nr 77, poz. 510,

z późn. zm.) z dnia 13 kwietnia 2010 r., na gruntach znajdujących się w administracji Nadleśnictwa Przasnysz, stwierdzono występowanie 5 typów siedlisk przyrodniczych.

Tabela 8 Typy siedlisk przyrodniczych będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty zinwentaryzowane w Nadleśnictwie Przasnysz

L.p.	Kody typu siedliska przyrodniczego	Typy siedlisk przyrodniczych (* siedlisko o znaczeniu priorytetowym)	Powierzchnia [ha]	Oddział, pododdział
1	2	3	4	5
1	6120	* ciepłolubne śródlądowe murawy napiaskowe (<i>Koelerion glaucae</i>)	2,89	212a
2	7140	torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z <i>Scheuchzerio-Caricetea</i>)	0,91	366h; 372l
3	9170	grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (<i>Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum</i>)	530,42	55d,f; 307c; 308d; 312d,g,h,j,k; 314d,f,i,j,k; 315f; 316b,c,d; 317a,c,h; 324d; 325d; 326a; 327a,b,c,f; 328a,b,c,d,g,h,i,j,k,m; 329a,b; 330a,d,g; 331a,b,g,j,k,l,m,n,o,p; 332a,b,c,d,f,g; 333a,b,c,d,f,g,h; 334a; 335a; 337a,c,d,f; 339b,c,d,f,g; 340a,b,c,d; 341c; 346a,c,d,f; 347d; 348a,b; 349a,b,d,f,k,l,m,n; 350b,c,f,h,i,l,m; 351a,c,d,f,g,h; 353f,g; 582b; 646c; 647a; 651a,b,c,d,f,g,h,i; 652a,b,c; 653a,b,c,d,f,g,h,j; 654a,b,c,d,f,g,h,i,j.
4	91E0	* łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (<i>Salicetum albo-Fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae, olsy źródłiskowe</i>)	29,49	229h; 231f; 242d; 243b; 268j; 269c; 270f,g,h,i; 301h,j; 302p; 347a,b; 349i,j.
5	91T0	śródlądowy bór chrobotkowy	0,86	618b
Razem			564,57	

3.7. Siedliskowe typy lasu

Na mozaice gleb pod wpływem klimatu i szaty roślinnej wytworzyły się różne typy siedliskowe lasu. Dominującymi typami siedliskowymi lasu na terenie Nadleśnictwa są BMśw (56,95%) oraz LMśw (21,56%). Siedliska borowe zajmują 66,41 % natomiast lasowe i olesy 33,59 % powierzchni leśnej Nadleśnictwa. Poniżej przedstawiono procentowy udział siedlisk w powierzchni leśnej Nadleśnictwa Przasnysz.

Tabela 9 Zestawienie powierzchni leśnej i udziału procentowego typów siedliskowych

TSL	Nadleśnictwo Przasnysz	
	Powierzchnia [ha]	Udział [%]
1	2	3
Bs	0,51	0,00
Bśw	1432,71	9,00
BMśw	9072,40	56,95
BMw	73,20	0,46
LMśw	3434,31	21,56
LMw	190,47	1,20
LMb	2,67	0,02
Lśw	542,75	3,41
Lw	380,04	2,39
OI	584,73	3,67
OIJ	213,03	1,34
Razem	15926,82	100,00

3.8. Drzewostany

Najwyżej zorganizowaną i naturalną formacją roślinną na Ziemi jest leśna szata roślinna. Gatunki drzewiaste, które współtworzą zespoły leśne są w niej gatunkami dominującymi. W specyficzny sposób kształtują one warunki środowiska leśnego będąc jednocześnie źródłem biologicznej różnorodności tego środowiska oraz wpływając na procesy, które decydują o żyzności siedlisk i zdolności gromadzenia węgla. Ze względu na niezbyt żyzne gleby w Nadleśnictwie Przasnysz występują głównie drzewostany sosnowe. Również praktykowany od wieków sposób zagospodarowania na tych terenach doprowadził do dominacji sosny w większości drzewostanów. Jednak w niektórych miejscach występują fragmenty żyzniejszych lub wilgotnych i bagiennych siedlisk, które porastają lasy mieszane i liściaste.

Na podstawie danych zawartych w opisach taksacyjnych, sporządzono listę gatunków drzew i krzewów występujących na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Przasnysz.

Tabela 10 Gatunki drzew i krzewów występujące w Nadleśnictwie Przasnysz

L.p.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Uwagi
1	2	3	4
1	Bez czarny	<i>Sambucus nigra</i>	
2	Bez koralowy	<i>Sambucus racemosa</i>	
3	Brzoza brodawkowata	<i>Betula pendula</i>	
4	Buk zwyczajny	<i>Fagus sylvatica</i>	
5	Czeremcha amerykańska	<i>Prunus serotina</i>	
6	Czeremcha zwyczajna	<i>Padus avium</i>	
7	Czereśnia ptasia	<i>Prunus avium</i>	
8	Daglezja zielona	<i>Pseudotsuga menziesii</i>	
9	Dąb bezszypułkowy	<i>Quercus petraea</i>	
10	Dąb czerwony	<i>Quercus rubra</i>	
11	Dąb szypułkowy	<i>Quercus robur</i>	
12	Dereń biały	<i>Cornus alba</i>	
13	Dereń świdwa	<i>Cornus sanguinea</i>	
14	Głóg jednoszyjkowy	<i>Crataegus monogyna</i>	
15	Grab pospolity	<i>Carpinus betulus</i>	
16	Grusza pospolita	<i>Pyrus communis</i>	
17	Jabłoń dzika	<i>Malus sylvestris</i>	
18	Jałowiec pospolity	<i>Juniperus communis</i>	
19	Jarząb pospolity	<i>Sorbus aucuparia</i>	
20	Jesion wyniosły	<i>Fraxinus excelsior</i>	
21	Jodła pospolita	<i>Abies alba</i>	
22	Kalina koralowa	<i>Viburnum opulus</i>	
23	Kasztanowiec zwyczajny	<i>Aesculus hippocastanum</i>	
24	Klon jawor	<i>Acer pseudoplatanus</i>	
25	Klon jesionolistny	<i>Acer negundo</i>	
26	Klon polny	<i>Acer campestre</i>	
27	Klon zwyczajny	<i>Acer platanoides</i>	
28	Kruszyna pospolita	<i>Frangula alnus</i>	
29	Leszczyna pospolita	<i>Corylus avellana</i>	
30	Lipa drobnolistna	<i>Tilia cordata</i>	
31	Modrzew europejski	<i>Larix decidua</i>	
32	Olsza czarna	<i>Alnus glutinosa</i>	
33	Olsza szara	<i>Alnus incana</i>	
34	Porzeczka czarna	<i>Ribes nigrum</i>	
35	Porzeczka czerwona	<i>Ribes rubrum</i>	
36	Robinia akacjowa	<i>Robinia pseudoacacia</i>	
37	Sosna Banksa	<i>Pinus banksiana</i>	
38	Sosna czarna	<i>Pinus nigra</i>	

L.p.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Uwagi
1	2	3	4
39	Sosna pospolita	<i>Pinus sylvestris</i>	
40	Sosna wejmutka	<i>Pinus strobus</i>	
41	Suchodrzew pospolity	<i>Lonicera xylosteum</i>	
42	Śliwa ałczyca	<i>Prunus cerasifera</i>	
43	Śliwa domowa	<i>Prunus domestica</i>	
44	Śliwa tarnina	<i>Prunus spinosa</i>	
45	Śnieguliczka biała	<i>Symphoricarpos albus</i>	
46	Świerk pospolity	<i>Picea abies</i>	
47	Topola biała	<i>Populus alba</i>	
48	Topola osika	<i>Populus tremula</i>	
49	Trzmielina brodawkowata	<i>Euonymus verrucosus</i>	
50	Trzmielina pospolita	<i>Euonymus europaeus</i>	
51	Wiąz szypułkowy	<i>Ulmus laevis</i>	
52	Wiąz pospolity	<i>Ulmus minor</i>	
53	Wierzba biała	<i>Salix alba</i>	
54	Wierzba iwa	<i>Salix caprea</i>	

a) bogactwo gatunkowe i struktura

Głównym gatunkiem tworzącym drzewostany w Nadleśnictwie Przasnysz jest sosna, która jest gatunkiem panującym na 83,16 % powierzchni. Drugim pod względem zajmowanej powierzchni jest dąb - 7,72 %, następnie olcha czarna - 5,07 % i brzoza - 3,15 %. Razem drzewostany iglaste zajmują 83,76 % powierzchni leśnej zalesionej, a liściaste 16,24 %.

Pod względem bogactwa gatunkowego i struktury są to w większości drzewostany jedno- i dwugatunkowe (67,27%), oraz w 92,79% jednopiętrowe.

Tabela 11 Zestawienie powierzchni i miąższości drzewostanów wg grup wiekowych i bogactwa gatunkowego

Nadleśnictwo	Bogactwo gatunkowe, drzewostany	Powierzchnia [ha]				
		Wiek			Ogółem	Ogółem [%]
		<=40 lat	41–80 lat	> 80 lat		
1	2	3	4	5	6	7
Nadleśnictwo Przasnysz	jednogatunkowe	816,69	2314,53	2562,31	5693,53	36,65
	dwugatunkowe	1195,81	2282,42	1279,60	4757,83	30,62
	trzygatunkowe	1521,46	932,59	781,50	3235,55	20,83
	cztero- i więcej gatunkowe	1079,82	540,28	229,36	1849,46	11,90

Tabela 12 Zestawienie powierzchni drzewostanów wg grup wiekowych i struktury

Nadleśnictwo	Bogactwo gatunkowe, drzewostany	Powierzchnia [ha]				
		Wiek			Ogółem	Ogółem [%]
		<=40 lat	41-80 lat	> 80 lat		
1	2	3	4	5	6	7
Nadleśnictwo Przasnysz	jednopiętrowe	4613,78	5844,36	3958,67	14416,81	92,79
	dwupiętrowe	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	wielopiętrowe	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	o budowie przerębowej	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	w KO i KDO	0,00	225,46	894,10	1119,56	7,21

Tabela 13 Zestawienie powierzchni starodrzewi* wg gatunków panujących

Gatunek panujący	Nadleśnictwo Przasnysz	
	pow. [ha]	udział [%]
1	2	3
Drzewostany		
Sosna	890,58	5,6
Świerk	8,17	0,1
Dąb	12,84	0,1
Grab	13,37	0,1
Brzoza	20,61	0,1
Olsza	68,97	0,4
Topola	0,44	0,0
Osika	0,18	0,0
Lipa	4,33	0,0
Razem	1019,49	6,4
Kępy		
Sosna	98,68	0,6
Świerk	1,30	0,0
Buk	0,55	0,0
Dąb	0,76	0,0
Dąb czerwony	0,29	0,0
Brzoza	3,84	0,0
Olsza	8,43	0,1
Osika	0,65	0,0
Lipa	0,15	0,0
Razem	114,65	0,7
łącznie		
Sosna	989,26	6,2
Świerk	9,47	0,1
Dąb	13,60	0,1
Grab	13,37	0,1
Brzoza	24,45	0,2
Olsza	77,40	0,5
Topola	0,44	0,0
Osika	0,83	0,0
Lipa	4,48	0,0
Buk	0,55	0,0
Dąb czerwony	0,29	0,0
Razem	1134,14	7,1

*Drzewostany starsze niż wiek rębności przyjęty w Nadleśnictwie.

b) pochodzenie

Dla większości drzewostanów Nadleśnictwa (82,14%) brak jest informacji o pochodzeniu. Z odnowień naturalnych (z samosiewu) pochodzi 6,52% drzewostanów. Drzewostany pochodzące z zalesień i odnowień sztucznych stanowią 10,73%. Charakterystykę pochodzenia drzewostanów przedstawia poniższa tabela:

Tabela 14 Zestawienie powierzchni i miąższości wg rodzajów i pochodzenia drzewostanów oraz grup wiekowych

Nadleśnictwo	Struktura drzewostanów, drzewostany	Powierzchnia [ha]				
		Wiek			Ogółem	Ogółem [%]
		<=40 lat	41–80 lat	> 80 lat		
1	2	3	4	5	6	7
Nadleśnictwo Przasnysz	z panującym gat. obcym	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	plantacje drzew szybkorosnących	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	odroślowe	12,55	80,55	0,00	93,10	0,60
	z samosiewu	747,54	293,60	41,54	1082,68	6,97
	z sadzenia	493,30	581,15	593,36	1667,81	10,73
	brak informacji	3360,39	5114,52	4217,87	12691,90	81,70

Zachowanie ciągłości naturalnych procesów odnawiania się lasu i umożliwienie oddziaływania sił i mechanizmów ewolucji jest osiągnięte przy pomocy metody ochrony in situ. Podstawowymi formami tej metody ochrony są drzewostany nasienne, drzewostany zachowawcze, plantacyjne uprawy nasienne, plantacje nasienne, drzewa mateczne, uprawy pochodne z potomstwa wyłączonych drzewostanów nasiennych, rezerwy oraz siedliskowo – drzewostanowe powierzchnie wzorcowe.

Na terenie Nadleśnictwa Przasnysz znajduje się jeden wyłączony drzewostan nasienny sosny zwyczajnej, w oddziale 39c o powierzchni 10,14 ha oraz jeden drzewostan zachowawczy, również sosny w oddziale 74f o powierzchni 9,43 ha.

Na terenie Nadleśnictwa wytypowane zostały gospodarcze drzewostany nasienne (GDN), których powierzchnia wynosi 173,50 ha. Ich szczegółowy rejestr przedstawiony został w elaboracie. Gospodarcze drzewostany nasienne zostały przyjęte w planie u. I. zgodnie z Krajowym Rejestrem Leśnego Materiału Podstawowego.

Utworzono 7 bloków upraw pochodnych (5-sosny, 1-brzozy, 1-świerka).

Tabela 15 Wykaz obiektów bazy nasiennej

Obiekt bazy nasiennej	Powierzchnia/Ilość	Gatunek
1	2	3
WDN	10,14	So
Drzewostan zachowawczy	9,43	So
GDN	144,60	So
	4,96	Ol
	6,00	Brz
	17,94	Db
<i>Razem GDN</i>	<i>173,50</i>	
Źródło nasion	1 źródło - 10 drzew	Kl
	1 źródło - 10 drzew	Jw
	1 źródło - 5 drzew	Lp
	1 źródło - 12 drzew	Js
	1 źródło - 30 drzew	Gb
Drzewo mateczne	2 szt.	Ol
Uprawa pochodna	321,68	So
	4,12	Ol
	5,57	Brz
	16,16	Św
<i>Razem upr. poch.</i>	<i>347,53</i>	
Uprawa zachowawcza	16,27	So

Nadleśnictwo Przasnysz posiada szkółkę leśną w oddziale 636.

Sporządzono mapy przeglądowe nasiennictwa i selekcji.

c) zgodność składu gatunkowego z siedliskiem

Dla każdego typu siedliskowego lasu określono typ drzewostanu – TD. Typ drzewostanu przyjmuje się w formie docelowego zestawu pożądanych gatunków drzew, spodziewanego do uzyskania w wieku dojrzałości drzewostanu do odnowienia. Odpowiednio do funkcji lasu typ drzewostanu może przyjmować kierunek gospodarczy lub ochronny. Skład gatunkowy w przeważającej części (87,82%) jest zgodny z TD. Skład gatunkowy niewielkiej części drzewostanów (0,38%) jest niezgodny z siedliskiem (Tabela 22). Drzewostany niezgodne z typem drzewostanu (TD), to głównie drzewostany iglaste występujące na siedliskach Lśw i Lw , a także drzewostany z dużym udziałem osiki i olszy szarej.

Tabela 16 Zestawienie powierzchniowe według zgodności składu gatunkowego drzewostanów z TD w Nadleśnictwie Przasnysz

Stopień zgodności składu gatunkowego z TD	Nadleśnictwo	
	Powierzchnia [ha]	%
1	2	3
zgodne z TD	13 643,09	87,82
częściowo zgodne z TD	1 832,95	11,80
niezgodne z TD	59,45	0,38
Razem pow. leśna zalesiona	15 535,49	100,00

4. FORMY OCHRONY PRZYRODY

Ochrona najcenniejszych składników przyrody została uregulowana ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz. U. nr 92 poz. 880 z 30.04. 2004 r. z późn. zm.), w której zawarte są szczegółowe zapisy określające formy tejże ochrony. Z wymienionych w ustawie form ochrony w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Przasnysz znajdują się: obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody, użytki ekologiczne, stanowisko dokumentacyjne oraz gatunki chronione.

4.1. Obszary chronionego krajobrazu

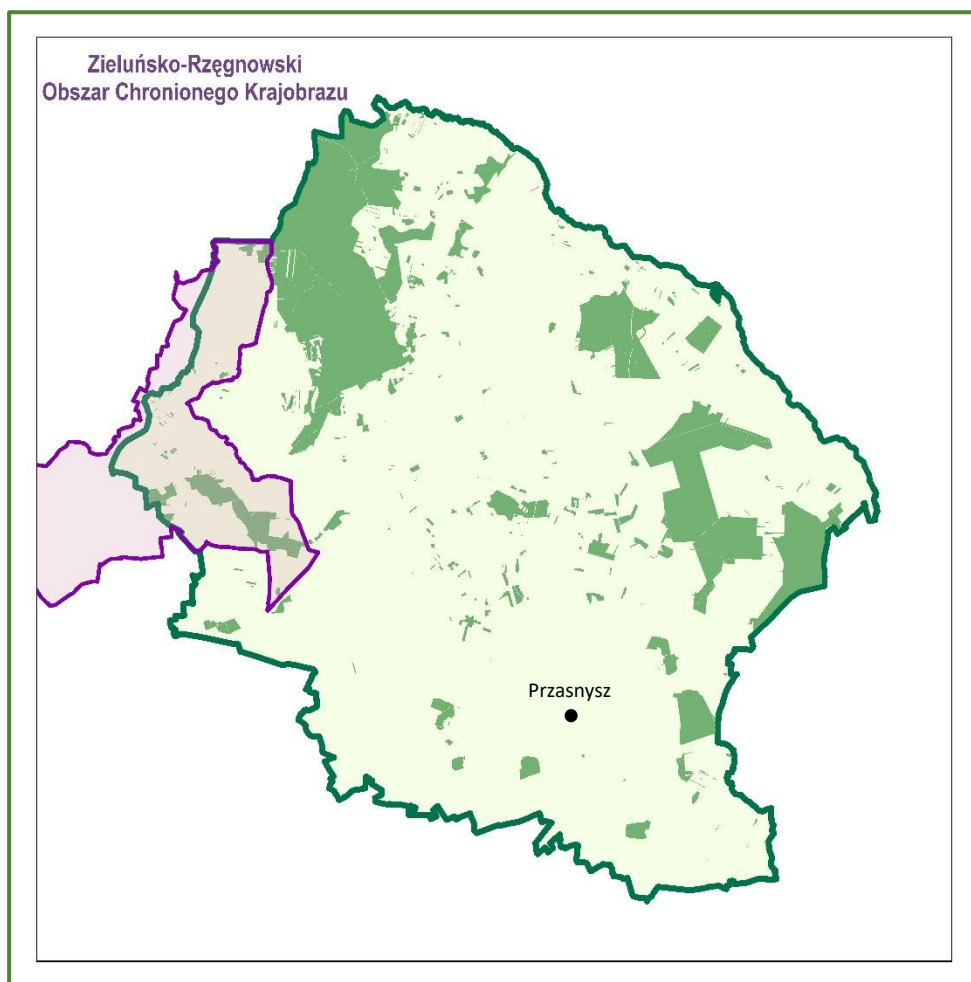
„Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych.” (art. 23.1. ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.).

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Przasnysz znajdują się fragmenty dwóch Obszarów Chronionego Krajobrazu: Zieluńsko - Rzęgnowskiego oraz Krośnicko - Kosmowskiego.

4.1.1. „Zieluńsko – Rzęgnowski Obszar Chronionego Krajobrazu”

Obszar ten został utworzony na mocy Uchwały Nr 59/X/90 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Ciechanowie z dnia 23 kwietnia 1990 r. w sprawie wyznaczenia obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa ciechanowskiego (Dz. Urz. z 1990 r. Nr 8, poz. 66, z późn.zm.). Obecnie obowiązuje Uchwała Nr 63/20 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 maja 2020 r. w sprawie Zieluńsko - Rzęgnowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (Dz. Urz. z 2020 r. poz. 5953). Obszar zajmuje łączną powierzchnię 39 996,49 ha i położony jest w: powiecie ciechanowskim (gmina Grudusk), w powiecie działdowskim (gmina Iłowo - Osada), w powiecie mławskim (gminy: Dzierzgowo, Lipowiec Kościelny, Mława, Szreńsk, Szydłowo, Wieczfnia Kościelna, Wiśniewo), powiecie żuromińskim (gminy: Lubowidz, Kuczbork - Osada). Granice obszaru określa mapa sytuacyjna, stanowiąca załącznik nr 1 do uchwały.

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa obszar zajmuje ok. 7 446 ha, natomiast na gruntach Nadleśnictwa 943,76 ha.

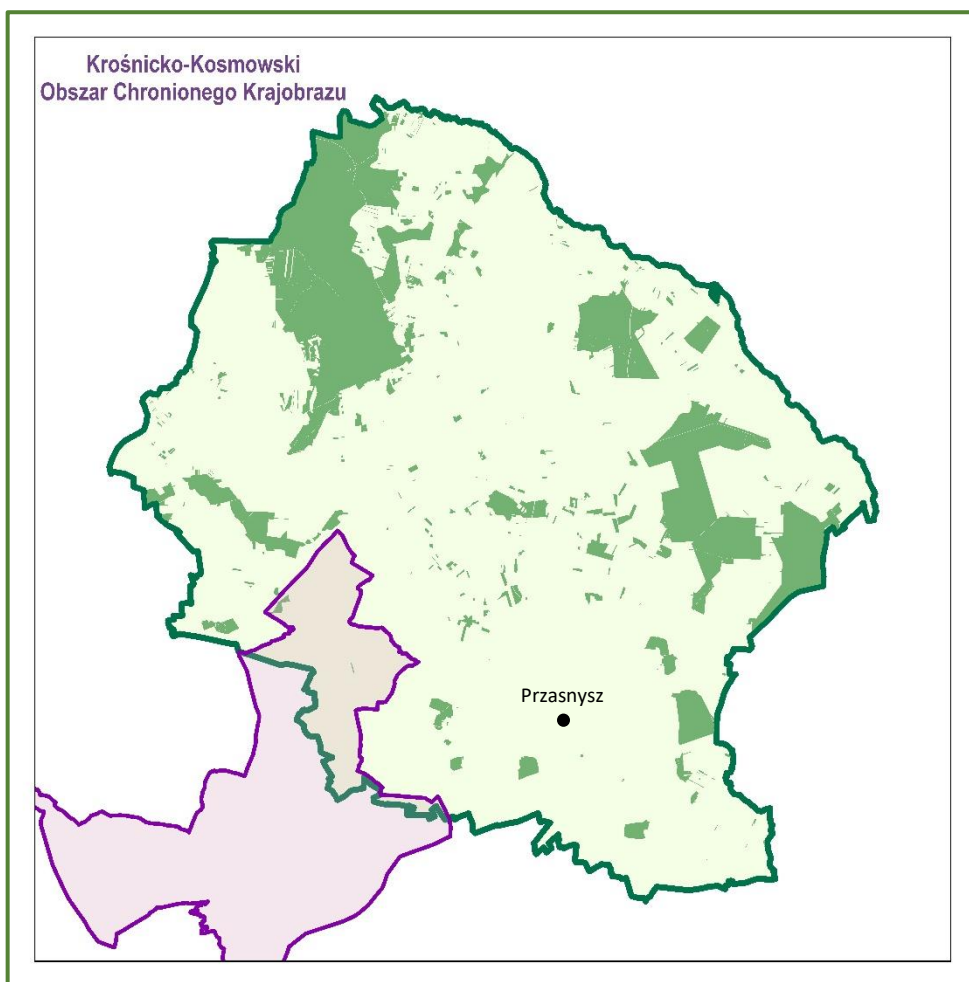

Ryc. 10 Zieluńsko – Rzęgnowski OChK w zasięgu Nadleśnictwa
(warstwa OChK – geoserwis GDOŚ)

4.1.2. „Krośnicko – Kosmowski Obszar Chronionego Krajobrazu”

Obszar ten został utworzony na mocy Uchwały Nr 59/X/90 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Ciechanowie z dnia 23 kwietnia 1990 r. w sprawie wyznaczenia obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa ciechanowskiego (Dz. Urz. z 1990 r. Nr 8, poz. 66, z późn.zm.). Obszar zajmuje łączną powierzchnię 19 547,70 ha i położony jest w: powiecie ciechanowskim (gminy: Grudusk, Ciechanów, Opinogóra Górna, Regimin), w powiecie mławskim (gminy: Dzierzgowo, Stupsk), powiecie przasnyskim (gmina Czernice Borowe).

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa obszar zajmuje ok. 5 069 ha, natomiast na gruntach Nadleśnictwa 36,12 ha.

Ryc. 11 Krośnicko - Kosmowski OChK w zasięgu Nadleśnictwa
(warstwa OChK – geoserwis GDOŚ)

4.2. Pomniki przyrody

„Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie.” (art. 40.1. ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.).

Ustanowienie pomnika przyrody następuje w drodze rozporządzenia wojewody albo uchwały rady gminy, jeżeli wojewoda nie ustanowił tych form ochrony przyrody.

Na gruntach Nadleśnictwa Przasnysz znajduje się 39 pomników przyrody (34 pojedyncze drzewa, 3 grupy drzew i 2 pomniki powierzchniowe). Ich lokalizacja została naniesiona na mapę walorów przyrodniczo – kulturowych.

Tabela 17 Wykaz pomników przyrody w Nadleśnictwie Przasnysz

L.p.	Nr rej. wojew.	Podstawa prawna	Położenie		Opis obiektu							Zabiegi uzgodnione z RDOŚ	Uwagi
			oddział pododdz.	gmina/ I-ctwo	rodzaj	wiek [lata]	obwód [cm]	wysokość [m]	stan zdrowotny	zagrożenia	pow. [ha]		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	91/152/79	Zarządzenie 7141/19/11/79 z dn.21.10.1979 r. Dz. Urz. Woj. Nr 5/79, poz.39	350d	Grudusk/ Grudusk	D-stan jodłowy	ok. 90	27	26	Dobry		0,38		
2	91/152/79	Zarządzenie 7141/19/11/79 z dn.21.10.1979 r. Dz. Urz. Woj. Nr 5/79, poz.39	349l	Grudusk/ Grudusk	D-stan dębowy	ok. 165	144-431	28	Dobry		0,70		
3	75/1163/79	Zarządzenie 7141/5/3/79 dn. 26.04.1979 r. Dz. Urz. Woj. Nr 2/79, poz.18	349f	Grudusk/ Grudusk	Lipa drobnolistna – 3 szt. Dąb szypułkowy – 1 szt.	150	333,345, 320,350	19	Zły				
4	194/255/83	Zarządzenie 194/255/83 dn.24.06.1983 r. Dz. Urz. Woj. Nr 4/83, poz.62	648i	Czernice Borowe/ Przasnysz	Dąb szypułkowy – 2 szt.	200	316 298	16	Dobry				
5	32/77	Zarządzenie 32/77 dn. 20.12.1977 r. Dz. Urz. Woj. Nr 32/77	37p	Chorzele/ Jarzynny Kierz	Modrzew europejski – 10 szt.	128	125-280	20-25	Średni				
6	1	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	165h	Chorzele/ Duczymin	Dąb szypułkowy „Dąb Julian”	ok. 300	439	27					
7	2	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Ignacy”	ok. 300	257	24					
8	3	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Juliusz”	ok. 300	236	24					
9	4	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Dąb szypułkowy „Dąb Hipolit”	ok. 300	506	26					
10	5	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Zygmunt”	ok. 300	310	24					
11	6	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167k	Chorzele/ Duczymin	Dąb szypułkowy „Dąb Janusz”	ok. 300	370	27					

L.p.	Nr rej. wojew.	Podstawa prawna	Położenie		Opis obiektu							Zabiegi uzgodnione z RDOŚ	Uwagi
			oddział pododdz.	gmina/ l-ctwo	rodzaj	wiek [lata]	obwód [cm]	wysokość [m]	stan zdrowotny	zagrożenia	pow. [ha]		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
12	7	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167m	Chorzele/ Duczymin	Dąb szypułkowy „Dąb Antoni”	ok. 300	366	27					
13	8	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167m	Chorzele/ Duczymin	Dąb szypułkowy „Dąb Zbyszek”	ok. 300	311	22					
14	9	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167m	Chorzele/ Duczymin	Dąb szypułkowy „Dąb Wojtuś”	ok. 300	315	25					
15	10	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Lipa drobnolistna „Lipa Maria”	ok. 300	270	15					
16	11	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Roman”	ok. 300	287	22					
17	12	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Maksymilian”	ok. 300	255	24					
18	13	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167j	Chorzele/ Duczymin	Dąb szypułkowy „Dąb Eugeniusz”	ok. 300	410	26					
19	14	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Franciszek”	ok. 300	327	27					
20	15	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Jan”	ok. 300	300	26					
21	16	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Feliks”	ok. 300	245	26					
22	17	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Seweryn”	ok. 300	381	27					

L.p.	Nr rej. wojew.	Podstawa prawna	Położenie		Opis obiektu							Zabiegi uzgodnione z RDOŚ	Uwagi
			oddział pododdz.	gmina/ I-ctwo	rodzaj	wiek [lata]	obwód [cm]	wysokość [m]	stan zdrowotny	zagrożenia	pow. [ha]		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
23	18	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167k	Chorzele/ Duczymin	Dąb szypułkowy „Dąb Stanisław”	ok. 300	454	26					
24	19	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167k	Chorzele/ Duczymin	Dąb szypułkowy „Dąb Anastazy”	ok. 300	475	26					
25	20	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167k	Chorzele/ Duczymin	Dąb szypułkowy „Dąb Józef”	ok. 300	401	27					
26	21	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Krzysztof”	ok. 300	254	27					
27	22	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Lipa drobnolistna „Lipa Irena”	ok. 300	290	24					
28	23	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Piotr”	ok. 300	283	24					
29	24	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Mieczysław”	ok. 300	370	25					
30	25	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Andrzej”	ok. 300	503	24					
31	26	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Grab pospolity „Grab Aleksander”	ok. 300	231	20					
32	27	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Grab pospolity „Grab Paweł”	ok. 300	229	22					
33	28	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/ Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Stefan”	ok. 300	277	24					

L.p.	Nr rej. wojew.	Podstawa prawna	Położenie		Opis obiektu							Zabiegi uzgodnione z RDOŚ	Uwagi
			oddział pododdz.	gmina/l-ctwo	rodzaj	wiek [lata]	obwód [cm]	wysokość [m]	stan zdrowotny	zagrożenia	pow. [ha]		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
34	29	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167k	Chorzele/Duczymin	Topola osika „Topola Anna”	ok. 300	305	26					
35	30	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167k	Chorzele/Duczymin	Klon jawor „Klon Mikołaj”	ok. 300	265	22					
36	31	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167k	Chorzele/Duczymin	Klon jawor „Klon Wojciech”	ok. 300	238	25					
37	32	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/Duczymin	Jesion pospolity „Jesion Henryk”	ok. 300	277	24					
38	33	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167l	Chorzele/Duczymin	Dąb szypułkowy „Dąb Michał”	ok. 300	336	27					
39	34	Uchwała Nr 75/XIII/15 Rady Miejskiej z dn. 30.09.2015 r. Dz. Urz. Woj. z 2015 r., poz. 8950	167k	Chorzele/Duczymin	Dąb szypułkowy „Dąb Jurek”	ok. 300	290	26					

Tabela 30 Wykaz projektowanych pomników przyrody w Nadleśnictwie Przasnysz

L.p.	Nr rej. wojew.	Podstawa prawna	Położenie		Opis obiektu							Zabiegi uzgodnione z RDOŚ	Uwagi
			oddział pododdz.	gmina/l-ctwo	rodzaj	wiek [lata]	obwód [cm]	wysokość [m]	stan zdrowotny	zagrożenia	pow. [ha]		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1			493b	Jednoróżec/Przejmy	Dąb szypułkowy – 4 szt.	ok. 200	340, 380, 360, 310	22, 23, 22, 20					
2			493h	Jednoróżec/Przejmy	Dąb szypułkowy – 4 szt.	ok. 200	460, 350, 200, 280	27, 25, 19, 22					
3			528g	Przasnysz/Przejmy	Dąb szypułkowy	ok. 200	525	32					
4			455c	Jednoróżec/Jednoróżec	Sosna zwyczajna	ok. 210	290	27					W byłym WDN

4.3. Użytki ekologiczne

„Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej – naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.” (art. 42. ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.).

Ustanowienie użytku ekologicznego następuje w drodze rozporządzenia wojewody albo uchwały rady gminy, jeżeli wojewoda nie ustanowił tych form ochrony przyrody.

Ich powierzchnia jest zazwyczaj niewielka. Zachowanie takich powierzchni w ich naturalnym stanie pozwala zarówno na utrzymanie różnorodności biologicznej krajobrazu jak i równowagi ekologicznej zniekształconych działalnością gospodarczą człowieka ekosystemów.

Zgodnie z w/w ustawą na obszarze użytków zabrania się:

- 1) niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obszaru;
- 2) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym lub przeciwpowodziowym albo budową, odbudową, utrzymywaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
- 3) uszkodzenia i zanieczyszczenia gleby;
- 4) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
- 5) likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno – błotnych;
- 6) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych;
- 7) zmiany sposobu użytkowania ziemi;
- 8) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 9) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierzęcych oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;

- 10) zbioru, niszczenia, uszkodzenia roślin i grzybów na obszarach użytków ekologicznych, utworzonych w celu ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych;
- 11) umieszczania tablic reklamowych.

W Nadleśnictwie Przasnysz znajduje się pięć użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 21,29 ha.

Tabela 18 Wykaz istniejących użytków ekologicznych

L.p.	Nr rej. wojew.	Podstawa prawna	Położenie		Powierzchnia [ha]	Opis obiektu, kategoria gruntu, walory przyrodnicze, zagrożenia	Zabiegi		Uwagi
			oddz. poddz.	gmina/leśnictwo			projektowane	wykonane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	66	Rozp. 34/97 Wojewody Ciechanowskiego z dn. 3 grudnia 1997 r. oraz Rozp. Nr 72 Wojewody Mazowieckiego z dn. 8 lipca 2005 r.	217h, 217l, 218f, 230a, 230d.	Dzierzgowo/ Dzierzgowo	13,38	Bagno śródleśne z charakterystyczną roślinnością, ostoja ptactwa i zwierzyny. Zadrzewienie: Ol, Brz, So. Zakrzaczenia wierzbowe, olszowe, brzożowe i in. Na ok. 30 % pow.			Użytek nie posiada nazwy lokalnej.
2	67	Rozp. 34/97 Wojewody Ciechanowskiego z dn. 3 grudnia 1997 r. oraz Rozp. Nr 72 Wojewody Mazowieckiego z dn. 8 lipca 2005 r.	303c	Dzierzgowo/ Grudusk	0,42	Halizna wśród gruntów obcych. Teren zabagniony.			Użytek nie posiada nazwy lokalnej.
3	68	Rozp. 34/97 Wojewody Ciechanowskiego z dn. 3 grudnia 1997 r. oraz Rozp. Nr 72 Wojewody Mazowieckiego z dn. 8 lipca 2005 r.	306g	Dzierzgowo/ Grudusk	0,28	Nieżytek pokopalniany, teren o charakterze remizy. Zadrzewienie: So, Brz, Db, Os.			Użytek nie posiada nazwy lokalnej.
4	69	Rozp. 34/97 Wojewody Ciechanowskiego z dn. 3 grudnia 1997 r. oraz Rozp. Nr 72 Wojewody Mazowieckiego z dn. 8 lipca 2005 r.	292g	Dzierzgowo/ Dzierzgowo	0,18	Zadrzewienie Db, Gb, Os, Ol z ruinami leśniczówki. Zakrzewienie złożone z wierzby, kruszyny i czeremchy.			Użytek nie posiada nazwy lokalnej.
5	70	Rozp. 34/97 Wojewody Ciechanowskiego z dn. 3 grudnia 1997 r. oraz Rozp. Nr 72 Wojewody Mazowieckiego z dn. 8 lipca 2005 r.	219b	Dzierzgowo/ Dzierzgowo	7,03	Bagno śródleśne z charakterystyczną roślinnością, ostoja ptactwa i zwierzyny. Zadrzewienie: Brz, So, Ol, Os, zakrzewienie złożone z wierzby, kruszyny i sosny.			Użytek nie posiada nazwy lokalnej.

4.4. Stanowisko dokumentacyjne

W Nadleśnictwie Przasnysz istnieje stanowisko dokumentacyjne o nazwie „Morena Rzęgnowska”. Zostało ono ustanowione Rozporządzeniem 36/97 Wojewody Ciechanowskiego z dnia 3 grudnia 1997 r. Cała powierzchnia znajduje się w uroczysku Choszczewka, leśnictwo Grudusk, gm. Grudusk. Łączna powierzchnia objęta tą formą ochrony wynosi 529,79 ha.

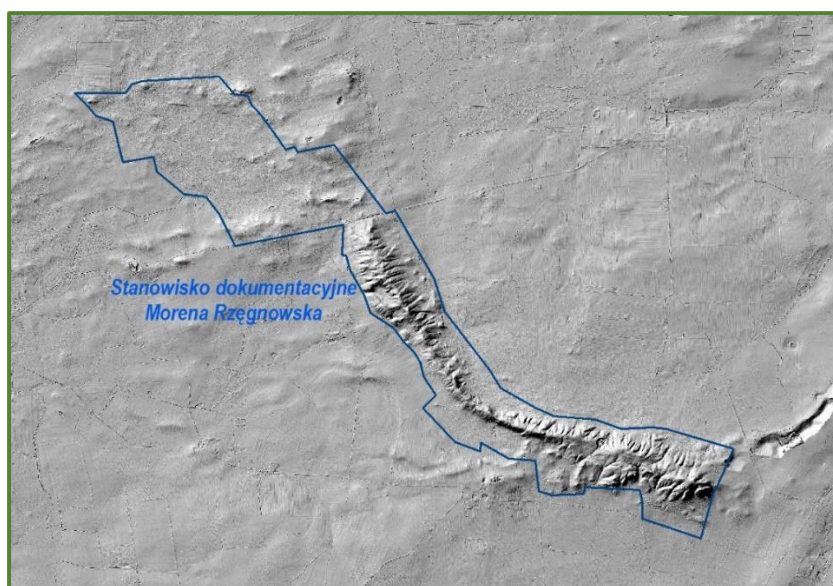
Ochroną objęto dużą część Moreny Rzęgnowskiej (głównie porośniętą lasem), która ukształtowana jest w formie wału zwróconego wypukłością w stronę południową. Morena ciągnie się od doliny Orzyca w okolicach wsi Wasiły i Tańsk-Grzymki w kierunku południowo-wschodnim do Rzęgnowa, a następnie na północny-wschód przez Żaboklik do wsi Ożumiech. Długość jej wynosi ok. 14 km. Wał moreny jest wąski, jego szerokość wynosi ok. 500 m. Wzgórza mają wysokość od 163,5 m n.p.m. (u podstawy łuku) do 205,4 m n.p.m. (na grzbiecie łuku). Najwyższe wzniesienie Czubak (205,4 m n.p.m.) znajduje się między Rzęgnowem a Zawadami (oddz. 340). Fakt, że wzgórza moreny są porośnięte lasem, jeszcze bardziej podkreśla jej okazałość i piękno. Właśnie ze względu na swój wyjątkowo okazały kształt Morena Rzęgnowska już w latach dwudziestych zwróciła uwagę geologów i geografów badających te tereny, którzy w strefie jej przebiegu dopatrywali się nawet zasięgu odrębnego zlodowacenia (St. Lencewicz, 1927). W świetle aktualnych badań teoria ta upadła, lecz wspaniały wał moreny pozostał jako wyraźny świadek postępu łądolodu. Budowa geologiczna Moreny Rzęgnowskiej jest typowa dla tego rodzaju form – składa się z piasków warstwowanych. Posiadających miejscami przeławienia i soczewki żwirów. Ponad tą strefą glacialną (osadzoną przez wody spływające z łądolodu) leży warstwa piasków różnoziarnistych, gliniastych z głazami o bardzo zmiennej miąższości, co jest typowe dla form tej genezy. Na terenie tym przeprowadzono kosztowne badania geologiczne, a następnie Olsztyńskie Przedsiębiorstwo Eksploatacji Kruszywa rozpoczęło wydobycie żwiru, chociaż w naturalnym stanie kruszywo to nie odpowiadało obowiązującym normom i wymagało uszlachetnienia poprzez segregację mechaniczną. Ponadto pokłady żwiru zalegały często na znacznej głębokości. Pomimo tego część moreny – na terenie od szosy Dzierzgowo – Rzęgnowo w kierunku wschodnim do lasów uroczyska Żaboklik – została zdewastowana.

Objęcie najcenniejszego terenu moreny ochroną w postaci utworzenia stanowiska dokumentacyjnego zagwarantowało prawnie zakazy:

- wydobywania skał, minerałów, torfu,
- dokonywania zmian stosunków wodnych w obrębie źródeł rzeki Łydyni,
- wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości,
- innego zanieczyszczania wód, gleby oraz powietrza.

Drzewostany porastające wzgórza moreny (położone na siedliskach LMśw, BMśw, Lśw, Bśw, OI, LMw, BMw) spełniają funkcje glebochronne, chroniąc szczyty i zbocza wzgórz przed erozją. Porastając wzgórza będące wododziałem między Tamką, Orzycem, Łydynią i Węgierką mają wpływ na kształtowanie zasobów wodnych zasilających te rzeki. Po południowej stronie łuku morenowego, między miejscowościami Kitki i Choszczewką znajduje się podmokłe obniżenie terenu porośnięte drzewostanem olszowym i zaroślami łągowymi. Są tam źródła rzeki Łydyni.

Teren Moreny Rzęgnowskiej jest również miejscem historycznym, związanym z kampanią wrześniową 1939 r. Lasy porastające wzniesienie były terenem krwawych walk z najeźdźcą hitlerowskim (tzw. „pozycja rzęgnowska” armii „Modlin”). Walki na „pozycji rzęgnowskiej” miały ogromne znaczenie dla losów całej bitwy granicznej na Mazowszu Północnym i są wymieniane praktycznie we wszystkich opracowaniach dotyczących września 1939 r. (także niemieckich). Miejsce to jest więc swoistym pomnikiem pamięci poległych w obronie Ojczyzny.

Ryc. 12 Morena Rzęgnowska na danych pomiarowych LIDAR
(warstwa stanowiska dokumentacyjnego – geoserwis GDOŚ)

4.5. Ochrona gatunkowa grzybów i roślin

4.5.1. Porosty

Porosty są często nazywane „mchami nadrzewnymi”. Jednak ta wspaniąta forma życia kryje w sobie tajemnicę. Jest to wspólnota dwóch organizmów – grzyba i glonu. To współżycie przynosi korzyść obu organizmom. Glon dzięki zawartemu w komórkach chlorofilowi (zielonemu barwnikowi) fotosyntetyzuje węglowodany, które później wykorzystuje grzyb i w zamian chroni glon przed suszą, skwarem i intensywnym światłem słonecznym. Dzięki tej symbiozie ten jeden organizm może zasiedlić miejsca, w których osobno każdy z nich nie mógłby istnieć. Glon nie mógłby występować ze względów klimatycznych w górach, a grzyb nie mógłby rosnąć na terenach ubogich w składniki pokarmowe. Dzięki temu połączeniu obydwaj organizmy zaczęły się szybko rozwijać i zasiedlać różne środowiska. Na chwilę obecną w samej Europie Środkowej znamy 2500–3000 gatunków porostów. Miejscami, w których lubią występować porosty są zimne wysokogórskie strefy klimatyczne i tereny o zmiennej wilgotności. Ciałem porostu jest plecha (*thallus*), jednolicie zbudowany twór. Ze względu na budowę i kształt plechy porosty dzielimy na porosty skorupiaste, porosty listkowate i porosty krzaczkowate.

Odporne na skrajne warunki temperatury i wilgotności porosty występują prawie we wszystkich lądowych siedliskach, z wyjątkiem zanieczyszczonych miast. Zdolne są do życia dalej na północy niż jakiegokolwiek rośliny, ale równie dobrze radzą sobie w wilgotnych lasach tropikalnych. Niektóre porosty wytwarzają barwniki. Jeden z nich, orchilina, jest przydatny do barwienia tkanin wełnianych, a inny, lakmus, jest powszechnie używany w laboratoriach jako wskaźnik odczynu pH. Porosty są bardzo wrażliwe na zanieczyszczenia, dlatego służą jako naturalne „czujniki” do badania ilości związków siarki w powietrzu. Wynika to z tego, że absorbują one potrzebne składniki pokarmowe całą powierzchnią, co zwiększa ich wrażliwość na bezpośredni wpływ zanieczyszczeń powietrza. Szczególnie toksyczny dla nich jest dwutlenek siarki (Program Gospodarczo – Ochronny LKP „Lasy Olsztyńskie”, 2012).

W lasach występują porosty epifitycznie na pniach i gałęziach drzew lub na ziemi, gdzie pełnią rolę podobną do mchów. W Nadleśnictwie Przasnysz występują różne gatunki brodaczek, chrobotków i innych porostów wymienionych w poniższej tabeli (dane pochodzą z POP według stanu na 1.01.2012 r.). Nadleśnictwo nie prowadzi ich monitoringu.

Tabela 19 Wykaz porostów występujących w Nadleśnictwie Przasnysz

L.p.	Gatunek nazwa polska	Gatunek nazwa łacińska	Inf. o ochronie
1	2	3	4
1	Chrobotek leśny	<i>Cladonia arbuscula</i>	ochr. częściowa
2	Chrobotek kieliszkowaty	<i>Cladonia chlorophaea</i>	
3	Chrobotek reniferowy	<i>Cladonia rangiferina</i>	ochr. częściowa
4	Chrobotek różkowaty	<i>Cladonia cornuta</i>	
5	Chrobotek widlasty	<i>Cladonia furcata</i>	
6	Pustułka pęcherzykowata	<i>Parmelia physodes</i>	
7	Pustułka rurkowata	<i>Hypogymnia tubulosa</i>	ochr. częściowa
8	Tarczownica bruzdkowana	<i>Parmelia sulcata</i>	
9	Przylepniczka łuseczkowata	<i>Melanohalea exasperatula</i>	
10	Płucnica islandzka	<i>Cetraria islandnica</i>	ochr. częściowa
11	Płucnik modry	<i>Platismatia glauca</i>	
12	Obrostrnica rzęsowata	<i>Anaptychia ciliaris</i>	ochr. ścisła
13	Odnożyca jesionowa	<i>Ramalina fraxinea</i>	ochr. ścisła
14	Odnożyca kępkowa	<i>Ramalina fastigiata</i>	ochr. ścisła
15	Odnożyca mączysta	<i>Ramalina farinacea</i>	ochr. częściowa
16	Odnożyca opylona	<i>Ramalina pollinaria</i>	ochr. częściowa
17	Złotorost ścienny	<i>Xanthoria parietina</i>	
18	Żółtlica chropowata	<i>Flavoparmelia caperata</i>	ochr. częściowa
19	Soreniec opylony	<i>Physconia distorta</i>	

4.5.2. Mchy i wątrobowce

Mchy odgrywają w biocenozach leśnych ważną rolę. Niektóre z nich dzięki niewielkim wymaganiom siedliskowym mogą jako rośliny pionierskie osiedlać się w warunkach skrajnie ubogich, przysposabiając podłoże do opanowania przez rośliny o większych wymaganiach glebowych. Jedne rozwijają się na suchych piaskach inne natomiast rozwijają się szczególnie silnie na gruntach podmokłych, jako element roślinności bagiennej, nadającej szczególne piękno krajobrazowi. W zespole leśnym największe znaczenie mają mchy naziemne. Pokrywa mszysta wchłania duże ilości wód opadowych, wskutek czego osłabia ich spływ powierzchniowy i przenikanie w głąb gruntu, magazynuje wodę i utrudnia jej wyparowanie z wierzchnich warstw gleby. Obumierając dostarcza materiału, z którego powstaje próchnica.

W poniższej tabeli wymieniono mchy, które występują na terenie Nadleśnictwa, (dane pochodzą z POP według stanu na 1.01.2012 r.).

W kolumnie 4 „Inf. o ochronie” została umieszczona informacja w przypadku, gdy dany gatunek jest prawnie chroniony na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin.

Tabela 20 Wykaz mszaków występujących w Nadleśnictwie Przasnysz

L.p.	Gatunek nazwa polska	Gatunek nazwa łacińska	Inf. o ochronie
1	2	3	4
1	Bielistka siwa	<i>Leucobryum glaucum</i>	ochr. częściowa
2	Drabik drzewkowaty	<i>Climacium dendroides</i>	ochr. częściowa
3	Dzióbekowiec bruzdowany	<i>Eurhynchium striatum</i>	ochr. częściowa
4	Łądownik trzyczędowy	<i>Rhytidiadelphus triquetrus</i>	ochr. częściowa
5	Gajnik lśniący	<i>Hylocomnium splendens</i>	ochr. częściowa
6	Merzyk fałdowany	<i>Mnium undulatum</i>	
7	Merzyk kropkowany	<i>Rhizomnium punctatum</i>	
8	Merzyk pokrewny	<i>Mnium affine</i>	
9	Piórosz pierzasty	<i>Ptilium crista – castrensis</i>	ochr. częściowa
10	Płonnik cienki	<i>Polytrichum strictum</i>	ochr. częściowa
11	Płonnik pospolity	<i>Polytrichum commune</i>	ochr. częściowa
12	Płonnik jałowcowaty	<i>Polytrichum juniperinum</i>	
13	Rokiet cyprysowaty	<i>Hypnum cupressiforme</i>	
14	Rokietnik pospolity	<i>Pleurozium schreberi</i>	ochr. częściowa
15	Torfowiec błotny	<i>Sphagnum palustre</i>	ochr. częściowa
16	Torfowiec nastroszony	<i>Sphagnum squarrosum</i>	ochr. częściowa
17	Torfowiec ostrolistny	<i>Sphagnum capillifolium</i>	ochr. częściowa
18	Tujowiec tamaryszkowaty	<i>Thuidium tamariscinum</i>	ochr. częściowa
19	Widłoząb miotłowy	<i>Dicranum scoparium</i>	ochr. częściowa
20	Widłoząb kędzierzawy	<i>Dicranum polysetum</i>	ochr. częściowa
21	Złotowłos strojny	<i>Polytrichastrum formosum</i>	
22	Żurawiec falisty	<i>Atrichum undulatum</i>	

4.5.3. Widłaki i paprocie

W poniższej tabeli wymieniono widłaki i paprocie, które występują na terenie Nadleśnictwa (dane pochodzą z POP według stanu na 1.01.2012 r.). Nadleśnictwo prowadzi szczegółową inwentaryzację tych gatunków widłaków i paproci, które podlegają ochronie gatunkowej.

W kolumnie 4 „Inf. o ochronie” została umieszczona informacja w przypadku, gdy dany gatunek jest prawnie chroniony na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin.

Tabela 21 Wykaz widłaków i paproci występujących w Nadleśnictwie Przasnysz

L.p.	Gatunek nazwa polska	Gatunek nazwa łacińska	Inf. o ochronie
1	2	3	4
1	Cienistka trójkątna	<i>Gymnocarpium dryopteris</i>	
2	Narecznica samcza	<i>Dryopteris filix-mas</i>	
3	Narecznica krótkoostna	<i>Dryopteris carthusiana</i>	
4	Orlica pospolita	<i>Pteridium aquilinum</i>	
5	Paprotka zwyczajna	<i>Polypodium vulgare</i>	
6	Pióropusznik strusi	<i>Matteuccia struthiopteris</i>	ochr. częściowa
7	Skrzyp błotny	<i>Equisetum palustre</i>	
8	Skrzyp leśny	<i>Equisetum sylvaticum</i>	
9	Skrzyp zimowy	<i>Equisetum hyemale</i>	
10	Wietlica samicza	<i>Athyrium filix-femina</i>	
11	Widłak goździsty	<i>Lycopodium clavatum</i>	ochr. częściowa
12	Widłak jałowcowaty	<i>Spinulum annotinum</i>	ochr. częściowa
13	Widlicz spłaszczony	<i>Diphasiastrum complanatum</i>	ochr. częściowa
14	Zachyłnik błotny	<i>Thelypteris palustris</i>	
15	Zachyłka oszczepowata	<i>Phegopteris connectilis</i>	

4.5.4. Rośliny naczyniowe

Przeważająca część obszaru Nadleśnictwa Przasnysz charakteryzuje się małą żyznością i zasobnością gleb oraz niewielkim zróżnicowaniem siedlisk. Również pod względem fizjograficznym jego ukształtowanie jest mało urozmaicone. Ilość jezior i oczek wodnych jest niewielka. Istniejące warunki glebowe, wodne, klimatyczne i mała żyzność siedlisk oraz wpływ człowieka spowodowały wytworzenie specyficznej dla tego obszaru szaty roślinnej.

Na uwagę zasługuje sasanka otwarta *Pulsatilla patens*, która jest gatunkiem mającym szczególne znaczenie dla Wspólnoty, bowiem znajduje się w załącznikach II lub VI Dyrektywy Siedliskowej. Według stanu na 1.01.2022 r. w Nadleśnictwie Przasnysz

możemy ją spotkać w 12 wydzieleniach. Od lat Nadleśnictwo prowadzi karty stanowiskowe dla sasanki oraz innych gatunków chronionych i rzadkich regionalnie. W poniższej tabeli przedstawiono listę gatunków, dla których sporządzono karty stanowiskowe.

Zamieszczone poniżej zestawienia, zawierają gatunki roślin naczyniowych podlegających ochronie prawnej, dla których sporządzono karty monitoringu. Status ochronności roślin zaktualizowano według rozporządzenia MŚ z 9 października 2014 roku. (Dz.U. 2014 poz. 1409). Zestawienie uzupełniono o dane zebrane przez pracowników BULiGL podczas wykonywania prac taksacyjnych w 2021 r., jak również o informacje zaczerpnięte z dostępnych opracowań.

Tabela 22 Wykaz gatunków z kart stanowiskowych

L.p.	Leśnictwo	Oddz., pododdz.	Gatunek	Rok monitoringu																		
				2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
1	Jarzyzny Kierz	86f	Sasanka otwarta	-	-	-	-	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	Lipowiec	41c	Podkolan biały	-	-	50	50	40	40	30	19	21	30	20	23	25	10	4	5	2	2	2
		56a	Podkolan biały	-	-	30	30	30	25	30	23	24	20	15	13	15	7	3	3	2	2	2
		60b	Podkolan biały	-	-	55	50	40	45	50	42	46	50	39	38	36	17	8	15	11	11	11
		61b	Podkolan biały	-	-	60	50	40	50	35	31	33	50	35	37	35	18	10	9	8	8	8
		61f	Podkolan biały	-	-	-	10	10	10	7	5	11	10	7	6	5	3	2	2	1	1	1
		75d	Podkolan biały	30	30	30	35	40	40	50	50	50	40	35	37	35	19	9	8	7	7	7
		78f	Podkolan biały	7	7	7	7	8	8	0	0	0	7	5	6	7	4	2	2	2	2	2
		78g	Podkolan biały	-	-	6	6	7	7	0	0	0	6	5	6	7	4	2	2	2	2	2
		79a	Podkolan biały	70	70	70	70	70	70	80	80	80	70	60	55	50	20	5	5	5	5	5
		47a	Sasanka otwarta	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
		107b	Sasanka otwarta	-	-	1	1	2	2	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
107g	Sasanka otwarta	-	-	16	7	2	2	1	1	0	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1		
3	Duczynin	105g	Podkolan biały	-	-	8	9	9	9	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
		115b	Sasanka otwarta	2	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
		116f	Sasanka otwarta	3	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
		128c	Sasanka otwarta	4	4	3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
4	Grabowo	201a	Storczyk szerokolistny	2	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
		233i	Storczyk szerokolistny	20	30	30	32	4	27	26	39	29	130	110	110	110	60	50	50	50	40	40
		212a	Podjeźrzon marunowy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	2	0	0	0	0	2	2	0
5	Dzierzgowo	217h	Storczyk plamisty	11	11	11	0	0	0	7	8	8	6	5	5	3	2	0	1	3	2	2
		218f	Storczyk plamisty	-	13	16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
		291a	Podkolan biały	-	-	-	-	70	60	60	50	40	40	30	12	2	1	0	0	0	0	0

L.p.	Leśnictwo	Oddz., pododdz.	Gatunek	Rok monitoringu																			
				2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
6	Grudusk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
7	Rycice	379d	Sasanka otwarta	-	-	-	-	2	2	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
8	Jednoróżec	418a	Sasanka otwarta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	3	2	2	2	1	1	
		418b	Sasanka otwarta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	0	0	0	0	0	
		433c	Sasanka otwarta	-	-	-	-	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0
		434a	Sasanka otwarta	-	-	-	-	3	2	2	2	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0
		450d	Podkolan biały	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	1	1	1	1
9	Lipa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
10	Przejmy	475a	Sasanka otwarta	-	-	-	-	2	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
		510d	Sasanka otwarta	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		520b	Sasanka otwarta	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0
		524b	Kruszczyk szerokolistny	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	4	3	2	3	3	2	1	1	1	0
		527c	Kruszczyk szerokolistny	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	0
11	Krzynowłoga Mała	600a	Sasanka łąkowa	-	3	2	2	0	3	5	5	2	1	1	1	1	1	9	12	8	3	1	
12	Przasnysz	638c	Kruszczyk szerokolistny	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	53	48	26	30	27	

Tabela 23 Wykaz roślin naczyniowych objętych ochroną ścisłą stwierdzonych w Nadleśnictwie Przasnysz

L.p	Gatunek (nazwa polska i łacińska)	Leśnictwo, oddz., pododdział	Opis ogólny, sposób występowania, dynamika rozwojowa (zanik, zwiększenie areалу)	Zagrożenia oraz kategoria zagrożeń wg „Czerwonej księgi”	Opis obiektu, kategoria gruntu, walory przyrodnicze	Uwagi
1	2	3	4	5	6	7
1	Lilia złotogłów <i>Lilium martagon</i>	Lipowiec: 30d,g; 41a; 55d,f; 56a,f; 57d; 60i; 61b; 74f; 96i; Dzierzgowo: 145a,d; 203f; 204k; 265c; 285b; 289b; 292a,d; 296c; 297d,g, Przejmy: 493a; 524i; Krzynowłoga Mała: 597k				
2	Mącznica lekarska <i>Arctostaphylos uva-ursi</i>	Lipowiec: 107f; Dzierzgowo: 203k		NT		
3	Podejrzon marunowy <i>Botrychium matricariifolium</i>	Grabowo: 212a		CR		
4	Sasanka łąkowa <i>Pulsatilla patens</i>	Krzynowłoga Mała: 600a,b				
5	Sasanka otwarta <i>Pulsatilla pratensis</i>	Lipowiec: 47a; 107b,g; Rycice: 379d; 390a; Jednorożec: 418a,b, 433c, 434a; Przejmy: 475a, 510d; 520b				

Tabela 24 Wykaz roślin naczyniowych objętych ochroną częściową stwierdzonych w Nadleśnictwie Przasnysz

L.p	Gatunek (nazwa polska i łacińska)	Leśnictwo, oddział, pododdział	Opis ogólny, sposób występowania, dynamika rozwojowa (zanik, zwiększenie areалу)	Zagrożenia oraz kategoria zagrożeń wg „Czerwonej księgi”	Opis obiektu, kategoria gruntu, walory przyrodnicze	Uwagi
1	2	3	4	5	6	7
1	Bagno zwyczajne <i>Rhododendron tomentosum</i>	Duczymin: 151a,d; Dzierzgowo: 218d; 219a,b				
2	Bobrek trójlistkowy <i>Menyanthes trifoliata</i>	Dzierzgowo: 217h				
3	Centuria Centaurium sp.	Przasnysz: 638g				
4	Gnieźnik leśny <i>Neottia nidus-avis</i>	Przasnysz: 653h				
5	Goździk piaskowy <i>Dianthus arenarius</i>	Lipowiec: 99i		NT		
6	Kocanki piaskowe <i>Helichrysum arenarium</i>	Duczymin: 171h,j				
7	Kruszczyk szerokolistny <i>Epipactis helleborine</i>	Przasnysz: 638c				
8	Kukułka plamista <i>Dactylorhiza maculata</i>	Dzierzgowo: 217h; 218f				
9	Naparstnica zwyczajna <i>Digitalis grandiflora</i>	Dzierzgowo: 285b; Przejmy: 479c				
10	Orlik pospolity <i>Aquilegia vulgaris</i>	Lipowiec: 55d,f,i; 56d; 74d; Przejmy: 481j				
11	Podkolan biały <i>Platanthera bifolia</i>	Lipowiec: 41c; 56a; 60b; 61b,f; 75d; 78f,g; 79a; Dzierzgowo: 291a; Jednorozec: 450d; Krzynowłoga Mała: 594l				
12	Pomocnik baldaszkowy <i>Chimaphila umbellata</i>	Jarzyanny Kierz: 3a; 16c; Lipowiec: 84d; 84c; Dzierzgowo: 118f		NT		
13	Storczyk szerokolistny <i>Dactylorhiza majalis</i>	Grabowo: 233i				

L.p	Gatunek (nazwa polska i łacińska)	Leśnictwo, oddział, pododdział	Opis ogólny, sposób występowania, dynamika rozwojowa (zanik, zwiększenie areалу)	Zagrożenia oraz kategoria zagrożeń wg „Czerwonej księgi”	Opis obiektu, kategoria gruntu, walory przyrodnicze	Uwagi
1	2	3	4	5	6	7
14	Turówka wonna <i>Hierochloë odorata</i>	Lipowiec: 21a; 44a; 59a; Dzierzgowo: 251k; 262h; 286b; 289b; 290b; Rycice: 372d		VU		
15	Widłak goździsty <i>Lycopodium clavatum</i>	Jarzynny Kierz: 26h; Duczymin: 176f; Grabowo: 195a,c; 202b; 207c; 215b,c; Lipa: 534b; Przejmy: 508a; 509c; 517b; 518b; Krzynowłoga Mała: 583a; 594a; 610c; Przasnysz: 631f; 642a				
16	Widłak jałowcowaty <i>Lycopodium annotinum</i>	Jarzynny Kierz: 16b; Duczymin: 152b; 182b,g; Grabowo: 202b; 207c; 215b,c; 268l; Dzierzgowo: 228g; 229h; Jednoróżec: 425a; 435d; 437d; Przejmy: 503b; 504a; 508a; 509c; 512a; 513a,c; 517b; 518b; Krzynowłoga Mała: 586l				
17	Widłak spłaszczony <i>Diphasiastrum complanatum</i>	Jarzynny Kierz: 19b; Lipowiec: 43b; 44a; Duczymin: 177b; Grabowo: 258d; Rycice: 355k; Przejmy: 483d; 508a; 509c; 517b; 518b				
18	Wawrzynek wilczetyko <i>Daphne mezereum</i>	Jarzynny Kierz: 16d; Lipowiec: 60a,b,d,f,i; 78g				

4.6. Ochrona gatunkowa zwierząt

W Nadleśnictwie Przasnysz brak jest szczegółowych opracowań oraz monitoringu dotyczących aktualnie występującej fauny. Zestawienia dotyczące występującej różnorodności świata fauny dokonano w oparciu o informacje pracowników oraz na podstawie „Programu ochrony przyrody” Nadleśnictwa wg stanu na 1.01.2012 r.

4.6.1. Bezkręgowce

Świat owadzi jest najbardziej liczny i najbardziej urozmaicony. Owady zajmują praktycznie wszystkie ekosystemy lądowe i wodne. Owady wchodzą w najrozmaitsze związki z przedstawicielami własnej gromady i z innymi organizmami stając się roślinożercami, drapieżnikami, pasożytami, parazytoidami, saprofagami, komensalami lub współżyją z różnymi mikroorganizmami. Są również obiektem żerowania innych zwierząt i miejscem rozwoju patogenicznych organizmów. Ogromną rolę odgrywają w przyrodzie dzięki swym historycznie ukształtowanym związkom z kwiatami, z których czerpią wysokowartościowy pokarm, a równocześnie umożliwiają generatywne rozmnażanie się roślin owadopylnych (A. Szujecki, Entomologia leśna, 1995).

Istotną rolę w środowisku leśnym pełnią mrówki. Na terenach naszych lasów największe znaczenie mają dwa gatunki: mrówka rudnica *Formica rufa* i mrówka ćmawa *Formica polyctena*. Są one owadami drapieżnymi i żywią się larwami, gąsienicami i dorosłymi owadami, ale również wydalinami mszyc, nektarem kwiatów i nasionami. Najważniejsza ich rola polega na bezpośrednim niszczeniu populacji wielu szkodliwych owadów. Dzięki temu, że cechuje je wielka rozrodczość, a w związku z tym duża liczebność, gatunek ten jest bardzo ekspansywny i odznacza się wyjątkową intensywnością łowów. Wśród ofiar mrówek w przeważającej większości znajdują się owady szkodliwe dla lasu. Drzewa rosnące w bezpośrednim sąsiedztwie mrowisk nawet podczas gradacji szkodliwych owadów pozostają nietknięte. Następną ważną rzeczą jest oddziaływanie budowy podziemnych gniazd na glebę, która penetrowana jest przez mrówki bardzo głęboko. Na skutek podziemnej działalności mrówek gleba zostaje rozluźniona i przewietrzona oraz wzbogacona w niemałym stopniu w materię organiczną. Oprócz tego następuje również odkwaszenie gleby. Poza tym mrówki przyczyniają się do rozsiewania nasion. Jest to zjawisko zwane myrmekochorią i dotyczy głównie roślin runa. Substancje oleiste zawarte

w nasionach roślin drzewiastych stanowią pożywienie mrówek. W czasie transportu nasion często na dużą odległość gubią je po drodze i rozsiewają w ten sposób.

Oprócz mrówek ogromną rolę w ekosystemie pełnią też trzmiele. Obok pszczoł są one najważniejszymi owadami zapylającymi w naszej strefie klimatycznej. Wszystkie gatunki trzmieli podlegają ochronie gatunkowej na terenie całej Polski, mimo to ich liczba z roku na rok maleje. Trzmiele budują gniazda w bardzo różnych miejscach, w zależności od gatunku. Niektóre gniazdują w ziemi, np. w opuszczonych norkach mysich, inne na powierzchni w stertach kamieni, gałęzi lub też w dziuplach drzew. Królowe – samice trzmieli zimują pojedynczo w ziemi, w ściółce lub pod mchem. Bardzo duże znaczenie dla trzmieli mają różnego rodzaju zadrzewienia, nieużytki, sterty kamieni czy gałęzi. Wczesną wiosną samice na obrzeżach lasów i pól szukają pierwszych kwitnących roślin i miejsc do założenia gniazda. Trzmiele najczęściej zakładają gniazda na obrzeżach lasów i zadrzewień śródpolnych, w zakrzaczeniach, pod miedzami i drogami polnymi. Znacznie rzadziej, są spotykane na otwartych polach uprawnych. Z pewnością w Nadleśnictwie Przasnysz możemy spotkać powszechnie występujące w całym kraju trzy gatunki trzmieli są to: trzmiel ziemny *Bombus terrestris*, trzmiel gajowy *Bombus lucorum* i trzmiel kamiennik *Bombus lapidarius*.

4.6.2. Ryby

W poniższej tabeli zestawiono gatunki ryb występujące w wodach na terenie Nadleśnictwa Przasnysz. Krótka lista gatunków ryb słodkowodnych wynika z braku dużych, naturalnych cieków i zbiorników wodnych na terenie Nadleśnictwa. Poniższe dane pochodzą z POP według stanu na 1.01.2012 r.

Tabela 25 Wykaz ryb występujących w wodach na terenie Nadleśnictwa Przasnysz

L.p.	Gatunek nazwa polska	Gatunek nazwa łacińska	Inf. o ochronie
1	2	3	4
1	Ciernik	<i>Gasterosteus aculeatus</i>	-
2	Karaś srebrzysty	<i>Carassius gibelio</i>	-
3	Karaś pospolity	<i>Carassius carassius</i>	-
4	Karp	<i>Cyprinus carpio</i>	-
5	Kiełb pospolity	<i>Gobio gobio</i>	-
6	Kleń	<i>leuciscus cephalus</i>	-
7	Krąp	<i>Blicca bjoerkna</i>	-
8	Leszcz	<i>Abramis brama</i>	-

L.p.	Gatunek nazwa polska	Gatunek nazwa łacińska	Inf. o ochronie
1	2	3	4
9	Lin	<i>Tinca tinca</i>	-
10	Okoń	<i>Perca fluviatilis</i>	-
11	Płoc	<i>Rutilus rutilus</i>	-
12	Szczupak	<i>Esox lucius</i>	-
13	Wzdręga	<i>Scardinius erythrophthalmus</i>	-

4.6.3. Płazy i gady

Płazy i gady występują w Polsce dość licznie, chociaż liczba gatunków jest stosunkowo niewielka.

Płazy pojawiły się na Ziemi w dewonie, tzn. w połowie ery paleozoicznej, a gatunki podobne do żyjących obecnie żyły już w trzeciorzędzie. Płazy są zwierzętami zmiennocieplnymi, żyjącymi w środowisku ziemno – wodnym, natomiast pierwsze prymitywne gady rozwinęły się u schyłku ery paleozoicznej.

Do naszych czasów przetrwały tylko stosunkowo niewielkie formy przedstawicieli gadów. Gady podobnie jak płazy są zwierzętami zmiennocieplnymi przystosowanymi do życia na lądzie (lub wtórnie do życia w wodzie).

Z gatunków znajdujących się w załączniku 2 do Dyrektywy Siedliskowej w zasięgu Nadleśnictwa stwierdzono traszkę grzebieniastą *Triturus cristatus* i kumaka nizinnego *Bombina bombina*.

W poniższej tabeli wymieniono płazy i gady, które występują na terenie Nadleśnictwa, jednak Nadleśnictwo nie prowadzi ich szczegółowej inwentaryzacji (dane pochodzą z POP według stanu na 1.01.2012 r.).

Tabela 26 Wykaz płazów występujących na terenie Nadleśnictwa Przasnysz

L.p.	Gatunek nazwa polska nazwa łacińska	oddz. poddz.	Powierzchnia [ha]	Ogólny opis, sposób występowania	Status zagrożenia wg „Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt”	Opis obiektu kategoria gruntu walory przyrodnicze	Zabiegi uzgodnione RDOŚ		Uwagi	
							projektowane	wykonane		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Płazy Amphibia										
1	Grzebiuszka ziemna <i>Pelobates fuscus</i>									ochrona ścisła
2	Kumak nizinny <i>Bombina bombina</i>									ochrona ścisła Natura 2000
3	Ropucha paskówka <i>Bufo calamita</i>									ochrona ścisła
4	Ropucha szara <i>Bufo bufo</i>									ochrona częściowa
5	Ropucha zielona <i>Bufo viridis</i>									ochrona ścisła
6	Rzekotka drzewna <i>Hyla arborea</i>									ochrona ścisła
7	Traszka grzebieniasta <i>Triturus cristatus</i>				NT					ochrona ścisła Natura 2000
8	Traszka zwyczajna <i>Lissotriton vulgaris</i>									ochrona częściowa
9	Żaba jeziorkowa <i>Pelophylax lessonae</i>									ochrona częściowa
10	Żaba moczarowa <i>Rana arvalis</i>									ochrona ścisła
11	Żaba śmieszka <i>Pelophylax ridibundus</i>									ochrona częściowa
12	Żaba trawna <i>Rana temporaria</i>									ochrona częściowa
13	Żaba wodna <i>Pelophylax kl. esculentus</i>									ochrona częściowa

Tabela 27 Wykaz gadów występujących na terenie Nadleśnictwa Przasnysz

L.p.	Gatunek nazwa polska nazwa łacińska	oddz. poddz.	Powierzchnia [ha]	Ogólny opis, sposób występowania (osobników lub par) dynamika rozwojowa (zanika, zwiększa areał)	Status zagrożenia wg „Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt”	Opis obiektu kategoria gruntu walory przyrodnicze	Zabiegi uzgodnione RDOŚ		Uwagi
							projektowane	wykonane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Gady Reptilia									
1	Jaszczurka zwinka <i>Lacerta agilis</i>								ochrona częściowa
2	Jaszczurka żyworodna <i>Zootoca vivipara</i>								ochrona częściowa
3	Padalec zwyczajny <i>Angius fragilis</i>								ochrona częściowa
4	Zaskroniec zwyczajny <i>Natrix natrix</i>								ochrona częściowa
5	Żmija zygzakowata <i>Vipera berus</i>								ochrona częściowa

4.6.4. Ptaki

Na terenie naszego kraju stwierdzono stałe występowanie lub sporadyczne pojawianie się około 463 gatunków ptaków.

Szczególną opieką otoczone zostały w ostatnich latach ptaki drapieżne, które pełniąc rolę selekcyjną i sanitarną są ważnym i niezbędnym czynnikiem w ekosystemach, wpływając na jakość biotopu. W Polsce pierwsze przepisy o ochronie strefowej gniazd zagrożonych gatunków ptaków drapieżnych wprowadzili leśnicy. Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych w Szczecinie objął ochroną stanowiska lęgowe bielika w 1969 r., a w latach siedemdziesiątych wprowadzono tę formę ochrony wobec stanowisk orłów na terenie OZLP w Olsztynie. W 1981 r. wydane zostało przez Naczelnego Dyrektora Lasów Państwowych zarządzenie o wytyczeniu stref ochronnych w promieniu 200 m wokół gniazd bielików, rybołówów i orłów przednich. Obecnie ochronę strefową reguluje Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. 2016 poz. 2183). W Nadleśnictwie utworzono 2 strefy ochrony: jedna dla orlika krzykliwego (I-ctwo Grabowo) i jedna dla bociana czarnego (I-ctwo Dzierzgowo).

Tabela 28 Charakterystyka stref orlika krzykliwego i bociana czarnego

Nazwa	Strefa ochrony całorocznej	Strefa ochrony okresowej	Okresowy termin ochrony
1	2	3	4
Orlik krzykliwy	do 100 m od gniazda	do 500 m od gniazda	1.03 – 31.08
Bocian czarny	do 200 m od gniazda	do 500 m od gniazda	15.03 – 31.08

W przypadku odnalezienia gniazd gatunków objętych ochroną strefową oraz innych gatunków chronionych, należy wdrożyć odpowiednie procedury zgodnie z zapisami zawartymi w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 18 grudnia 2017 r. w sprawie wymagań dobrej praktyki w zakresie gospodarki leśnej (Dz.U. 2017 poz. 2408).

W poniższej tabeli wymieniono ptaki, które występują na terenie Nadleśnictwa, jednak Nadleśnictwo nie prowadzi ich szczegółowej inwentaryzacji (dane pochodzą z POP według stanu na 1.01.2012 r.).

Tabela 29 Wykaz ptaków występujących na terenie Nadleśnictwa Przasnysz

L.p.	Gatunek nazwa polska nazwa łacińska	Leśnictwo oddz. poddz.	Powierz- chnia	Ogólny opis, sposób występowania (osobników lub par) dynamika rozwojowa (zanika, zwiększa areał)	Status zagrożenia wg PCKZ	Opis obiektu kategoria gruntu walory przyrodnicze	Zabiegi uzgodnione z RDOŚ		Uwagi
							projektowane	wykonane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Perkoz dwuczuby <i>Podiceps cristatus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
2	Perkoz rdzawoszyi <i>Podiceps grisegena</i>			lęgowy					ochrona ścisła
3	Perkozek <i>Tachybaptus ruficollis</i>			lęgowy					ochrona ścisła
4	Kormoran <i>Phalacrocorax carbo</i>			lęgowy					ochrona częściowa
5	Bąk <i>Botaurus stellaris</i>			lęgowy	LC				ochrona ścisła
6	Bączek <i>Ixobrychus minutus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
7	Czapla siwa <i>Ardea cinerea</i>			lęgowy					ochrona częściowa
8	Czapla biała <i>Ardea alba</i>			lęgowy					ochrona ścisła
9	Bocian czarny <i>Ciconia nigra</i>			lęgowy					ochrona ścisła
10	Bocian biały <i>Ciconia ciconia</i>			lęgowy					ochrona ścisła
11	Bernikla białolica <i>Branta leucopsis</i>			przelotny					ochrona ścisła
12	Łabędź niemy <i>Cygnus olor</i>			lęgowy					ochrona ścisła
13	Łabędź krzykliwy <i>Cygnus cygnus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
14	Gęś zbożowa <i>Anser fabalis</i>			przelotny					-
15	Gęś białoczelna <i>Anser albifrons</i>			przelotny					-

16	Gęś gęgawa <i>Anser anser</i>			lęgowy					-
17	Krzyżówka <i>Anas platyrhynchos</i>			lęgowy					-
18	Krakwa <i>Anas strepera</i>			lęgowy					ochrona ścisła
19	Świstun <i>Mareca penelope</i>			przelotny	CR				ochrona ścisła
20	Rożeniec <i>Anas acuta</i>			przelotny	EN				ochrona ścisła
21	Płaskonos <i>Spatula clypeata</i>			lęgowy					ochrona ścisła
22	Cyraneczka <i>Anas crecca</i>			lęgowy					-
23	Cyranka <i>Spatula querquedula</i>			lęgowy					ochrona ścisła
24	Głowienka <i>Aythya ferina</i>			lęgowy					-
25	Podgorzałka <i>Aythya nyroca</i>			lęgowy					ochrona ścisła
26	Czernica <i>Aythya fuligula</i>			lęgowy					-
27	Gągoł <i>Bucephala clangula</i>			lęgowy					ochrona ścisła
28	Błotniak stawowy <i>Circus aeruginosus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
29	Błotniak zbożowy <i>Circus cyaneus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
30	Błotniak łąkowy <i>Circus pygargus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
31	Krogulec <i>Accipiter nisus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
32	Jastrząb <i>Accipiter gentilis</i>			lęgowy					ochrona ścisła
33	Trzmielojad <i>Pernis apivorus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
34	Myszołów <i>Buteo buteo</i>			lęgowy					ochrona ścisła

35	Myszołów włochaty <i>Buteo lagopus</i>			przelotny					ochrona ścisła
36	Orlik krzykliwy <i>Aquila pomarina</i>			lęgowy	LC				ochrona ścisła
37	Pustułka <i>Falco tinnunculus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
38	Kobuz <i>Falco subbuteo</i>			lęgowy					ochrona ścisła
39	Kuropatwa <i>Perdix perdix</i>			lęgowy					-
40	Bażant <i>Phasianus colchius</i>			lęgowy					-
41	Przepiórka <i>Coturnix coturnix</i>			lęgowy					ochrona ścisła
42	Derkacz <i>Crex crex</i>			lęgowy					ochrona ścisła
43	Kropiatka <i>Porzana porzana</i>			lęgowy					ochrona ścisła
44	Wodnik <i>Rallus aquaticus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
45	Kokoszka <i>Gallinula chloropus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
46	Łyska <i>Fulica atra</i>			lęgowy					-
47	Żuraw <i>Grus grus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
48	Sieweczka obroźna <i>Charadrius hiaticula</i>			lęgowy					ochrona ścisła
49	Sieweczka rzeczna <i>Charadrius dubius</i>			lęgowy					ochrona ścisła
50	Siewka złota <i>Pluvialis apricaria</i>			przelotny					ochrona ścisła
51	Czajka <i>Vanellus vanellus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
52	Kulik wielki <i>Numenius arquata</i>			lęgowy					ochrona ścisła
53	Rycyk <i>Limosa limosa</i>			lęgowy					ochrona ścisła

54	Batalion <i>Calidris pugnax</i>			przelotny					ochrona ścisła
55	Krwawodziób <i>Tringa totamus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
56	Łęczak <i>Tringa glareola</i>			przelotny	CR				ochrona ścisła
57	Brodziec piskliwy <i>Actitis hypoleucos</i>			lęgowy					ochrona ścisła
58	Samotnik <i>Tringa ochropus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
59	Słonka <i>Scolopax rusticola</i>			lęgowy					-
60	Dubelt <i>Gallinago media</i>			lęgowy					ochrona ścisła
61	Kszyk <i>Gallinago gallinago</i>			lęgowy					ochrona ścisła
62	Bekasik <i>Limnocryptes minimus</i>			przelotny					ochrona ścisła
63	Śmieszka <i>Chroicocephalus ridibundus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
64	Mewa siwa <i>Larus canus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
65	Mewa żółtonoga <i>Hydrocoloeus fuscus</i>			przelotny					ochrona ścisła
66	Rybitwa rzeczna <i>Sterna hirundo</i>			lęgowy					ochrona ścisła
67	Siniak <i>Columba oenas</i>			lęgowy					ochrona ścisła
68	Grzywacz <i>Columba palumbus</i>			lęgowy					-
69	Turkawka <i>Streptopelia turtur</i>			lęgowy					ochrona ścisła
70	Sierpówka <i>Streptopelia decaocto</i>			lęgowy					ochrona ścisła
71	Kukułka <i>Cuculus canorus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
72	Płomykówka <i>Tyto alba</i>			lęgowy					ochrona ścisła

73	Włochatka <i>Aegolius funereus</i>			lęgowy	LC				ochrona ścisła
74	Pójdźka <i>Athene noctua</i>			lęgowy					ochrona ścisła
75	Uszatka <i>Asio otus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
76	Puszczyk <i>Strix aluco</i>			lęgowy					ochrona ścisła
77	Lelek <i>Caprimulgus europaeus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
78	Jerzyk <i>Apus apus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
79	Zimorodek <i>Alcedo atthis</i>			lęgowy					ochrona ścisła
80	Kraska <i>Coracias garrulus</i>			przelotny	NT				ochrona ścisła
81	Dudek <i>Upupa epops</i>			lęgowy					ochrona ścisła
82	Dzięcioł czarny <i>Dryocopus martius</i>			lęgowy					ochrona ścisła
83	Dzięcioł zielony <i>Picus viridis</i>			lęgowy					ochrona ścisła
84	Dzięcioł średni <i>Dendrocopos medius</i>			lęgowy					ochrona ścisła
85	Dzięcioł duży <i>Dendrocopos major</i>			lęgowy					ochrona ścisła
86	Dzięciołek <i>Dryobates minor</i>			lęgowy					ochrona ścisła
87	Lerka <i>Lullula arborea</i>			lęgowy					ochrona ścisła
88	Skowronek <i>Alauda arvensis</i>			lęgowy					ochrona ścisła
89	Górniczek <i>Eremophila alpestris</i>			przelotny					ochrona ścisła
90	Brzegówka <i>Riparia riparia</i>			lęgowy					ochrona ścisła
91	Oknówka <i>Delichon urbica</i>			lęgowy					ochrona ścisła

92	Dymówka <i>Hirundo rustica</i>			lęgowy					ochrona ścisła
93	Świstunka leśna <i>Phylloscopus sibilatrix</i>			lęgowy					ochrona ścisła
94	Świergotek drzewny <i>Anthus trivialis</i>			lęgowy					ochrona ścisła
95	Świergotek łąkowy <i>Anthus pratensis</i>			lęgowy					ochrona ścisła
96	Pliszka żółta <i>Motacilla flava</i>			lęgowy					ochrona ścisła
97	Pliszka siwa <i>Motacilla alba</i>			lęgowy					ochrona ścisła
98	Jemiołuszka <i>Bombycilla garrulus</i>			przelotny					ochrona ścisła
99	Strzyżyk <i>Troglodytes troglodytes</i>			lęgowy					ochrona ścisła
100	Pokrzywnica <i>Prunella modularis</i>			lęgowy					ochrona ścisła
101	Słownik szary <i>Luscinia luscinia</i>			lęgowy					ochrona ścisła
102	Podróżniczek <i>Luscinia svecica</i>			lęgowy					ochrona ścisła
103	Pleszka <i>Phoenicurus phoenicurus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
104	Kopciuszek <i>Phoenicurus ochruros</i>			lęgowy					ochrona ścisła
105	Pokląskwa <i>Saxicola rubetra</i>			lęgowy					ochrona ścisła
106	Białozytka <i>Oenanthe oenanthe</i>			lęgowy					ochrona ścisła
107	Kos <i>Turdus merula</i>			lęgowy					ochrona ścisła
108	Paszkot <i>Turdus viscivorus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
109	Śpiewak <i>Turdus philomelos</i>			lęgowy					ochrona ścisła
110	Drożdżik <i>Turdus iliacus</i>			lęgowy					ochrona ścisła

111	Kwiczot <i>Turdus pilaris</i>			lęgowy					ochrona ścisła
112	Strumieniówka <i>Locustella fluviatilis</i>			lęgowy					ochrona ścisła
113	Świerszczak <i>Locustella naevia</i>			lęgowy					ochrona ścisła
114	Trzciniak <i>Acrocephalus arundinaceus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
115	Rokitniczka <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
116	Łozówka <i>Acrocephalus palustris</i>			lęgowy					ochrona ścisła
117	Trzcinniczek <i>Acrocephalus scirpaceus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
118	Zaganiacz <i>Hippolais icterina</i>			lęgowy					ochrona ścisła
119	Gajówka <i>Sylvia borin</i>			lęgowy					ochrona ścisła
120	Pieczęta <i>Curruca curruca</i>			lęgowy					ochrona ścisła
121	Cierniówka <i>Curruca communis</i>			lęgowy					ochrona ścisła
122	Piecuszek <i>Phylloscopus trochilus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
123	Pierwiosnek <i>Phylloscopus collybita</i>			lęgowy					ochrona ścisła
124	Mysikrólik <i>Regulus regulus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
125	Muchotówka żałobna <i>Ficedula hypoleuca</i>			lęgowy					ochrona ścisła
126	Muchotówka szara <i>Muscicapa striata</i>			lęgowy					ochrona ścisła
127	Rudzik <i>Erithacus rubecula</i>			lęgowy					ochrona ścisła
128	Remiz <i>Remiz pendulinus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
129	Sikora uboga <i>Poecile palustris</i>			lęgowy					ochrona ścisła

130	Czubatka <i>Lophophanes cristatus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
131	Modraszka <i>Cyanistescaeruleus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
132	Sikora bogatka <i>Parus major</i>			lęgowy					ochrona ścisła
133	Sosnówka <i>Parus ater</i>			lęgowy					ochrona ścisła
134	Raniuszek <i>Aegithalos caudatus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
135	Kapturka <i>Sylvia atricapilla</i>			lęgowy					ochrona ścisła
136	Kowalik <i>Sitta europaea</i>			lęgowy					ochrona ścisła
137	Pelzacz leśny <i>Certhia familiaris</i>			lęgowy					ochrona ścisła
138	Pelzacz ogrodowy <i>Certhia brachydactyla</i>			lęgowy					ochrona ścisła
139	Gąsiorek <i>Lanius collurio</i>			lęgowy					ochrona ścisła
140	Srokosz <i>Lanius excubitor</i>			lęgowy					ochrona ścisła
141	Szpak <i>Sturnus vulgaris</i>			lęgowy					ochrona ścisła
142	Wilga <i>Oriolus oriolus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
143	Sójka <i>Garrulus glandarius</i>			lęgowy					ochrona ścisła
144	Sroka <i>Pica pica</i>			lęgowy					ochrona częściowa
145	Orzechówka <i>Nucifraga caryocatactes</i>			lęgowy					ochrona ścisła
146	Kawka <i>Corvus monedula</i>			lęgowy					ochrona ścisła
147	Kruk <i>Corvus corax</i>			lęgowy					ochrona częściowa
148	Wrona siwa <i>Corvus cornix</i>			lęgowy					ochrona częściowa

149	Gawron <i>Corvus frugilegus</i>			lęgowy					ochrona częściowa
150	Mazurek <i>Passer montanus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
151	Wróbel <i>Passer domesticus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
152	Zięba <i>Fringilla coelebs</i>			lęgowy					ochrona ścisła
153	Jer <i>Fringilla montifringilla</i>			przelotny					ochrona ścisła
154	Grubodziób <i>Coccothraustes coccothraustes</i>			lęgowy					ochrona ścisła
155	Dzwoniec <i>Chloris chloris</i>			lęgowy					ochrona ścisła
156	Makolągwa <i>Linaria cannabina</i>			lęgowy					ochrona ścisła
157	Rzepołuch <i>Linaria flavirostris</i>			przelotny					ochrona ścisła
158	Kulczyk <i>Serinus serinus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
159	Czyż <i>Spinus spinus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
160	Śnieguła <i>Plectrophenax nivalis</i>			przelotny					ochrona ścisła
161	Szczygieł <i>Carduelis carduelis</i>			lęgowy					ochrona ścisła
162	Gil <i>Pyrrhula pyrrhula</i>			lęgowy					ochrona ścisła
163	Czeczotka <i>Acanthis flammea</i>			lęgowy	LC				ochrona ścisła
164	Krzyżodziób świerkowy <i>Loxia curvirostrata</i>			lęgowy					ochrona ścisła
165	Potrzeszcz <i>Emberiza calandra</i>			lęgowy					ochrona ścisła
166	Trznadel <i>Emberiza citrinella</i>			lęgowy					ochrona ścisła
167	Ortolan <i>Emberiza hortulana</i>			lęgowy					ochrona ścisła

168	Potrzos <i>Emberiza schoeniculus</i>			lęgowy					ochrona ścisła
-----	---	--	--	--------	--	--	--	--	----------------

Wyjaśnienie skrótów gatunków występujących w „Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt” (2001):

LC (Least Concern) – gatunki w kraju niewykazujące na razie regresu populacyjnego i nienależące do zbyt rzadkich, a nawet lokalnie i/lub czasowo zwiększające swój stan liczebności, a także takie, które reprezentowane są przez populacje marginalne, ledwie zaznaczające się i nie trwałe.

NT (Near Threatened) – gatunki niższego ryzyka, ale bliskie zagrożenia; VU (Vulnerable) – gatunki wysokiego ryzyka, narażone na wyginięcie

EN (Endangered) – gatunki bardzo wysokiego ryzyka, silnie zagrożone; EXP – gatunki zanikłe lub prawdopodobnie zanikłe w Polsce

4.6.5. *Ssaki*

Wykaz występujących na terenie Nadleśnictwa ssaków znajduje się w tabeli 27. Wśród spotykanych zwierząt, występują między innymi bóbr, wydra i wilk, które znajdują się w Załączniku II do Dyrektywy Siedliskowej.

W poniższej tabeli wymieniono ssaki, które występują na terenie Nadleśnictwa, jednak Nadleśnictwo nie prowadzi ich szczegółowej inwentaryzacji (dane pochodzą z POP według stanu na 1.01.2012 r.).

Tabela 30 Wykaz ssaków występujących na terenie Nadleśnictwa Przasnysz

L.p.	Gatunek nazwa polska nazwa łacińska	Leśnictwo oddz. poddz.	Powierz- chnia [ha]	Ogólny opis, sposób występowania (osobników lub par) dynamika rozwojowa (zanika, zwiększa areał)	Status zagrożenia wg PCKZ	Opis, kategoria gruntu, walory przyrodnicze	Zabiegi uzgodnione RDOŚ		Uwagi
							projektowane	wykonane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Owadożery <i>Eulipotyphla</i>									
1	Jeż wschodnioeuropejski <i>Erinaceus concolor</i>								ochrona częściowa
Ryjówkoksształtne <i>Soricomorpha</i>									
2	Kret <i>Talpa europaea</i>								ochrona częściowa
3	Ryjówka aksamitna <i>Sorex araneus</i>								ochrona częściowa
4	Ryjówka malutka <i>Sorex minutus</i>								ochrona częściowa
5	Rzęsorek rzeczek <i>Neomys anomalus</i>								ochrona częściowa
Nietoperze <i>Chiroptera</i>									
6	Borowiec wielki <i>Nyctalus noctula</i>								ochrona ścisła
7	Gacek brunatny <i>Plecotus auritus</i>								ochrona ścisła
8	Karlik malutki <i>Pipistrellus pipistrellus</i>								ochrona ścisła
9	Nocek duży <i>Myotis myotis</i>								ochrona ścisła
10	Nocek rudy <i>Myotis daubentonii</i>								ochrona ścisła
Zajęczaki <i>Lagomorpha</i>									
11	Zając szarak <i>Lepus europaeus</i>								-

Wykaz ssaków występujących na terenie Nadleśnictwa Przasnysz

L.p.	Gatunek nazwa polska nazwa łacińska	Leśnictwo oddz. poddz.	Powierz- chnia [ha]	Ogólny opis, sposób występowania (osobników lub par) dynamika rozwojowa (zanika, zwiększa areał)	Status zagrożenia wg PCKZ	Opis, kategoria gruntu, walory przyrodnicze	Zabiegi uzgodnione RDOŚ		Uwagi
							projektowane	wykonane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Gryzonie Rodentia									
12	Wiewiórka pospolita <i>Sciurus vulgaris</i>								ochrona częściowa
13	Bóbr europejski <i>Castor fiber</i>								ochrona częściowa Natura 2000
14	Nornica ruda <i>Clethrionomys glareolus</i>								-
15	Orzesznica <i>Muscardinus avellanarius</i>								ochrona ścisła
16	Nornik zwyczajny <i>Microtus arvalis</i>								
17	Badylarka <i>Micromys minutus</i>								ochrona częściowa
18	Karczownik ziemnowodny <i>Arvicola amphibius</i>								ochrona częściowa
19	Mysz polna <i>Apodemus agrarius</i>								
20	Mysz leśna <i>Apodemus flavicollis</i>								
21	Mysz zaroślowa <i>Apodemus sylvaticus</i>								ochrona częściowa
22	Mysz domowa <i>Mus musculus</i>								
Drapieżne Carnivora									
23	Wilk <i>Canis lupus</i>				NT				ochrona ścisła Natura 2000
24	Lis <i>Vulpes vulpes</i>								

Wykaz ssaków występujących na terenie Nadleśnictwa Przasnysz

L.p.	Gatunek nazwa polska nazwa łacińska	Leśnictwo oddz. poddz.	Powierz- chnia [ha]	Ogólny opis, sposób występowania (osobników lub par) dynamika rozwojowa (zanika, zwiększa areał)	Status zagrożenia wg PCKZ	Opis, kategoria gruntu, walory przyrodnicze	Zabiegi uzgodnione RDOŚ		Uwagi
							projektowane	wykonane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
25	Jenot <i>Nyctereutes procyonoides</i>								
26	Borsuk <i>Meles meles</i>								
27	Wydra <i>Lutra lutra</i>								Ochrona częściowa Natura 2000
28	Norka amerykańska <i>Mustela vision</i>								
29	Tchórz <i>Mustela putorius</i>								
30	Kuna leśna <i>Martes martes</i>								
31	Kuna domowa <i>Martes foina</i>								
32	Łasica <i>Mustela nivalis</i>								ochrona częściowa
33	Gronostaj <i>Mustela erminea</i>								ochrona częściowa
Cetartiodactyla									
34	Dzik <i>Sus scorfa</i>								
35	Sarna <i>Capreolus capreolus</i>								
36	Jeleń <i>Cervus elaphus</i>								
37	Łoś <i>Alces alces</i>								

4.7. Systemy certyfikacji gospodarki leśnej

Forest Stewardship Council Asociacion Civil – organizacja, której celem jest popularyzacja prowadzenia gospodarki leśnej na zasadach równorzędnych, z uwzględnieniem aspektów ekonomicznych, społecznych i przyrodniczych lasów i leśnictwa na całym świecie. Certyfikat FSC – zapewnia o tym, że produkty ze znakiem towarowym FSC spełniają Standardy Dobrej Gospodarki Leśnej (klient kupując produkt z tym znakiem nie przyczynia się do niszczenia środowiska naturalnego, łamania praw pracowników, nielegalnego wykorzystania zasobów naturalnych, zubożenia bioróżnorodności ekosystemów leśnych).

Zasady Dobrej Gospodarki Leśnej FSC obejmują:

- przestrzeganie regulacji prawnych obowiązujących w danym kraju,
- przestrzeganie praw własności do terenów leśnych,
- przestrzeganie praw ludności rdzennej,
- przestrzeganie zasad współpracy z lokalną ludnością i praw pracowników,
- racjonalne czerpanie korzyści z lasów,
- ochronę przyrody i bioróżnorodności leśnej,
- zakres planów gospodarczych,
- monitoring poszczególnych elementów i oceny gospodarki leśnej,
- ochronę lasów o szczególnej wartości,
- gospodarkę na plantacjach.

System Programme for the Endorsement of Forest Certification (PEFC) promuje zrównoważoną i trwałą gospodarkę leśną poprzez certyfikację lasów i produktów z nich pochodzących. Certyfikat PEFC zapewnia, że lasy są zarządzane zgodnie z wymogami środowiskowymi, społecznymi i ekonomicznymi – równoważąc potrzeby ludzi, przyrody i ekonomii.

Wysokie standardy w ramach PEFC zawierają wymagania dotyczące:

- zabezpieczenia obszarów leśnych istotnych z ekologicznego punktu widzenia,
- ochrony i wzbogacania różnorodności biologicznej,
- zakazu zmiany lasów w inne formy użytkowania,
- zakazu stosowania szkodliwych substancji chemicznych,

- zakazu wprowadzania gatunków drzewiastych modyfikowanych genetycznie,
- przestrzegania praw pracowniczych i praw ludności tubylczej,
- wspierania lokalnego rynku pracy,
- zgodności z podstawowymi konwencjami Międzynarodowej Organizacji Pracy,
- zapewnienia konsultacji z lokalną ludnością i interesariuszami,
- uwzględnianie tradycyjnych praw użytkowania gruntów i lokalnych zwyczajów.

W celu wyznaczenia lasów o szczególnych walorach przyrodniczych wydane zostało przez Dyrektora RDLP w Olsztynie Zarządzenie nr 22 z dnia 26 kwietnia 2019 r. w sprawie funkcjonowania lasów o szczególnych walorach przyrodniczych – HCVF (High Conservation Value Forests) oraz ekosystemów referencyjnych na terenie RDLP w Olsztynie, zgodnie ze standardami FSC adaptowanymi do warunków polskich.

4.7.1. Lasy o szczególnych walorach przyrodniczych – HCVF

Lasy HCVF występujące na terenie Nadleśnictwa Przasnysz:

HCVF 1. Lasy posiadające globalne, regionalne lub narodowe znaczenie pod względem koncentracji wartości.

HCVF 1.2. Ostoje zagrożonych i ginących gatunków.

HCVF 3. Obszary obejmujące rzadkie, ginące lub zagrożone ekosystemy.

HCVF 3.2. Ekosystemy rzadkie i zagrożone w skali Europy (ujęte w załączniku I Dyrektywy Siedliskowej), lecz w Polsce pospolitsze i występujące wielkoobszarowo, stanowiące ważne obszary gospodarki leśnej.

HCVF 4. Lasy pełniące funkcje w sytuacjach krytycznych.

HCVF 4.1. Lasy wodochronne.

HCVF 4.1. Lasy glebochronne.

HCVF 6. Lasy kluczowe dla tożsamości kulturowej lokalnych społeczności.

5. ZAGROŻENIA

Negatywnie oddziałujące czynniki można sklasyfikować z uwzględnieniem:

- pochodzenia, jako: biotyczne, abiotyczne i antropogeniczne;
- charakteru oddziaływania, jako: fizjologiczne, mechaniczne i chemiczne;
- długości oddziaływania, jako: chroniczne i okresowe;
- roli, jaką odgrywają w procesie chorobowym.

W syntetycznej ocenie stanu zagrożenia lasów najbardziej wyrazisty obraz przedstawia analiza uwzględniająca pochodzenie czynników stresowych.

1) Czynniki biotyczne:

- struktura drzewostanów:
- skład gatunkowy (monotypizacja, pinetyzacja, jednowiekowość),
- niezgodność składu gatunkowego drzewostanu z siedliskiem,
- szkodniki owadzie (pierwotne i wtórne),
- choroby grzybowe (liści i pędów, pni, korzeni),
- zwierzyzna (głównie roślinożercy i gryzonie).

2) Czynniki abiotyczne:

a) czynniki atmosferyczne:

- anomalie pogodowe (ciepłe zimy, mrozy, przymrozki późne i wczesne, upały, obfite opady i szadź),
- czynniki wilgotnościowe (susze, powodzie),
- wiatr (dominujący kierunek, siła).

b) właściwości gleby:

- wilgotnościowe (niski lub wysoki poziom wód gruntowych oraz zbyt silne jego wahania),
- troficzne (gleby piaszczyste, grunty porolne),
- warunki fizjograficzne (ukształtowanie terenu).

3) Czynniki antropogeniczne:

- zanieczyszczenia powietrza (energetyka, gospodarka komunalna, transport),
- zanieczyszczenia wód i gleb (przemysł, gospodarka komunalna, rolnictwo),
- przekształcenia powierzchni ziemi (górnictwo),
- pożary lasu,
- szkodnictwo leśne (kłusownictwo i kradzieże, nadmierna penetracja),

– niewłaściwa gospodarka leśna (schematyzm postępowania, nadmierne użytkowanie, zaniechanie pielęgnacji).

5.1. Zagrożenia spowodowane przez szkodliwe czynniki biotyczne

Zagrożenia natury biotycznej powodują owady, ssaki oraz patogeniczne grzyby. Dane na ten temat zbierane są zarówno przez pracowników Nadleśnictwa jak i w trakcie wykonywania prac taksacyjnych. Występowanie szkód w drzewostanach spowodowane różnymi czynnikami zarejestrowano na powierzchni około 2 645,32 ha, w tym 89,94% wszystkich uszkodzeń to szkody w I stopniu, czyli do 20%. Uszkodzenia II stopnia obejmują 10,06 % drzewostanów uszkodzonych, a uszkodzenia III stopnia nie występują. Największą powierzchnię zajmują uszkodzenia spowodowane przez zwierzynę leśną (64,04 %) oraz patogeniczne grzyby (24,61%).

Tabela 31 Zestawienie stopni uszkodzenia drzewostanów

Przyczyna uszkodzeń	Stopień uszkodzenia			Łącznie
	1 (10–20%)	2 (21–50%)	3 (pow. 50%)	
Powierzchnia uszkodzeń [ha]				
1	2	3	4	5
Czynniki klimatyczne	2,93	2,69	-	5,62
Grzyby	611,67	39,23	-	650,90
Antropogeniczne	6,84	3,30	-	10,14
Owady	238,22	25,03	-	263,25
Zakłócenia stosunków wodnych	17,38	4,16	-	21,54
Zwierzyna	1 502,08	191,79	-	1 693,87
Łącznie	2 379,12	266,20	-	2 645,32

5.1.1. Szkody spowodowane przez owady

Istotnym zagrożeniem drzewostanów Nadleśnictwa Przasnysz są szkodniki pierwotne sosny. Powodem tego jest struktura gatunkowa i wiekowa kompleksów leśnych – drzewostany w których gatunkiem panującym jest sosna zajmują 83,10% powierzchni Nadleśnictwa. Potwierdzeniem zagrożenia były gradacje brudnicy mniszki w latach 2003-2004, w których zastosowano zwalczanie chemiczne na powierzchni 255 ha. Na podstawie

danych dostarczonych przez Zespół Ochrony Lasu w Olsztynie w 2019 roku zwalczano brudnicę na powierzchni 60 ha. Stwierdzono również występowanie hurmaka olchowca i rynnicy, jednak gatunki te nie wymagały zabiegów zwalczających.

Tabela 32 Występowanie szkodników owadzich (według kart meldunkowych, ZOL)

Nazwa szkodnika owadziego	Rok	Powierzchnia (ha)	
		występowania	ograniczenia
1	2	3	4
Brudnica mniszka	2016	167,83	-
	2017	875,00	-
	2018	1384,00	-
	2019	1215,00	60,00
	2020	861,91	-
2021	2274,05	-	-
Hurmak olchowiec i rynnice	2018	2,50	-

5.1.2. Szkody powodowane przez patogeniczne grzyby

Część drzewostanów Nadleśnictwa rośnie na gruntach porolnych – 3 001,63 ha . Ma to niewątpliwie wpływ na występowanie szkód zwłaszcza od huby korzeni, które stwierdzono na powierzchni 650,90 ha. W drzewostanach sosnowych rejestrowano także szkody od osutki sosny (2018 – 32,30 ha, 2020 – 59,54 ha). Od szeregu lat obserwowane są problemy zdrowotne występujące wśród liściastych gatunków drzew lasotwórczych. Najbardziej widoczne jest zamieranie starszych jesionów.

Tabela 33 Choroby lasu powodowane grzybami pasożytniczymi (według kart meldunkowych, ZOL)

Nazwa grzyba	Rok	Powierzchnia występowania (ha)	
		do 20 lat	powyżej 20 lat
1	2	3	4
Osutki sosny	2012	28,67	-
	2017	3,08	-
	2018	32,30	-
	2020	59,54	-
Zamieranie pędów sosny	2016	2,20	-
	2019	185,74	-
Zamieranie jesionu	2012	-	1,00
	2013	-	1,56

5.1.3. Szkodniki upraw

Istotne szkody upraw, które występowały w przeszłości, były związane z krótszym okresem odnowienia zrębów (2 lata). Obecnie nie mają wielkiego znaczenia gospodarczego ze względu na możliwość przelegiwania zrębów do 5 lat.

Tabela 34 Występowanie szkodników upraw (według kart meldunkowych, ZOL)

L.p.	Gatunek	Rok	Powierzchnia w ha	
			Występowanie	Ograniczanie
1	2	3	4	5
1	Pędraki chrabąszczowatych i rolnice	2017	0,6	-
		2018	0,12	-
		2019	0,12	-
2	Smolik znaczony	2018	76,19	73,29

5.1.4. Szkody powodowane przez zwierzyńę

Szkody istotne z gospodarczego punktu widzenia powodują jeleniowate przede wszystkim w uprawach przez zgryzanie oraz w młodnikach przez spałowanie. Skutecznym sposobem stosowanym w Nadleśnictwie jest chemiczne zabezpieczanie upraw iglastych repelentami. W przypadku dębu odnawianego na gniazdach oraz w kępach Nadleśnictwo stosuje gradzenia. W odniesieniu do szkód w młodnikach od spałowania Nadleśnictwo odchodzi od zabezpieczania mechanicznego sosny z uwagi na możliwości regeneracyjne tego gatunku. Warto nadmienić, że narastającym problem są szkody powodowane przez łośia.

Szkody wyrządzone przez bobry występują wzdłuż cieków wodnych i nie mają znaczenia gospodarczego.

Tabela 35 Szkody powodowane przez zwierzyńę (według kart meldunkowych, ZOL)

L.p.	Gatunek	Rok	Powierzchnia w ha	
			Występowanie	Ograniczanie/ zabezpieczanie
1	2	3	4	5
1	Jeleń, daniel, sarna	2012	84,58	215,84
		2013	91,88	215,19
		2014	99,51	14,32
		2015	121,94	23,84
		2016	168,49	44,65
		2017	172,31	77,13
		2018	124,95	67,19
		2019	115,12	73,17
		2020	107,84	72,01

L.p.	Gatunek	Rok	Powierzchnia w ha	
			Występowanie	Ograniczanie/ zabezpieczanie
1	2	3	4	5
2	łoś	2012	7,55	-
		2013	9,82	-
		2014	41,13	-
		2015	63,51	-
		2016	110,03	-
		2017	67,03	-
		2018	53,57	-
		2019	72,88	-
		2020	92,55	-
3	Bóbr europejski	2012	5,94	-
		2013	2,20	-
		2014	6,51	-
		2015	11,18	-
		2016	14,86	-
		2017	7,57	-
		2018	5,23	-
		2019	4,98	-
2020	5,34	-		

5.2. Zagrożenia abiotyczne, historia zagrożeń

Do najistotniejszych czynników abiotycznych powodujących uszkodzenia drzewostanów należą:

- szkody od śniegu,
- szkody od wiatru,
- szkody od przymrozków,
- szkody od suszy.

Szkody od śniegu są następstwem występowania intensywnych opadów mokrego śniegu powodującego złamania gałęzi i całych pni. Występują głównie w młodszych drzewostanach. Na początku 2011 roku drzewostany położone w północnej części nadleśnictwa zostały dotknięte klęską śniegołomów. Szkody zarejestrowano na powierzchni 128 ha, zredukowaną powierzchnię uszkodzeń określono na 10 ha. W części wydzieleń powstały luki, które zostały już odnowione. W sumie w latach 2002-2011 odnotowane zostały w stopniu istotnym na powierzchni ok. 142 ha. Na obszarach narażonych na okiść zaleca się stosowanie rozrzedzonej więźby przy sadzeniu oraz wykonywanie częstszych zabiegów pielęgnacyjnych (czyszczenia, trzebieże).

W grudniu 2017 roku drzewostany Nadleśnictwa ucierpiały od okiści. Szkody usuwano przez wiele miesięcy. W okresie od 1 grudnia 2017 roku do końca roku 2018 usunięto rekordową dla Nadleśnictwa ilość drewna uszkodzonego przez okiść - 9,4 tys. m³.

W 2008 roku na części Nadleśnictwa Przasnysz (leśnictwa Duczymin, Grabowo, Nowa Wieś) miał miejsce huraganowy wiatr, w wyniku którego powstały szkody masowe, ocenione w wysokości 5 490 m³ drewna, wymagającego pozyskania w ramach porządkowania stanu sanitarnego lasu. Na części powierzchni zaszła konieczność całkowitego usunięcia drzewostanów oraz ich ponownego odnowienia. W Nadleśnictwie Przasnysz silne wiatry, które wystąpiły w latach 2002–2011 spowodowały szkody na łącznej powierzchni 1 466 ha.

W lipcu 2015 r. przez teren Nadleśnictwa przeszły huraganowe wiatry, które uszkodziły około 18 ha drzewostanów. Uszkodzenia w leśnictwie Przasnysz na powierzchni 4 ha były tak znaczne, że zakwalifikowano te drzewostany do ponownego odnowienia.

Przyjęty podział lasu na ostępy i prowadzenie zgodnej z planowaną gospodarką leśnej w znacznym stopniu zabezpiecza i uodparnia drzewostany na działanie wiatru.

Kolejnym czynnikiem negatywnie wpływającym na kondycję zdrowotną drzewostanów są zakłócenia gospodarki wodnej – obniżenie poziomu wód gruntowych. Do takiej sytuacji przyczyniają się zdarzające się co pewien czas i trwające po kilka lat susze.

5.3. Zagrożenia wywołane szkodliwym wpływem czynników antropogenicznych

Ze względu na okoliczne miasta w regionie, szczególnie w okresie letnim widoczna jest obecność wielu ludzi w lesie. Przez lasy Nadleśnictwa prowadzi wiele wytyczonych oraz zwyczajowych szlaków turystycznych. Ludzie penetrują tutejsze lasy przez większość roku. Jedynie zimą zmniejsza się ilość turystów w lesie. Wiosną, latem i wczesną jesienią drzewostany są intensywnie odwiedzane przez ludzi. Konsekwencją ich pobytu w lasach Nadleśnictwa jest antropopresja na środowisko leśne. Wzmaga się też natężenie ruchu samochodowego, a wraz z nim zanieczyszczenia komunikacyjne, takie jak zanieczyszczenie powietrza, zaśmiecanie poboczy i hałas.

5.3.1. Zanieczyszczenia

Ze względu na niewielkie uprzemysłowienie regionu oraz oddalenie od wielkich aglomeracji miejskich poziom zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego jest stosunkowo niewielki – znacznie niższy od średniej krajowej. Również poziom wpływu immisji mających swe źródło często w odległych miejscach uległ w ostatnich latach znacznemu zmniejszeniu. Powodem spadku ilości zanieczyszczeń zawartych w powietrzu jest wprowadzanie w zakładach produkcyjnych technologii coraz bardziej przyjaznych środowisku oraz zaostrenie norm dotyczących ochrony środowiska, które wymuszają stosowanie technologii wytwarzających możliwie najmniej zanieczyszczeń.

Tabela 36 Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w 2020 r. (GUS)

Jednostka terytorialna	ogółem [t/r]	dwutlenek siarki [t/r]	tlenki azotu [t/r]	tlenek węgla [t/r]	dwutlenek węgla [t/r]	pyły [t/rok]
1	2	3	4	5	6	7
Powiat ciechanowski	317 616	634	403	2 049	314 339	108
Powiat mławski	9 699	29	14	43	9 566	2
Powiat przasnyski	21 534	61	25	15	21 433	3
Polska	186 155 755	181 338	169 576	258 312	185 028 691	22 588

Monitoring lasu prowadzony jest na stałych powierzchniach obserwacyjnych (SPO). Systematyczne badania pozwalają na ustalenie zagrożeń środowiska leśnego i określenie stanu drzewostanów. System monitoringu obejmuje dwa poziomy obserwacji:

- poziom I rzędu dotyczy SPO rozmieszczonych w sieci kwadratów 16 na 16 km i zawiera coroczną ocenę stanu koron drzew oraz jednorazową analizę warunków glebowych i stopnia zaspokojenia potrzeb pokarmowych drzew.
- poziom II rzędu obejmuje okresowe badania na wybranych SPO dotyczące: warunków glebowych, składu chemicznego igliwia (liści), składu gatunkowego runa, oceny przyrostu miąższości drzewostanów oraz obserwacji meteorologicznych. Na podstawie tych badań sporządza się corocznie ocenę stanu zdrowotnego drzew.

Corocznie w drzewostanach starszych, a w drzewostanach od 20 do 40 lat co dwa lata, na SPO I rzędu przeprowadzane są obserwacje morfologiczne koron drzew zarówno na powierzchni kołowej jak i na grupie 20 drzew próbnych z drzewostanu dominującego. Ponadto mierzona jest pierśnica wszystkich drzew. W drzewostanach iglastych corocznie na pięciu drzewach próbnych wykonywane są jesienne poszukiwania owadów liściożernych, a ponadto w okresie letnim wystawiane są pułapki feromonowe do odłowu samców brudnicy mniszki. Corocznie na części SPO I rzędu (ok. 1/5 ogólnej liczby) przeprowadzany jest monitoring fitopatologiczny polegający na ocenie stopnia zainfekowania pniaków i leżących na ziemi pędów i gałęzi drzew. Drzewostany na SPO I rzędu podlegają normalnej działalności gospodarczej.

Podstawowym źródłem informacji pozwalającym ocenić poziom osłabienia drzewostanów jest monitoring biologiczny, w ramach którego corocznie ocenia się ubytek aparatu asymilacyjnego drzew (defoliację).

W Nadleśnictwie Przasnysz zlokalizowane są 3 punkty SPO I rzędu:

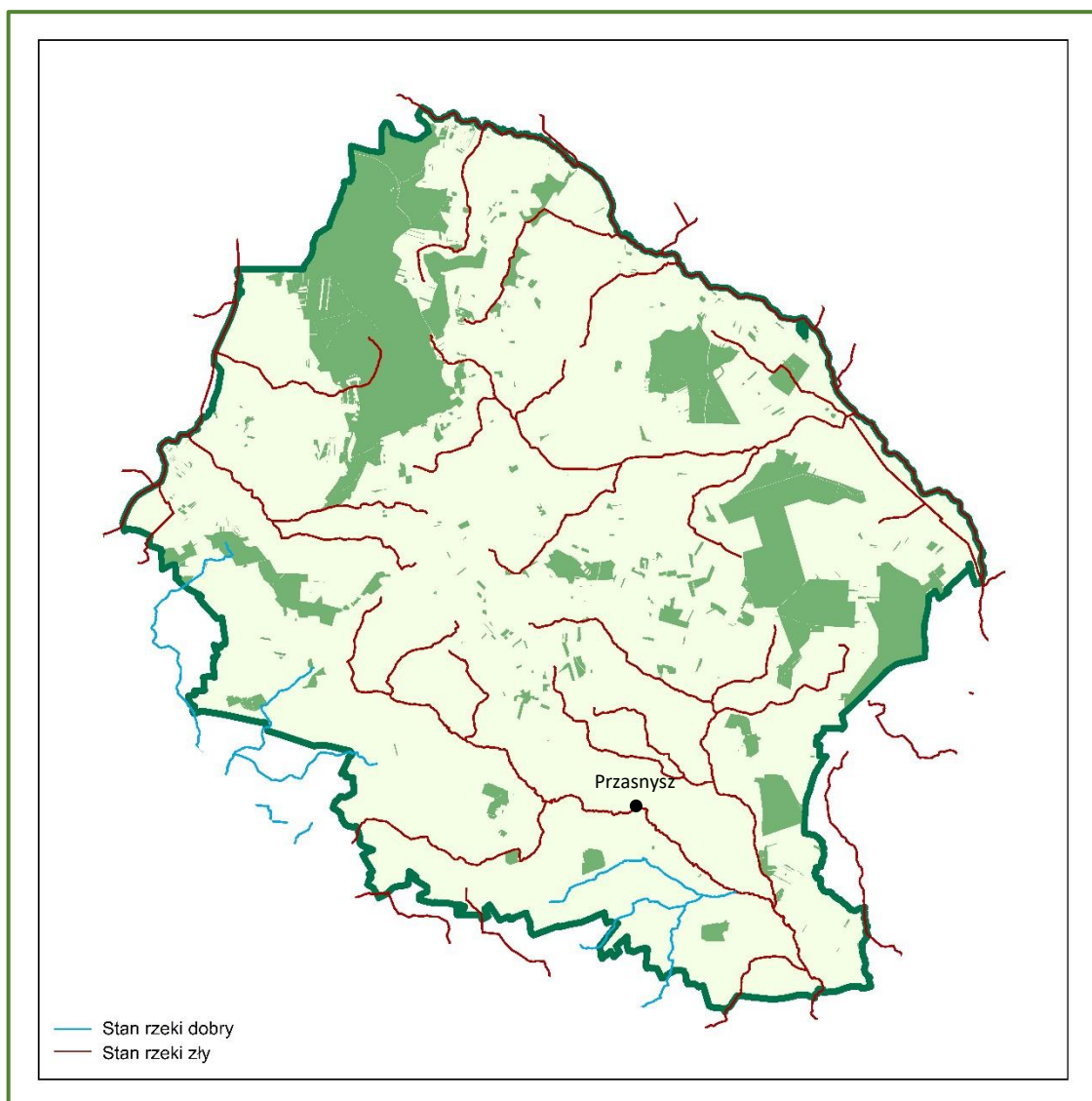
- Leśnictwo Lipowiec – oddział 84f,
- Leśnictwo Rycice – oddział 398f,
- Leśnictwo Jednorożec – oddział 456g.

Monitoring stanu czystości wód powierzchniowych znajdujących się w zasięgu Nadleśnictwa prowadzony jest przez WIOŚ w Warszawie (Delegatura w Ciechanowie i Ostrołęce).

Tabela 37 Stan wód powierzchniowych w zasięgu Nadleśnictwa wg Państwowej Służby Hydrologicznej 2019

Nazwa Jednolitej Części Wód	Stan/potencjał ekologiczny	Stan chemiczny	Stan ogólny
1	2	3	4
Rzeki			
Kanał z Kolonii Chorzele	Poniżej Dobrego	Dobry	Zły
Orzyc od Tamki do Ulatówki	Umiarkowany	Dobry	Zły
Łydynia od źródeł do Pławnicy	Dobry	Dobry	Dobry
Morawka	Umiarkowany	Psd*	Zły
Zdziwójka	Poniżej Dobrego	Dobry	Zły
Dzierząska	Poniżej Dobrego	Psd*	Zły
Struga Baranowska	Poniżej Dobrego	Dobry	Zły
Dopływ z Krzynowłogi Wielkiej	Umiarkowany	Psd*	Zły
Pelta od źródeł do dopływu z Chetch	Poniżej Dobrego	Dobry	Zły
Jaciążka	Poniżej Dobrego	Psd*	Zły
Dopływ ze Żbików	Poniżej Dobrego	Dobry	Zły
Sona od źródeł do dopływu spod Kraszewa	Umiarkowany	Dobry	Zły
Ulatówka	Poniżej Dobrego	Psd*	Zły
Dąbrówka (Plutocha)	Poniżej Dobrego	Dobry	Zły
Dopływ z Zielonej	Dobry	Dobry	Dobry
Orzyc od Ulatówki do ujścia z Węgierką od dopływu z Dzielin	Umiarkowany	Dobry	Zły
Węgierka od źródeł do dopływu z Dzielin z dopływem z Dzielin	Poniżej Dobrego	Psd*	Zły
Kanał spod Księżej Górki	Poniżej Dobrego	Dobry	Zły
Orzyc od źródeł do Tamki z Tamką	Poniżej Dobrego	Psd*	Zły

* PSD – poniżej stanu dobrego

Ryc. 13 Stan wód w zasięgu Nadleśnictwa

(warstwa rzek – Państwowa Służba Hydrologiczna)

5.3.2. Zagrożenia wywołane zmianami stosunków wodnych

Poziom wód gruntowych ma bardzo istotny wpływ na stan sanitarny lasu. Zasięg występowania oraz rozmieszczenie wód gruntowych, budowa geologiczna oraz przepuszczalność skał macierzystych gleb na przeważającym obszarze Nadleśnictwa sprawiają, że występuje tu olbrzymi deficyt wody spowodowany przepuszczalnością podłoża o typie gospodarki wodnej przemysłowej.

Od kilkudziesięciu lat na terenach Polski północno-wschodniej odnotowuje się mniejszą niż do tej pory ilość opadów, wskutek czego obniżył się poziom wód gruntowych, co nie pozostaje bez wpływu na stan sanitarny i zdrowotny drzewostanów Nadleśnictwa. Problem niedoboru wody dotyczy okresu późnej wiosny, lata i jesieni. Wilgotność względna

powietrza wynosi 70–90%, przy czym najniższą wartość osiąga w okresie wiosennym - 70%. Sytuacja taka wpływa ujemnie na rozwój roślinności i możliwość występowania na tych terenach bardziej zróżnicowanej szaty roślinnej.

Aby złagodzić skutki wywoływane zmianami stosunków wodnych Nadleśnictwo Przasnysz stworzyło 158 obiektów małej retencji.

5.3.3. Formy degeneracji

Formy degeneracji ekosystemu leśnego zostały określone poprzez dokonanie oceny drzewostanów, w których ustalone zostały procesy borowacenia, neofityzacji i monotypizacji.

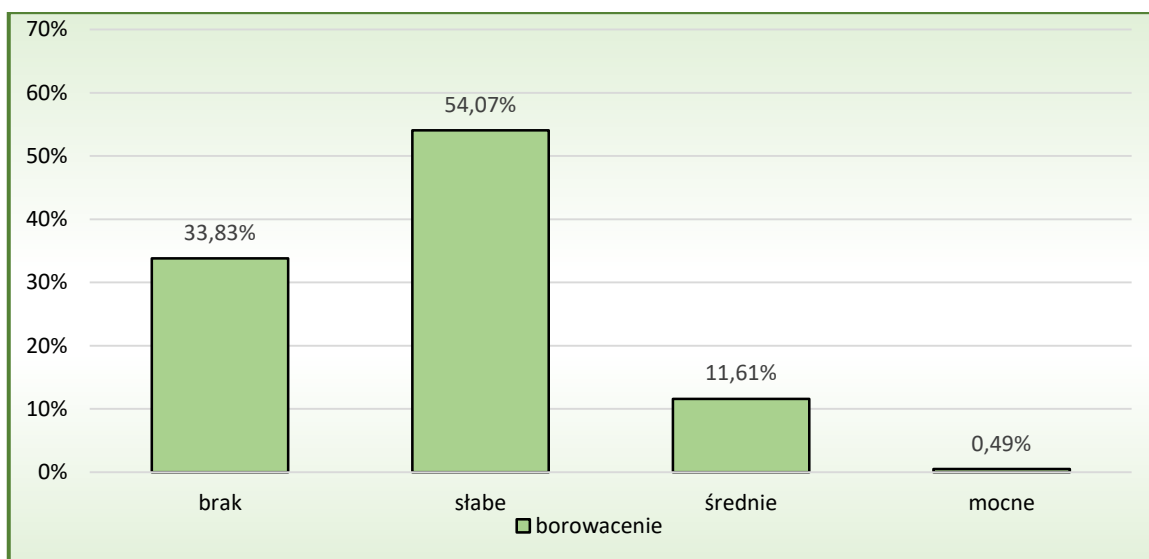
Borowacenie – czyli pinetyzacja jest wynikiem występowania nadmiernej ilości gatunków drzew iglastych na żyznych siedliskach zbiorowisk leśnych lub eliminacja gatunków liściastych ze zbiorowisk borów mieszanych. Borowacenie określane jest w zależności od procentowego udziału gatunków iglastych w składzie gatunkowym na poszczególnych siedliskach. Wyróżnia się trzy stopnie borowacenia:

- słabe – jeżeli udział gatunków iglastych wynosi ponad 80% na siedliskach borowych, 50 – 80% na siedliskach lasów mieszanych, 10 – 30% na siedliskach lasowych,
- średnie – jeżeli udział gatunków iglastych wynosi ponad 80% na siedliskach lasów mieszanych, 30 – 60% na siedliskach leśnych,
- mocne – jeżeli udział gatunków iglastych wynosi ponad 60% na siedliskach lasowych.

Tabela 38 Zestawienie powierzchni wg form degeneracji lasu – borowacenie

Nadleśnictwo	Stopień borowacenia	Powierzchnia [ha]				
		Wiek			Ogółem	Ogółem [%]
		<=40 lat	41–80 lat	> 80 lat		
1	2	3	4	5	6	7
Nadleśnictwo Przasnysz	brak	2522,56	1967,14	766,45	5256,15	33,83
	słabe	1859,73	3405,50	3134,87	8400,10	54,07
	średnie	223,84	647,00	932,61	1803,45	11,61
	mocne	7,65	50,18	18,84	76,67	0,49

Na 33,83% powierzchni odnotowano brak pinetyzacji, słaby stopień wystąpił na 54,07%. Mocny stopień pinetyzacji obejmuje stosunkowo niedużą powierzchnię – 76,67 ha, co stanowi 0,49 % powierzchni leśnej zalesionej Nadleśnictwa.

Ryc. 14 Stopień borowacenia w Nadleśnictwie

Neofityzacja – polega na ułatwieniu wnikania gatunków geograficznie obcych, występujących poza swym naturalnym zasięgiem, do składu gatunkowego fitocenozy lub sztucznym ich wprowadzaniu. Poniżej zestawiono gatunki obcego pochodzenia występujące na terenie Nadleśnictwa zarejestrowane w trakcie wykonywania prac taksacyjnych.

Najbardziej ekspansywnym gatunkiem jest czeremcha amerykańska, która charakteryzuje się szeroką amplitudą ekologiczną i dawniej wprowadzana była, jako podszyt. Na żyznych siedliskach może wypierać z podszytu gatunki rodzime i stanowić konkurencję dla odnowień. Obecnie zaniechano wprowadzania tego gatunku na terenach leśnych. Czeremcha jednak, głównie dzięki ptakom, ciągle się rozprzestrzenia.

Tabela 39 Wykaz gatunków drzew obcego pochodzenia w lasach Nadleśnictwa (liczba wydzieli)

Gatunek	Drzewostan	II piętro, podsadzenia i podrost	Przestoje	Podszyt	Nalot	Zadrzewienia i zakrzewienia	Samosiewy	Razem
1	2	3	4	5	6	7	8	9
czeremcha amerykańska	-	-	-	2 595	-	2	-	2 597
dagleź zielona	34	-	4	1	1	5	-	45
dąb czerwony	331	2	8	215	-	1	-	557
kasztanowiec zwyczajny	3	-	6	1	-	1	-	11
klon jesionolistny	5	-	2	4	-	-	-	11
robinia akacyjowa	186	-	16	67	-	4	-	273
sosna Banksa	2	-	-	-	-	-	-	2

sosna czarna	3	-	-	-	-	-	-	3
sosna wejmutka	1	-	-	-	-	-	-	1
śnieguliczka biała	-	-	-	4	-	-	-	4

Monotypizacja – ujednoczenie gatunkowe lub wiekowe drzewostanu.

Głównym gatunkiem tworzącym drzewostany w Nadleśnictwie Przasnysz jest sosna. Drugim pod względem zajmowanej powierzchni jest dąb a następnie olcha czarna i brzoza.

Tabela 40 Udział powierzchniowy gatunków panujących na powierzchni leśnej zalesionej

Gatunek	Nadleśnictwo Przasnysz	
	ha	%
1	2	3
So	12 915,99	83,16
Md	3,70	0,02
Św	87,73	0,56
Jd	0,40	0,00
Dg	2,92	0,02
Bk	3,66	0,02
Db	1 198,70	7,72
Dbc	2,16	0,01
Kl	0,49	0,00
Js	3,91	0,03
Gb	22,95	0,15
Brz	489,79	3,15
Ol	787,64	5,07
Ols	0,56	0,00
Tp	0,44	0,00
Os	1,55	0,01
Lp	12,90	0,08
Razem	15 535,49	100,00

5.3.4. Bezpośrednie negatywne oddziaływanie człowieka na las

Szkodliwe oddziaływanie człowieka na las jest pośrednie i bezpośrednie. Pośrednie formy negatywnego wpływu człowieka na las omówiono powyżej. Do bezpośrednich negatywnych skutków oddziaływania ludzi na lasy Nadleśnictwa Przasnysz zaliczyć należy między innymi:

- Wywożenie śmieci do lasu – zdarza się wywożenie śmieci do lasu przez mieszkańców okolicznych miast i wsi. Nadleśnictwo prowadzi akcje sprzątanía.

- Nielegalne pozyskiwanie choinek w okresie przedświątecznym.
  - Kłusownictwo i wnykarstwo – ten rodzaj „działalności” stanowi tylko lokalny problem (zwłaszcza wnykarstwo).
  - Nadmierna penetracja lasów w czasie zbioru jagód i grzybów.
- Niszczenie roślin, łamanie gałęzi, wycinanie drzew.
- Niebezpieczne obchodzenie się z ogniem.

Nadleśnictwo Przasnysz z uwagi na małą ilość pożarów i niewielkie zaludnienie należy do II kategorii zagrożenia pożarowego.

Požary są jednym z zagrożeń dla lasów, jakie powodują ludzie. Przyczyną powstawania pożarów jest niebezpieczne obchodzenie się z ogniem na terenach leśnych lub w ich pobliżu (umyślne podpalenia, rozpalamie ognisk w miejscach niedozwolonych, wypalanie traw). W latach 2012–2021 odnotowano 13 pożarów, na łącznej powierzchni 1,56 ha. Przeciętna powierzchnia pożaru jest niewielka i wynosi 0,12 ha.

Tabela 41 Wykaz pożarów w latach 2012 – 2021 w Nadleśnictwie Przasnysz

Rok	Liczba pożarów [szt.]	Powierzchnia [ha]
1	2	3
2012	2	0,11
2013	2	0,32
2014	1	0,01
2015	4	0,94
2016	1	0,01
2018	1	0,01
2019	2	0,16
Razem	13	1,56

6. PLAN DZIAŁAŃ Z ZAKRESU OCHRONY PRZYRODY

Nadleśnictwo Przasnysz prowadzi zrównoważoną i wielofunkcyjną gospodarkę leśną.

Zróżnicowanie biologiczne jest jednym z podstawowych celów zagospodarowania lasów. Służy zachowaniu stabilności lasu i rozprasza ryzyko hodowlane i zdrowotne. Podstawą biologicznej różnorodności lasu są drzewa współtworzące wraz z runem i warstwą krzewów warunki do bytowania zwierząt i mikroorganizmów.

6.1. Kształtowanie stosunków wodnych

Dla lasu woda jest życiem. Konieczną więc rzeczą jest powstrzymanie degradacji stosunków wodnych w lasach, a także zachowanie i odbudowa zbiorników małej retencji oraz ochrona istniejących zbiorników, cieków wodnych i terenów źródliskowych.

Jednym z podstawowych czynników decydujących o trwałości lasów, pozostających w zakresie dzisiejszych możliwości gospodarki leśnej jest ograniczanie procesów degradacji stosunków wodnych w lasach. W tym celu konieczne jest opracowanie i realizacja planów i programów odbudowy małej retencji, obejmujących swoim zasięgiem Nadleśnictwo lub kilka Nadleśnictw wchodzących w skład zlewni, uwzględniających:

1. Zachowanie w stanie zbliżonym do naturalnego i odtwarzanie śródleśnych zbiorników i cieków wodnych. Jest to warunkiem witalności ekosystemów leśnych i skuteczności ochrony przeciwpożarowej lasu. Brzegi cieków i zbiorników poza obszarami lasów i łąk powinny być zalesiane, obsadzone drzewami i krzewami w celu ograniczenia dopływu zanieczyszczeń, powstrzymania erozji oraz umocnienia brzegów.
2. Zachowanie w dolinach rzek lasów łęgowych, olsów i innych naturalnych formacji przyrodniczych jako ostoi rzadkich gatunków roślin i zwierząt oraz regulatorów wilgotności siedlisk i klimatu lokalnego (mikroklimatu).
3. Zachowanie w stanie nienaruszonym śródleśnych nieużytków jak np.: bagna, trzęsawiska, mszary, torfowiska, remizy, wrzosowiska, wydmy wraz z ich florą i fauną w celu ochrony pełnej różnorodności przyrodniczej między innymi poprzez uznanie (decyzją wojewody) jako użytki ekologiczne.

4. Wzmożenie w ramach uzgodnień miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dalszych starań o przywracanie lasów w celu zwiększenia retencji wodnej w lasach, zmniejszenia przemieszczania zanieczyszczeń oraz erozji gleb.

5. Dostosowywanie sposobów zagospodarowania lasów wodochronnych do potrzeb maksymalizacji funkcji, dla których uznane zostały za ochronne.

Nadleśnictwo nie chcąc pogarszać stosunków wodnych, nie przeprowadza prac z zakresu robót wodno – melioracyjnych.

Istotne znaczenie dla stosunków wodnych mają także siedliska wilgotne i bagiennie takie jak: bór bagienny, bór mieszany wilgotny, bór mieszany bagienny, las mieszany wilgotny, las mieszany bagienny, las wilgotny, ols i ols jesionowy oraz bagna i torfowiska. Siedliska wilgotne, bagiennie i łąkowe zajmują 144,14 ha powierzchni leśnej Nadleśnictwa, natomiast bagna, powierzchnie zaliczone do retencji oraz użytki ekologiczne 53,32 ha.

Często niedocenianym, lecz bardzo znaczącym „rezerwuarem” wody w lesie są porosty. Pobierając wodę z rosy, mgły, opadów atmosferycznych powiększają swoją masę nawet kilkukrotnie, a dzięki panującemu w lesie zacienieniu pobrana woda odparowuje dużo wolniej niż na terenach otwartych. Zapewnia to w miarę równomierną wilgotność w lesie przez dłuższy czas. Tak, więc dzięki gromadzeniu wody przez porosty oraz mchy i jej powolnemu uwalnianiu do atmosfery zapewniona zostaje stała wilgotność powietrza, która jest jednym z podstawowych czynników regulujących i warunkujących życie w lesie.

6.2. Kształtowanie stref ekotonowych

Granica między polem a lasem jest strefą kontaktu dwóch diametralnie różnych środowisk. Fragmenty przylegających do siebie środowisk wraz z podstrefami (okrajek od strony pola i oszyjek od strony lasu) tworzą ekoton. Szerokość strefy ekotonowej jak i jej przestrzeń zależy od całego kompleksu czynników biotycznych i abiotycznych.

Wyznacznikiem jej obszaru jest wymiana gatunkowa roślinno – zwierzęca, wymiana materii i energii zachodząca pomiędzy tymi środowiskami.

Strefy te pełnią następujące funkcje:

- ochronne (buforowanie niekorzystnych wpływów),
- biologiczne (specyficzny skład biocenozy; występują tu gatunki rzadkie i objęte ochroną),

- społeczne (kwitnące, przebarwiające się krzewy kształtują krajobraz i łagodzą w nim napięcia estetyczne. Rośliny lasów zbierane są jako zioła lub są źródłem owoców),
- administracyjne (jednoznacznie wytycza w terenie granice własności).

W strefach polno – leśnych powinno prowadzić się:

- stopniowe rozluźnianie zwarcia drzewostanu w pasie 10–20 m.,
- w trakcie zabiegów pielęgnacyjnych popieranie gatunków typowych dla tych stref (np.: jałowiec, kruszyna, czeremcha pospolita, jarząg, róża, żarnowiec, malina, jeżyna),
- prowadzenie, w strefie brzegowej młodników, silniejszych i częstszych zabiegów (obniżenie stosunku wysokości do pierśnicy),
- wprowadzanie podszytów przez sadzenie.

6.3. Ochrona różnorodności biologicznej oraz techniczne i gospodarcze działania proekologiczne

W celu ochrony różnorodności biologicznej w lasach Nadleśnictwa Przasnysz postępowanie gospodarcze i ochronne powinno uwzględniać następujące zalecenia:

- dla zachowania różnorodności gatunkowej należy w lasach zwracać uwagę zarówno na skład gatunkowy warstwy drzewiastej jak i podszytów oraz runa i mchów dążąc do uzyskania zalecanych składów odnowieniowych wraz z całą gamą gatunków domieszkowych i biocenotycznych;
- należy dążyć do stworzenia warunków rozwoju wszystkich warstw ekosystemu leśnego;
- w celu zachowania różnorodności ekosystemowej należy jak najszerszej wykorzystywać zmienność w ramach mikrosiedlisk wprowadzając nawet na niewielkie powierzchnie właściwe im gatunki;
- celom zmienności ekosystemów sprzyja dążenie do zachowania unormowanych stosunków wodnych poprzez systemy małej retencji;
- w celu zachowania bogactwa i różnorodności krajobrazowej należy unikać zalesienia nieużytków, bagien śródleśnych, łąk i polan;
- w planowaniu zalesień należy dążyć do tworzenia korytarzy ekologicznych umożliwiających swobodną migrację wielkich drapieżników – rysia i wilka.

Działanie zmierzające do osiągnięcia zadawalającego poziomu ekologicznej gospodarki leśnej zainspirowane zostały przez MOŚZNiL opracowanym dokumentem jako Polityka Leśna Państwa lub Polska Polityka Zrównoważonej Gospodarki Leśnej. Ujmuje ona podstawowe założenia w zakresie zrównoważonej gospodarki leśnej oraz zobowiązanie międzynarodowe Polski dotyczące zasad ochrony lasu (konferencje ministerialne poświęcone ochronie lasów w Europie: Strasburg 1990, Helsinki 1993) i służy realizacji koncepcji trwałego rozwoju lasów.

Podstawowe zasady tej gospodarki to:

- zachowanie całej naturalnej zmienności przyrody leśnej i funkcjonowania ekosystemów leśnych w stanie zbliżonym do naturalnego, z uwzględnieniem kierunków ewolucji w przyrodzie;
- odtworzenie zbiorowisk zdegradowanych i zniekształconych metodami zabiegów hodowlanych i ochrony lasu przy dużym udziale sukcesji naturalnej;

- utrzymanie i wzmocnienie wszystkich funkcji nałożonych na lasy (produkcyjnych i pozaprodukcyjnych);
- ochrona różnorodności biologicznej oraz bogactwa genetycznego zbiorowisk dziko żyjących roślin, zwierząt i mikroorganizmów;
- utrzymanie i wzmocnienie funkcji ochronnych, a zwłaszcza ochrony gleb i wód;
- utrzymanie zdrowotności i witalności ekosystemów leśnych.

Obecnie prowadzona gospodarka leśna uwzględnia wszystkie wyżej wymienione postulaty, a także zapisy zawarte w przyjętej w 2021 roku nowej Strategii Leśnej Unii Europejskiej 2030 będącej częścią Europejskiego Zielonego Ładu i unijnej strategii na rzecz bioróżnorodności 2030, która obejmuje wszystkie różnorodne funkcje lasów. Głównym celem unijnej strategii jest zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o co najmniej 55 % w 2030 r.

W celu zmniejszenia szkód w środowisku przyrodniczym, w trakcie wykonywania prac leśnych należy stosować technologie przyjazne lub najmniej uciążliwe dla pozostałych elementów ekosystemu leśnego. Aby ten cel osiągnąć należy:

- stosować sortymentową metodę pozyskania drewna, polegającą na wyróbce sortymentów przy pniu i zrywce ciągnikami nasiębiernymi, przy odpowiednio wykonanych szlakach zrywkowych.;
- dostosować okres pozyskania drewna do terminów najmniejszego zagrożenia lasu od owadów, szkodników grzybowych, wiatru i śniegu oraz przewidując możliwości wykorzystania przez zwierzynę płową cienkiej kory z drzew leżących;
- stosować środki techniczne chroniące pozostające na powierzchni drzewa przed uszkodzeniami powstającymi przy ścinie i zrywce drewna;
- zabezpieczać stanowiska gatunków chronionych, rzadkich i cennych.

Podczas wykonywania zabiegów pielęgnacyjnych zwracać uwagę na kontrolowane obalanie drzew w pobliżu miejsc lęgowych i miejsc bytowania chronionych gatunków zwierząt oraz zwracać uwagę by przebieg szlaków zrywkowych omijał miejsca z gatunkami chronionymi i rzadkimi.

Ważnym elementem wpływającym na stan środowiska leśnego jest rodzaj i jakość używanego sprzętu. Należy stosować maszyny i urządzenia napędzane przez silniki spalinowe z katalizatorami a także stosować biooleje jako smary.

Niezwykle ważną sprawą jest ochrona roślin, grzybów i zwierząt objętych ochroną prawną. W tym celu należy kontynuować szkolenia pracowników Nadleśnictwa z zakresu znajomości chronionych gatunków, a także z zakresu możliwości skutecznej ochrony np: pozostawienie drzew dziuplastych, ochrona remiz, pozostawienie części drzew do następnej kolei rębny itp.

W przypadku prowadzenia zabiegów pielęgnacyjnych lub rębny w drzewostanach gdzie występują stanowiska roślin chronionych lub rzadkich regionalnie, dla których założone są karty stanowiskowe, zaleca się wyznaczyć biogrupę obejmującą stanowisko. Przebudowę prowadzi się, aby docelowo wyhodować drzewostan zgodny z typem drzewostanu na danym siedlisku. Ten sposób użytkowania pozwala na uzyskanie typu drzewostanu właściwego dla danych warunków siedliskowych, który jest gospodarczo pożądany. Aby to osiągnąć konieczne jest stworzenie ku temu odpowiednich warunków. Warunki takie w fazie odnowienia stwarza wybór odpowiedniej rębny. Obecnie preferowane są zabiegi hodowlane sprzyjające naturalnemu odnawianiu rodzimych gatunków drzew.

Pozostawianie na zrębach kęp starodrzewi lub biogrup podrostów i podszytów ma za zadanie zwiększenie ogólnej różnorodności biologicznej biocenozy zrębny, a w następnych latach uprawy. Przy wyznaczaniu biogrup powinno się raczej odchodzić od rozwiązań schematycznych. Wybierając kępy starodrzewia w trakcie wyznaczania powierzchni zrębnych należy dążyć do tego, aby obejmowały one znajdujące się tam kępy podrostu czy podszytu. Należy się starać również zachować w obrębie biogrup jak największe zróżnicowanie elementów przyrodniczych i każdą powierzchnię traktować indywidualnie. Jeżeli powierzchnia planowanego zrębny jest jednorodna i brak na niej elementów sugerujących położenie przyszłych kęp starodrzewia, biogrupy należy lokalizować w pobliżu ściany drzewostanu, gdzie są bardziej odporne na wywalające wiatry.

Dla wzmocnienia odporności biologicznej w ramach ogniskowo–kompleksowej metody biologicznej ochrony lasu w drzewostanach sosnowych na siedliskach borowych, zakładane są remizy. Wybierane są w tym celu miejsca z odpowiednio ukształtowanym terenem i naturalnymi zbiornikami wodnymi, zakrzaczone, gdzie dosadza się różne gatunki drzew i krzewów takich jak: dzika jabłoń, dzika grusza, śliwa ałycza, czereśnia ptasia oraz roślin nektarodajnych takich jak krwawnik, wiesiołek dwuletni, dziurawiec. Jako remizy wykorzystywane są również zadrzewienia i zakrzewienia pozostałe w miejscach dawnych

już nie istniejących osad położonych wśród lasów. Najbardziej naturalnymi sprzymierzeńcami w ochronie lasu są ptaki. Aby stworzyć im odpowiednie warunki bytowania i koncentracji ptactwa zakładane są budki lęgowe a także pozostawiane stare, dziuplaste drzewa. W 2020r. w lasach Nadleśnictwa znajdowało się 2 351 budek lęgowych, w 2021 r. – 2 271.

7. TURYSTYKA, EDUKACJA I PROMOCJA

Struktura lasów Nadleśnictwa Przasnysz czyni je atrakcyjnymi dla turystów. Duże powierzchnie borów sosnowych łatwo dostępne, przejrzyste z niewielką ilością podszytów, są chętnie odwiedzane przez okolicznych mieszkańców i turystów, miłośników leśnych wędrówek i zbieraczy owoców runa leśnego.

7.1. Obiekty edukacyjne

7.1.1. Ścieżki edukacyjne

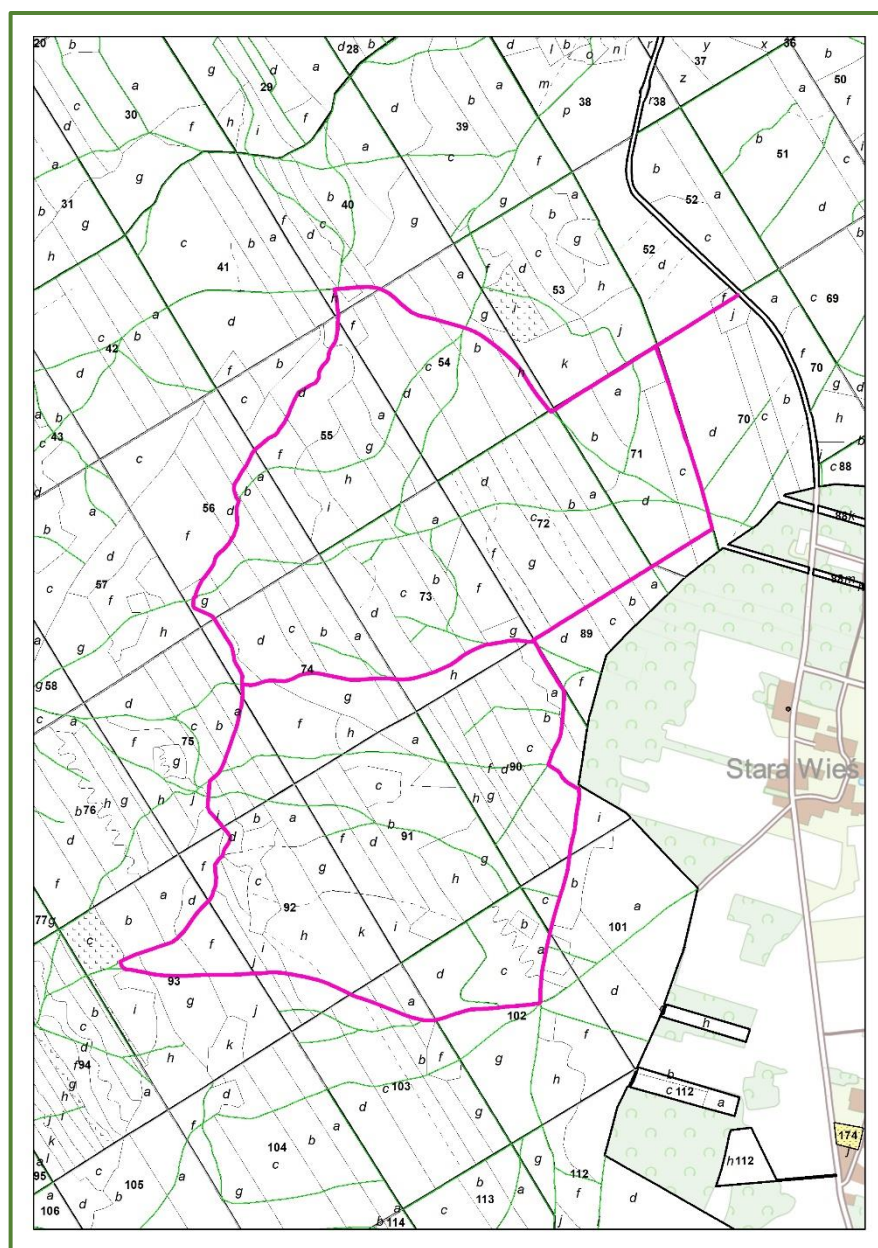
Leśna ścieżka edukacyjna jest formą promocji ekologicznej, przybliża wiadomości o lesie i jego funkcjach oraz przedstawia społeczeństwu wiele zjawisk zachodzących w środowisku leśnym. Odpowiednie działania uświadamiające rolę i specyfikę lasu oraz ukierunkowanie ruchu turystycznego do miejsc specjalnie do tego przygotowanych, pozwalają mieć nadzieję na podniesienie z czasem poziomu kultury obcowania z przyrodą. Jest to główna idea przyświecająca tworzeniu takich ścieżek w Nadleśnictwach.

Nadleśnictwo Przasnysz z myślą o miłośnikach przyrody, szczególnie ceniących aktywny wypoczynek na łonie natury utworzyło 2 leśne ścieżki edukacyjne.

1. Edukacyjna ścieżka rowerowa „Góry Dębowe”

Trasa ścieżki rozpoczyna się przy miejscu postoju w leśnictwie Jarzynny Kierz. Ścieżka, którą możemy odwiedzać już od czerwca 2008 roku posiada dwie trasy: zieloną o długości 5,9 km oraz niebieską o długości 9,1 km. Wiedzie ona przez bardzo urozmaicone pod względem rzeźby terenu oraz składu gatunkowego drzewostany leśnictw: Jarzynny Kierz i Lipowiec. W oddziale 92j warto zwrócić uwagę na dobrze zachowany 160-letni drzewostan sosnowo - dębowy o powierzchni 2,77 ha, przez który przebiega ścieżka. Poza tablicami informacyjno - edukacyjnymi godne uwagi są: pomnik Wiktora Zacheusza Nowowiejskiego ps. „Jeż”, miejsce posadzenia 33 dębów dla uczczenia pamięci ofiar

zbrodni Katyńskiej z terenu powiatu przasnyskiego, kapliczki św. Franciszka - patrona leśników i ekologów, wyjątkowe drzewko - świerk istebniański, który wyhodowany został z nasion poświęconych przez Benedykta XVI w 2006 r. oraz najwyższe wzniesienie północnego Mazowsza Góra Dębowa (236 m n.p.m.).

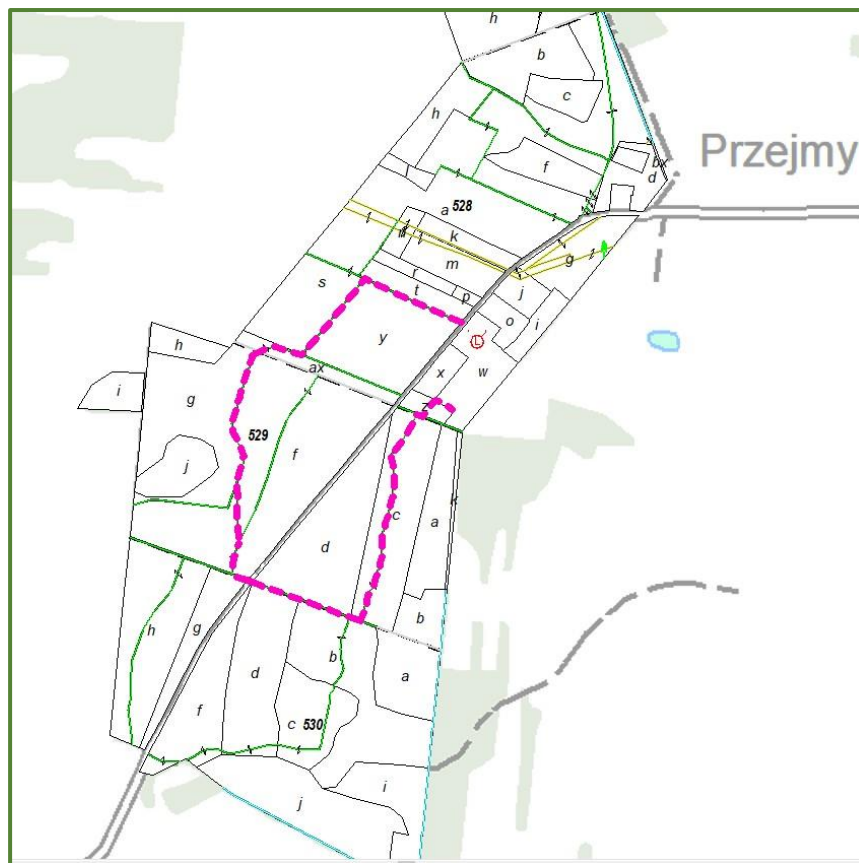

Ryc. 15 Rowerowa ścieżka edukacyjna „Góry Dębowe”

2. Leśna ścieżka dydaktyczna

Wiedzę o przyrodzie zainteresowani mogą poszerzyć również na leśnej ścieżce dydaktycznej. Ścieżkę można pokonywać samemu lub z leśnikiem, który odpowie na każde

pytanie dotyczące lasu oraz jego mieszkańców. Ścieżka ma długość 2 km i wiedzie przez zróżnicowane drzewostany leśnictwa Przejmy. Na trasie umieszczono barwne tablice, które dostarczają informacji na temat odwiedzanego fragmentu lasu.

Ryc. 16 Leśna ścieżka dydaktyczna - mapka

7.1.2. Izby edukacyjne

Nadleśnictwo Przasnysz dbając o właściwy rozwój wiedzy o lesie oraz pracy leśników utworzyło 2 izby edukacyjne.

1. Izba edukacyjna im. PTL przy leśniczówce Przejmy.

Izba stanowi jeden z obiektów edukacyjnych, z którego korzystają zarówno wycieczki szkolne, jak również osoby indywidualnie odwiedzające nasze lasy. Izba cieszy się szczególnym zainteresowaniem najmłodszych miłośników lasu, głównie przez ekspozycje zwierząt, w które jest wyposażona. Niezwykle płochliwą sarnę czy wydrę młodzi przyrodnicy mogą obserwować z bliska, ponadto mają tu szansę zaznajomić się z pracą leśników oraz spróbować rozpoznawać gatunki drzew i krzewów naszych lasów dzięki pięknym zielnikom - pędownikom.

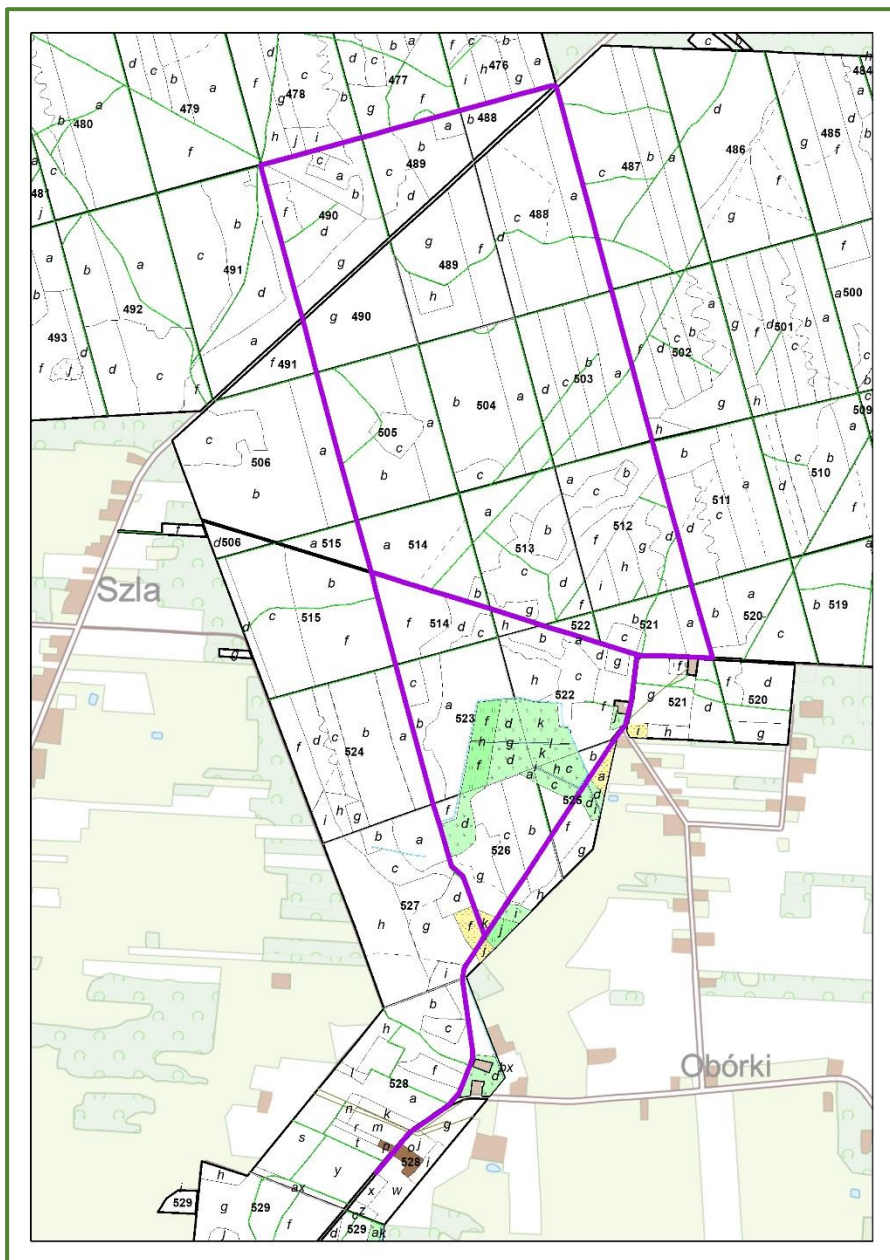
2. Terenowa izba edukacyjna

Izba znajduje się na terenie Leśnictwa Dzierzgowo w oddziale 300m, oddalonym o 1km od miejscowości Dzierzgowo. Wyposażona jest w zadaszone miejsce (wiata drewniana ze stołem i ławkami), tablice informacyjno – edukacyjne oraz tablice „Witacz”. Utworzenie terenowej izby w dużym stopniu zwiększa możliwość prowadzenia edukacji ekologicznej dla wszystkich szkół znajdujących się w zasięgu administracyjnym Nadleśnictwa, jak też umożliwia lepsze poznanie walorów przyrodniczo – leśnych mieszkańcom gmin oraz przyjezdnym turystom. Obiekt służy do prowadzenia lekcji przyrody w terenie nie tylko przez pracowników Nadleśnictwa, ale także przez nauczycieli z pobliskich szkół.

7.2 Ścieżka nordic walking

W leśnictwie Przejmy w odległości około 12 kilometrów od Przasnysza istnieje oznakowany szlak nordic walking przebiegający w formie pętli przez drzewostany sosnowe, podzielony na dwie ścieżki o różnej długości.

Pierwsza ścieżka – rekreacyjna o długości ok. 5 km, prowadzi przez miejscowość Obórki, dłuższy szlak przebiega przy miejscu postoju, kapliczce św. Huberta i ma długość ok. 10 km. Oba szlaki mają swój początek, a zarazem koniec w miejscowości Przejmy przy leśniczówce, obiekcie i ścieżce edukacyjnej Przejmy. Szlaki zostały nietrwale oznakowane na drzewach niebieskim symbolem jak dla ścieżek spacerowych.

Ryc. 17 Ścieżka nordic walking

7.3. Szlaki rowerowe

W 2019 na 100-lecie odzyskania niepodległości w całym kraju zainicjowano powstanie 100 szlaków rowerowych. Według założeń pomysłodawców (Fundacja „Bez hamulców”), projekt ścieżek „100 za 100” ma połączyć miejsca atrakcyjne przyrodniczo i ważne pod względem historycznym.

W ramach projektu na terenie powiatu przasnyskiego powstał pierwszy odcinek na trasie Przasnysz – Jaciążek – Przasnysz, o łącznej długości ok. 80 km. Szlak będzie przebiegał przez najatrakcyjniejsze tereny Nadleśnictwa Przasnysz oraz sąsiedniego Nadleśnictwa Parciaki,

prezentując walory przyrodniczo – historyczne. Trasa szlaku kieruje ruch turystyczny do najciekawszych miejscowości i obiektów nawiązujących do wydarzeń historycznych związanych z walką o niepodległość Polski. Na szlaku ustawiono drogowskazy wyposażone w kod QR, dzięki któremu można uzyskać informacje o trasie a także położonej na niej bazie noclegowej i gastronomicznej.

Ryc. 18 Szlak rowerowy 100 za 100 - oznakowanie

7.4. Miejsca postoju i wypoczynku

Dla zmotoryzowanych turystów i osób przejeżdżających przez lasy, Nadleśnictwo wyznaczyło 14 miejsc postoju:

- Leśnictwo Lipowiec – oddz. 63d – przy drodze powiatowej nr 2361W;
- Leśnictwo Krzynowłoga Mała – oddz. 590a – przy drodze krajowej nr 57;
- Leśnictwo Krzynowłoga Mała – oddz. 586l – przy drodze powiatowej nr 3213W;
- Leśnictwo Jednorozec – oddz. 433b – przy drodze powiatowej nr 3223W;
- Leśnictwo Jarzynny Kierz – oddz. 2j – przy drodze powiatowej nr 3216W;
- Leśnictwo Jarzynny Kierz – oddz. 70j – przy drodze powiatowej nr 3216W;
- Leśnictwo Przasnysz – oddz. 648r – przy drodze wojewódzkiej nr 544;
- Leśnictwo Przasnysz – oddz. 638x – przy drodze wojewódzkiej nr 544;

- Leśnictwo Przejmy – oddz. 490g – przy drodze powiatowej nr 2514W;
- Leśnictwo Rycice – oddz. 371d – przy drodze powiatowej nr 3213W;
- Leśnictwo Duczymin – oddz. 191c – przy drodze powiatowej nr 3216W;
- Leśnictwo Duczymin – oddz. 116d – przy drodze gminnej;
- Leśnictwo Lipa – oddz. 572d – przy drodze powiatowej nr 3227W;
- Leśnictwo Lipa – oddz. 536a – przy drodze powiatowej nr 3234W.

W ramach utworzonej infrastruktury turystyki mogą korzystać z wiaty, stołów i ław umożliwiających spożywanie posiłków podczas przerw w podróży oraz podnosić wiedzę przyrodniczą dotyczącą walorów przyrodniczych Nadleśnictwa Przasnysz dzięki licznym tablicom edukacyjnym a także mile spędzać czas i odpocząć w niewątpliwie urokliwych miejscach.

7.5. Program „Zanocuj w lesie”

Nadleśnictwo Przasnysz wyznaczyło specjalny obszar leśny o powierzchni ponad 1500 hektarów, gdzie miłośnicy bushcraftu i survivalu, ale też po prostu ludzie, którzy chcą przenocować w lesie „na dziko” bez specjalnej infrastruktury, mogą uprawiać swoje hobby bez obaw o naruszenie przepisów Ustawy o lasach.

Wyznaczony obszar jest bardzo urozmaicony pod względem rzeźby terenu oraz składu gatunkowego drzewostanów. W wyznaczonym terenie znajduje się ścieżka rowerowa (trasa niebieska i zielona), na której możemy podziwiać wiele walorów kulturowych. Wyznaczony obszar znajduje się w północnej części Nadleśnictwa, obejmuje oddziały leśne z 3 leśnictw. Na terenie Leśnictwa Jarzynny Kierz oddziały nr: 2, 6, 7, 16-19, 26 -29, 37-40, 52-54, 70-72, 89, na terenie Leśnictwa Lipowiec oddziały nr: 20, 21, 30-33, 41-47, 55-63, 73-81, 90-96 oraz na terenie Leśnictwa Duczymin oddziały nr: 101-103.

Obszar ograniczony jest drogą prowadzącą z miejscowości Stara Wieś do Janowa i drogą prowadzącą z miejscowości Nowe Brzozowo do miejscowości Szemplino Czarne oraz drogą pożarową nr 3. Bliskość dróg sprawia, że dojazd na miejsce biwakowania jest znacząco ułatwiony (<https://przasnysz.olsztyn.lasy.gov.pl>).

7.5. Promocja

Promocja i prezentacja społeczeństwu walorów przyrodniczo – kulturowych Nadleśnictwa jest jednym z podstawowych celów opracowywanego Programu. Ponadto cel ten należy realizować poprzez:

- publikacje naukowe i popularnonaukowe w czasopismach leśnych, przyrodniczych i ogólnotematycznych;
- publikacje w prasie lokalnej;
- audycje w radiu i telewizji;
- wydawnictwa, gazetki, foldery publikowane przez Nadleśnictwo i RDLP;
- publikacje w mediach społecznościowych.

Edukacja ekologiczna oraz propagowanie idei ochrony przyrody i zrównoważonego rozwoju powinny odbywać się zgodnie z aktualną wiedzą naukową. Aby upowszechnić tę wiedzę Nadleśnictwo:

- organizuje zajęcia dla dzieci i dorosłych w lesie, na terenie istniejących obiektów edukacyjnych, a także w szkołach, świetlicach itp.
- współpracuje przy organizacji lokalnych wydarzeń sportowych i kulturalnych,
- upowszechnia informacje o walorach przyrodniczych i turystycznych (tablice informacyjne, strona internetowa, wydawnictwa).

Informacje o lesie i ochronie przyrody powinny być przekazywane językiem przystępnym, zawierającym jak najmniej terminów fachowych, a jeśli takie się znajdują powinny być objaśnione. Działania mające na celu promocję terenu powinny być realizowane we współpracy z lokalnymi samorządami.

Promocja, jak i prezentacja społeczeństwu Programu Ochrony Przyrody jest przedsięwzięciem żmudnym i kosztownym. Z perspektywy czasu, który upłynął od momentu sporządzenia i prezentacji pierwszych programów ochrony przyrody w Nadleśnictwach, rezultaty prowadzonej na skalę całego kraju edukacji ekologicznej społeczeństwa zaczynają być widoczne.

Nadleśnictwo Przasnysz, tak jak inne Nadleśnictwa przygotowuje i realizuje na swoim terenie program edukacji ekologicznej społeczeństwa. Cała akcja skierowana jest przede wszystkim do dzieci i młodzieży. Dzięki temu rośnie młode pokolenie ludzi o przyjaznym nastawieniu do przyrody, posiadających wiedzę o zagrożeniach jakie niesie

dla środowiska gospodarka człowieka. Edukacja prowadzona przez leśników umożliwia też zrozumienie metod ich pracy, konieczności współdziałania całego społeczeństwa w zachowaniu i utrzymaniu w dobrej kondycji jednego z największych dóbr jakie posiadamy – lasów.

8. OCHRONA WARTOŚCI KULTUROWYCH

Każde pokolenie przejmuje po swoich przodkach środowisko, w którym żyli, z którego czerpali surowce, gdzie uprawiali ziemię. Ludzie zdają sobie sprawę z potrzeby ochrony środowiska i próbują zbadać jakie prawa i wzajemne zależności w nim występują. Obecnie za niezwykle ważne zadanie uważa się takie gospodarowanie i kształtowanie środowiska, by pozostało ono jak najmniej zmienione, z całym swym bogactwem różnorodności i naturalnym pięknem. Jest to możliwe pod warunkiem osiągnięcia takiego poziomu wiedzy oraz prawodawstwa, który gwarantuje ochronę przyrody oraz przewiduje i zabezpiecza na ten cel niezbędne środki finansowe.

8.1. Atrakcje regionu

Miejscowości powstałe na tym obszarze na przestrzeni wieków, cała sieć osadnicza, przebieg współcześnie istniejących dróg, które pokrywają się z dawnymi traktami to historia stanowiąca o wartościach krajobrazu kulturowego tych stron.

Krótki rys historyczny Przasnysza

Nazwa miasta pochodzi od wypalania lasu pod osadę (wyprażanie) - Prażnysz. Początek miasta sięga pierwszej połowy XIII w., ale dopiero w 1427 roku Przasnysz otrzymał prawa miejskie od Księcia Mazowieckiego – Janusza. Miasto zawdzięcza rozwój położeniu na styku między puszcza a żyznymi obszarami ziemi ciechanowskiej. Ludność z puszczy, żyjąca z lasu i ludność rolnicza z okolic Ciechanowa wymieniała tu swoje produkty. Przasnysz został miastem powiatowym w drugiej połowie XV w. Obejmował swym zasięgiem 3-krotnie większy obszar niż obecnie. Miasto przeżywało rozkwit w XVI w. Ludność miasta liczyła wówczas ok. 14 tys. mieszkańców. W mieście znajdowały się aż 4 kościoły. Przasnysz był jednym z większych miast na Mazowszu.

Epoka klęsk wojennych, chorób i pożarów od XVII w. powstrzymała pomyślny rozkwit miasta. Za czasów pruskich w 1807 roku miasto liczyło już tylko 1500 mieszkańców. W XIX w. miasto ponownie rozwinęło się i wzbogaciło. Ciekawostką jest istnienie w mieście szkoły leśnej niższego stopnia, utworzonej w 1859 roku, przy „leśnictwie” Przasnysz.

Na przełomie XIX i XX w. Przasnysz był miastem wielonarodowościowym, mieściła się w nim oprócz kościoła katolickiego także cerkiew, synagoga i kościół ewangelicki.

W 1907 roku miasto liczyło ok. 8500 mieszkańców. W powiecie przasnyskim na 79482 mieszkańców (obecnie 55437) było 86,0% Polaków, 10,1% Żydów, 3,3% Rosjan, 0,2% Niemców, 0,4% innych narodowości.

Wiek XX nie był pomyślny dla miasta. W latach I wojny św. zniszczeniu uległo 30% infrastruktury miejskiej, a okoliczne wsie zostały zniszczone w 60%. W 1920 r. miasto zostało zajęte i splądrowane przez najazd radziecki. W październiku 1939 r. Niemcy wcielili miasto wraz z powiatem podobnie jak całe Mazowsze północne, do Rzeszy. Po wyzwoleniu miasto znalazło się w woj. warszawskim. W 1954 r. nastąpił proces rozbioru powiatu i pomniejszenia roli Przasnysza w kraju – najpierw w ramach regulacji granic, teren Janowa i okolic przekazano powiatowi nidzickiemu. Drugi etap całkowitego rozbioru powiatu nastąpił w 1975 r., kiedy to gminy Dzierzgowo i Czernice Borowe przekazano do woj. ciechanowskiego, a pozostałe do ostrołęckiego. W 1998 r. w ramach reformy administracyjnej ponownie utworzono powiat przasnyski.

Do znanych postaci związanych z miastem i historią Polski należeli: książę Jeremi Wiśniowiecki – starosta przasnyski w drugiej połowie XVII wieku, wojewoda ruski, obrońca południowych kresów Rzeczypospolitej, św. Stanisław Kostka – patron młodzieży, Adam Bień – członek rządu, w 1945 r. sądzony jako jeden z 16-tu w procesie moskiewskim. Był jedynym ocalałym świadkiem tamtej zbrodni.

8.2. Zabytki archeologiczne

Wszystkie historyczne miejsca to obiekty szczególnie cenne, świadczące o naszej przeszłości i kulturze. Zaslugują one zarówno na ochronę, jak i na dołożenie wszelkich starań zmierzających do ich utrzymania w jak najlepszym stanie.

W Nadleśnictwie Przasnysz znajdują się dwa obiekty wpisane do rejestru zabytków Są to: Park w Czarzastych Wielkich (Nr rejestru A-524) oraz cmentarz w Jednorożcu (Nr rejestru A-568).

„Cmentarze wojenne są miejscem spoczynku tysięcy poległych żołnierzy, są świadectwem minionych zdarzeń, są pomnikami o dużej wymowie ideowej, informującej o okrucieństwie i bezsensie wojny, o śmierci i przemijaniu. Stanowią przekaz o dużej wymowie antywojennej. Są przykładem wypełnienia humanitarnego i chrześcijańskiego obowiązku pochowania poległych i jednakowego potraktowania żołnierzy zarówno

zwycięskiej, jak i wrogiej armii. Jako obiekty o dużym znaczeniu historycznym, kulturowym i naukowym są zabytkami chronionymi przez prawo.” – Wiktor Knercer „Cmentarze wojenne z okresu I wojny światowej w województwie olsztyńskim” 1995 r.

Tabela 42 Wykaz miejsc historycznych i kulturowych w Nadleśnictwie

Lp.	Gmina, obr. ew., działka	Wydzielenie	Pow. [ha]	Opis (okres pochodzenia, krótka historia, ilość mogił, itp.)	Stan
1	2	3	4	5	6
Jarzyny Kierz					
1	Chorzele, Stara Wieś, dz. nr 2035	39a	-	Krzyż na stulecie odzyskania Niepodległości	dobry
2	Chorzele, Stara Wieś, dz. nr 2036	40h	-	Pomnik Wiktora Zacheusza Nowowiejskiego	
3	Chorzele, Stara Wieś, dz. nr 2046	50c	-	Mogiła nieznanego żołnierza rosyjskiego z czasów I wojny światowej	dobry
4	Chorzele, Stara Wieś, dz. nr 2048/2	70j	-	Kapliczka stojąca Św. Krzysztof	
5	Chorzele, Stara Wieś, dz. nr 2048/2	70d	-	Kapliczka wisząca Św. Roch	
6	Chorzele, Stara Wieś, dz. nr 2065	71c	-	Ziemianki, obozowisko z I wojny	
7	Chorzele, Stara Wieś, dz. nr 2066	72a	-	Kapliczka stojąca Św. Jana Nepomucena	
Lipowiec					
8	Chorzele, Stara Wieś, dz. nr 2051	55f	-	Kapliczka wisząca Św. Floriana	
9	Chorzele, Stara Wieś, dz. nr 2052	56a	-	Kamień - tablica pamiątkowa Świerk Istebniański	
10	Chorzele, Stara Wieś, dz. nr 2052	56d	-	Kapliczka stojąca Jezus Frasobliwy	
11	Chorzele, Stara Wieś, dz. nr 2055	59d	-	Mielerze	
12	Chorzele, Stara Wieś, dz. nr 2068	74a	-	Kapliczka wisząca Św. Huberta	
13	Chorzele, Stara Wieś, dz. nr 2068	74f	-	Kapliczka stojąca Św. Franciszka	
Duczynin					
14	Chorzele, Opiłki Płoskie, dz. nr 2130	141c	-	Bunkier po poligonie wojskowym	
15	Chorzele, Liwki, dz. nr 2270/1, 2270/2	167i,k,l,m,n	4,28	Park zabytkowy Czarzaste Wielkie Nr rejestru A-524	
Grabowo					
16	Chorzele, Opiłki Płoskie, dz. nr 20171/2	207g	-	Kapliczka	
17	Chorzele, Opiłki Płoskie, dz. nr 2046	223g	-	Kapliczka	
18	Krzynowłoga Mała, Ślubowo, dz. nr 2233/1	272h	-	Kapliczka	
19	Krzynowłoga Mała, Ślubowo, dz. nr 2235	274d	-	Krzyż z okresu międzywojennego upamiętniający zabicie przez piorun pracownika pobliskiego folwarku. Krzyż znajduje się na terenie byłych zabudowań.	Zły

Lp.	Gmina, obr. ew., działka	Wydzielenie	Pow. [ha]	Opis (okres pochodzenia, krótka historia, ilość mogił, itp.)	Stan
1	2	3	4	5	6
20	Krzynowłoga Mała, Ślubowo, dz. nr 2236	275g	-	Kapliczka	
21	Krzynowłoga Mała, Kawieczyno, dz. nr 2235	283a	-	Krzyż Tomasz z 1909 r.	
Dzierzgowo					
22	Dzierzgowo, Dzierzgowo, nr dz.245/10	290f	-	Krzyż metalowy	
23	Dzierzgowo, Dzierzgowo, nr dz. 251/10	300m	-	Krzyż drewniany	
Grudusk					
24	Dzierzgowo, Zawady, nr dz. 294/2	329b	-	Kurhany – 12 szt.	
Rycice					
25	Chorzele, Rycice, dz. nr 2255	353b	1,98	Park podworski	
26	Chorzele, Rycice, dz. nr 2191/7	372d	-	Mogiła ułana – Aleksandra Kozika poległego w obronie ojczyzny 1 września 1939 r.	Dobry
27	Chorzele, Rycice, dz. nr 2209/2	391o	-	Pomnik upamiętniający śmierć Stanisława Szulca zamordowanego w tym miejscu w 1948 roku.	Dobry
28	Jednoróżec, Małowidz, dz. nr 2167/3	399d	-	Mogiły (pozostałości po grobach) z okresu powstania styczniowego 1863 r.	
29	Krzynowłoga Mała Wykno Borowe dz. nr 106	183b/f	-	Krzyż Biała Figura	
30	Chorzele Rycice dz. nr 2181	361j	-	Rycice Kapliczka Kł stojąca oraz na drzewie	
Jednoróżec					
31	Jednoróżec, Jednoróżec, dz. nr 3003/2	412i	-	Kapliczka Jezus Frasobliwy	
32	Jednoróżec, Jednoróżec, dz. nr 3011/1	419c	0,28	Cmentarz wojenny z 1915 r., na którym spoczywają żołnierze polegli w latach 1914-1918. Początkowo pochowanych zostało 3584 poległych w tym: 1465 żołnierzy niemieckich i 2119 rosyjskich. W 1937 r. nastąpiła przebudowa i nadany został obecny kształt i wygląd cmentarza. Wtedy też prawdopodobnie ekshumowano żołnierzy rosyjskich i ich los nie jest znany. Postawiono wówczas 69 kamiennych stel z czerwonego piaskowca z nazwiskami żołnierzy niemieckich. Cmentarz przedzielony jest kamiennym murem o długości 31 m (szerokość cmentarza) i wysokości 82 cm. W górnej części cmentarza znajduje się pamiątkowy obelisk. Gruntowną konserwację cmentarza przeprowadzono w latach 1996-97 pod nadzorem konserwatora zabytków. W Urzędzie Gminy w Jednoróżcu znajduje się kronika wykonanych zabiegów konserwacyjnych. Nr rejestru A-568	Bardzo dobry
Przejmy					

Lp.	Gmina, obr. ew., działka	Wydzielenie	Pow. [ha]	Opis (okres pochodzenia, krótka historia, ilość mogił, itp.)	Stan
1	2	3	4	5	6
33	Jednoróżec, Jednoróżec, dz. nr 3080/2	489h	-	Mogiła partyzancka z okresu II Wojny Światowej (pomnik). Ewidencja gminna	Dobry
34	Jednoróżec, Jednoróżec, dz. nr 3081/1	490d	-	Kapliczka Św. Huberta	
35	Jednoróżec, Jednoróżec, dz. nr 3093	505c	-	Rosyjski cmentarz wojenny z okresu I Wojny Światowej (prawosławny dębowy krzyż), liczący około 40-50 mogił. Ewidencja gminna	
36	Przasnysz, Szła, dz. nr 2116/4	528a	-	Figurka Matki Boskiej usytuowana przy drodze leśnej. U podstawy figury widnieje napis: „O Mario Królowo Polski módl się za nami ku uczczeniu pamięci Julii z Rudolfów Zwolanowskiej 1934 -ufundował Nadleśniczy Zwolanowski dla matki”.	Średni
37	Przasnysz, Szła, dz. nr 2118/1	530g	-	Kapliczka upamiętniająca śmierć Nadleśniczego Carskiego i jego rodziny w 1867 r. z powodu cholery	Średni
Krzynowłoga Mała					
38	Przasnysz, Smoleń Trzcianka, dz. nr 2223/3	611b	-	Grób Mikołaja Żebrowskiego – zginął 23.04.1919 r. przy wysadzaniu bomby.	Dobry
Przasnysz					
39	Przasnysz Karwacz, dz. nr 2243	638r	-	Grób Nieznanego Żołnierza poległego w 1939 r.	
40	Czernice Borowe, Chojnowo, dz. nr 320/8	646d	-	Kamień okolicznościowy (KŁ nr 2)	
41	Czernice Borowe, Chojnowo, dz. nr 322/2	648t	0,10	Cmentarz wojenny z okresu I Wojny Światowej liczący około 80 mogił. Ewidencja konserwatorska	Dobry
42	Przasnysz, Leszno dz. nr 2244/1	655d	-	Kapliczka Św. Huberta (WKŁ nr 181)	Dobry
43	Przasnysz, Leszno dz. nr 2246	657c	0,25	Rosyjski cmentarz wojenny z okresu I Wojny Światowej. Pochowanych ok. 2 tys. osób.	Średni

9. WYBRANE ZAGADNIENIA Z HODOWLI I UŻYTKOWANIA LASU

Zmiany w postrzeganiu funkcji lasów wpłynęły na sposoby prowadzenia gospodarki leśnej, która powinna doprowadzić do osiągnięcia celów określonych w ustawie o lasach. Sposób wykonywania działań gospodarczych i ochronnych szczegółowo zapisany jest w Zasadach Hodowli Lasu oraz Instrukcji Ochrony Lasu.

Zasadniczym celem wszystkich wykonywanych zabiegów w lesie powinna być zrównoważona gospodarka leśna.

Za jej podstawowe punkty należy uznać:

1. Zachowanie naturalnej zmienności przyrody leśnej i funkcjonowania ekosystemów w stanie zbliżonym do naturalnego z uwzględnieniem kierunków ewolucji w przyrodzie poprzez:

- utrzymanie w stanie zbliżonym do naturalnego i odtwarzanie śródleśnych zbiorników wodnych,
- dbałość o zachowanie w dolinach rzek lasów łęgowych, olsów i innych naturalnych zbiorowisk,
- pozostawienie w stanie nienaruszonym śródleśnych nieużytków,
- w lasach ochronnych dbałość o stałe utrzymanie roślinności drzewiastej,
- indywidualizowanie zasad postępowania gospodarczego.

2. Restytucja metodami hodowli i ochrony lasu zbiorowisk przyrodniczych zdegradowanych i zniekształconych w celu zapewnienia szybszego niż w procesach naturalnych tempa przywracania zgodności biocenozy z biotopem poprzez:

- odnowienia podokapowe głównie bukiem, lipą, dębem i grabem,
- odnowienia naturalne głównie sosny.

3. Ochrona i zachowanie różnorodności biologicznej poprzez:

- popieranie mechanizmów samoregulacji,
- zwiększenie udziału starych drzew w lasach oraz związanych z nimi roślin, zwierząt i mikroorganizmów,
- zachowanie w stanie naturalnym różnych typów biocenoz oraz biotopów leśnych i nieleśnych,
- kształtowanie stref ekotonowych,

– unikanie stosowania środków chemicznych w lasach, na zbiornikach wód podziemnych, z wyjątkiem sytuacji zagrażających istnieniu lasu.

4. Wzmaganie korzystnego wpływu lasu na środowisko przyrodnicze oraz harmonizowanie społecznego i gospodarczego rozwoju regionu poprzez:

– zagospodarowanie lasów w sposób zapewniający maksymalizację korzystnego ich wpływu na klimat, wodę, glebę, warunki życia i zdrowia człowieka oraz na równowagę przyrodniczą,

– stałe utrzymanie zapasu produkcyjnego w lasach na poziomie zapewniającym odnawianie i kumulację zasobów.

Ponadto:

a) w miejscach planowanych rębni zupełnych, jeśli będzie taka możliwość, zaleca się usuwanie podszytów w okresie jesienno – zimowym w celu zminimalizowania strat w lęgach gatunków ptaków zakładających gniazda w podszytach,

b) konieczne jest monitorowanie drzewostanów przed wykonaniem cięć (zarówno rębni, jak i trzebieży) pod kątem ewentualnego zasiedlenia przez gatunki chronione,

c) w trakcie wyznaczania drzew do wycinki w ramach cięć pielęgnacyjnych powinno się pozostawiać drzewa, na których występują gniazda mogące być wykorzystywane wielokrotnie (dotyczy gatunków ptaków szponiastych).

Podstawą doskonalenia gospodarki leśnej Nadleśnictwa winno być dokładne rozpoznanie warunków geologicznych, hydrologicznych, klimatycznych, glebowych i siedliskowych.

Szczegółowy wykaz planowanych cięć użytków rębnych oraz odnowień zamieszczony jest w Wykazach Zagospodarowania Lasu. Dostosowanie składu gatunkowego do siedliska, czyli typ drzewostanu jest głównym priorytetem w hodowli lasu, wyznaczającym model docelowy drzewostanu. Typy drzewostanów zostają ustalone na KZP i zatwierdzone na NTG zgodnie z Zasadami Hodowli Lasu.

Tabela 43 Zestawienie typów drzewostanów i projektowanych składów upraw na siedliskach przyrodniczych ze składami optymalnymi dla naturalnych typów lasów

Siedlisko przyrodnicze	TSL	Optymalny skład gatunkowy (Matuszkiewicz)	Typ drzewostanu	Orientacyjny skład gatunkowy upraw	Ocena
1	2	3	4	5	6
IV.1.2. Kraina Mazowiecko-Podlaska, Dzielnice: Niziny Północnomazowieckiej i Puszczy Kampinoskiej					
- nr jednostki regionalnej wg Matuszkiewicza: 22					
9170	LMśw	Gb*(a2) 30-70, Lp*(a1,2) 10-70%, Dbsz*(a1) 10-70, Kl 0-10, Brzb 0-5, Brzom 0-5, leszcz.(a2) 0-5, Os 0-10, Dbb 0-20, Jb 0-5, So 0-5	Gb – Db So – Db Db – So	Db 60 Gb 30 i inne 10 Db 40 So 40 i inne 20 So 50 Db 30 i inne 20	Istnieje wybór TD i wiele możliwości dobrania TD oraz składu uprawy odpowiadającego naturalnemu składowi gatunkowemu lasu
	LMw	Gb*(a2) 30-70, Lp*(a1,2) 10-70%, Dbsz*(a1) 10-70, Kl 0-20, Js 0-10, Brzb 0-5, Jw.(a2) 0-10, leszcz.(a2) 0-10, Os 5-10, Olcz 5-10	So – Db Gb – Lp – Db	Db 50 So 30 i inne 20 Db 40 Lp 30 Gb 20 i inne 10	Istnieje wybór TD i wiele możliwości dobrania TD oraz składu uprawy odpowiadającego naturalnemu składowi gatunkowemu lasu
	Lśw	Gb*(a2) 30-70, Lp*(a1,2) 10-70%, Dbsz*(a1) 10-70, Kl 0-20, Brzb 0-5, Brzom 0-5, leszcz.(a2) 0-20, Os 0-5, Dbb 0-10, Jw 0-5, Jb 0-5	Db Gb – Db Wz – Db Gb – Lp – Db	Db 70 i inne 30 Db 70 Gb 20 i inne 10 Db 60 Wz 30 i inne 10 Db 50 Lp 20 Gb 20 i inne 10	Istnieje duży wybór TD i wiele możliwości dobrania TD oraz składu uprawy odpowiadającego naturalnemu składowi gatunkowemu lasu
	Lw	Gb*(a2) 30-70, Lp*(a1,2) 10-70%, Dbsz*(a1) 10-70, Kl 0-20, Js 5-10, Brzb 0-5, Jw (a2) 0-10, leszcz.(a2) 0-20, Os 0-5, czer. zw. (a2) 0-5, -10, Olcz 0-10, Wzg 0-20, Wzp 0-10, Wzsz 0-10	Db Lp – Brz –Db	Db 70 i inne 30 Db 50 Brz 30 Lp 20 i inne 10	TD i skład gatunkowy upraw zgodne z naturalnym składem gatunkowym lasu.
91E0	OIJ	Js*10-60%, Olcz* 10-60%, Gb(a2) 0-10, Czer.zw.(a2) 5-30, Lp 0-10, Kl 0-10, Wzsz 0-10, Wz 0-10	OI – Js	Js 40 OI 40 i inne 20	TD i skład gatunkowy upraw zgodne z naturalnym składem gatunkowym lasu.
91T0	Bs	So* 50-60%, Brz 0-5	So	So 90 i inne 10	TD i skład gatunkowy upraw zgodne z naturalnym składem gatunkowymi lasu.

a1 – gatunek budujący I piętro drzewostanu; a2 – gatunek budujący II piętro drzewostanu; * – gatunek najważniejszy
 ** Do czasu ustąpienia zjawiska zamierania jesionu można go zastąpić w składzie gatunkowym uprawy gatunkiem o zbliżonych wymaganiach siedliskowych.

Typ drzewostanu (TD) jest ogólnym wyznacznikiem celu gospodarowania na danym siedlisku, w formie pożądanej kolejności udziału głównych gatunków drzew. Z racji swojej definicji w TD nie muszą być wymienione wszystkie gatunki występujące w drzewostanie, a jedynie gatunki główne. Również orientacyjne składy gatunkowe upraw dla poszczególnych typów siedliskowych lasu należy traktować, jako ramowy wyznacznik składu gatunkowego. W każdym wydzieleniu po zakończeniu zaplanowanych cięć rębnych,

odnowienia należy wykonać uwzględniając dane z operatu glebowo – siedliskowego, mikrosiedliska oraz ostatnie wyniki inwentaryzacji lasu. Wśród zaproponowanych TD oraz składów gatunkowych upraw, istnieje możliwość wyboru takich, które są zgodne lub zbliżone do naturalnych składów gatunkowych według Matuszkiewicza (*Regionalne optymalne składy gatunkowe drzewostanów w typach siedliskowych lasów i zespołach leśnych*, J.M. Matuszkiewicz, 2007).

Na siedliskach borów oraz lasów łęgowych i lasów wilgotnych przyjęte składy upraw i typy drzewostanów są zgodne z naturalnym składem gatunkowym określonym dla poszczególnych siedlisk przez Matuszkiewicza . Na powierzchniach zajmowanych przez lasy mieszane i lasy świeże ilość możliwych do wyboru typów drzewostanu oraz ich zróżnicowanie pozwalają na dobranie składu uprawy zgodnej z naturalnym składem gatunkowym lasu.

10. LITERATURA

- Amann G., 1994, Ssaki i zwierzęta zmiennocieplne. Oficyna Wydawnicza Multico Warszawa
- Amann G., 1994, Owady. Oficyna Wydawnicza Multico Warszawa
- Amann G., 1994, Ptaki. Oficyna Wydawnicza Multico Warszawa
- Amann G., 1994, Rośliny runa. Oficyna Wydawnicza Multico Warszawa
- Amann G., 1994, Drzewa i krzewy. Oficyna Wydawnicza Multico Warszawa
- Bajkiewicz–Grabowska E., Mikulski Z., 1999, Hydrologia Ogólna Wydawnictwo Naukowe PWN
Warszawa
- Barthel P.H., 1997, Storzycyki gatunki dziko rosnące. Oficyna Wydawnicza Multico Warszawa
- Barzdajn W., Danielewicz W., Zientarski J., 1999, Leśnictwo proekologiczne. Wydawnictwo
Akademii Rolniczej w Poznaniu
- Blab J., Vogel H., 1999, Płazy i gady Europy Środkowej, Multico, Warszawa
- Buttler K.P., 2000. Storzycyki. GeoCenter Warszawa
- Czech A., 2000. Bóbr. Wydawnictwo Lubuskiego Klubu Przyrodników Świebodzin
- Geographia Polonica 2018, Volume 91, Issue 2, pp. 143–170
- Dobrzański B., Zawadzki S., 1993, Gleboznawstwo, PWRiL, Warszawa
- Dominik J., (red.) 1977, Ochrona lasu. PWN i R Warszawa
- Godłowski K., Kozłowski J.K., 1983. Historia starożytna ziem polskich. Państwowe
Wydawnictwo Naukowe Warszawa
- Grzywacz A. Nauka i edukacja na rzecz lasów i leśnictwa. Materiały z V Kongresu Leśników
Polskich 1997.
- Gwiazdowicz D.J.(red), 2007 Ochrona przyrody w lasach I. Ochrona zwierząt, PTL Oddział
Wielkopolski, wyd. Ornatus Poznań
- Instrukcja Urzędu Lasu, 2011, DGLP. Warszawa
- Jonsson L., 1998. Ptaki Europy i obszaru śródziemnomorskiego. Muza S.A. Warszawa
- Juszczak W. Płazy i gady krajowe PWN W–wa 1987.
- Jutrzenka–Trzebiatowski A., 1999, Wpływ człowieka na szatę leśną Polski północno–
wschodniej w ciągu dziejów. Ośrodek Badań Naukowych i Towarzystwa Naukowego im.
Wojciecha Kętrzyńskiego Olsztyn
- Kasprowicz H., (red.) 1998, Stan uszkodzenia lasów w Polsce na podstawie badań
monitoringowych. Biblioteka Monitoringu Środowiska Warszawa
- Kłosiewicz S., 1998. Ptaki święte, przeklęte i inne. Prószyński i S–ka Warszawa

- Kłosowscy S., G., 2006, Rośliny wodne i bagienne. (Flora Polski), Oficyna Wydawnicza Multico Warszawa
- Knercer W., 1999, Wspólne dziedzictwo? Z badań nad niemieckim dziedzictwem
- Kowalski K. Klucz do oznaczania kręgowców Polski – ssaki PWN W-wa 1964
- Kremer B.P., Muhle H., 1998, Porosty mchy paprotniki. GeoCenter Warszawa
- Kruszewicz A. G. 2009. Ptaki Polski. Oficyna Wydawnicza MULTICO. Warszawa.
- Krzysik F., 1985 W głąb lasu – las w polskiej literaturze i sztuce. Wydawnictwo Sport i Turystyka Warszawa
- Lipnicki L., Wójcik H., 1995, Klucz – atlas porosty, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa
- Matuszkiewicz J.M. (red.), 2007, Geobotaniczne rozpoznanie tendencji rozwojowych zbiorowisk leśnych w wybranych regionach Polski. PAN. Warszawa
- Matuszkiewicz J. M., Solon J., Kowalska A., Wolski J., Affek A., Degórski M., Grabińska B., Kozłowska A., Plit J., Pawlicki R. W. 2017. Historyczne zmiany pokrywy leśnej na pograniczu mazursko-kurpiowskim w aspekcie rozwoju zrównoważonego krajobrazu. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN. Prace geograficzne nr 259. Warszawa.
- Matuszkiewicz Wł., 2008, Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa
- Matuszkiewicz J. M. 2007. Zespoły leśne Polski. PWN. Warszawa.
- Miś R. (red.), 1995, Wpływ długotrwałych zanieczyszczeń przemysłu na środowisko leśne Nizy Polskiego Warszawa Poznań
- Mowszowicz J. 1986, Pospolite rośliny naczyniowe Polski, PWN, Warszawa
- Nawara Z., 2006, Rośliny łąkowe (Flora Polski), Oficyna Wydawnicza Multico Warszawa
- Paschalis P. Użytkowanie lasu wielofunkcyjnego. Sylwan 1996 nr 1
- Reicgholf J., 1996. Ssaki. GeoCenter Warszawa
- Rykowski K. (red.) 1997. Ochrona leśnej różnorodności ekologicznej. IBL Warszawa
- Skrobacka H. (red.), 1999. Publiczne funkcje lasów. Polskie Towarzystwo Leśne Warszawa–Gdańsk
- Sokołowski J. Ptaki Polski WSiP W-wa 1988
- Stichmann W., Kretschmar E., 1998, Spotkania z przyrodą. Zwierzęta., Multico, Warszawa
- Szafer St., Kulczyński St., Pawłowski B., 1986. Rośliny polskie. Państwowe Wydawnictwo Naukowe Warszawa

Szujecki A. 1997. Leśnictwo a wyzwania cywilizacyjne w XXI wieku. materiały z V Kongresu Leśników Polskich

Szujecki A. Entomologia leśna SGGW Warszawa 1998.

Szwedler I., Sobkowiak M., 1998, Spotkania z przyrodą. Rośliny, Multico, Warszawa

Tomanek J., 1987, Botanika leśna, PWRiL, Warszawa

Tomiałojć L., 1990, Ptaki Polski rozmieszczenie i liczebność, PWN Warszawa

Ważyński B. 1995. Urządzenie i zagospodarowanie lasu dla potrzeb turystyki i rekreacji. Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu

Ważyński B. Urządzenie i zagospodarowanie lasu dla potrzeb turystyki leśnej. AR Poznań 1997

Więcko E. (red.), 1996 Słownik encyklopedyczny leśnictwa, drzewnictwa, ochrony środowiska oraz dziedzin pokrewnych, Wydawnictwo SGGW, Warszawa

Witkowska-Żuk L., 2008, Atlas roślinności lasów. Oficyna Wydawnicza Multico Warszawa

Zasady Hodowli Lasu. 2011. Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych. Warszawa.

Zawadzka D., Lontkowski J., 1996. Ptaki drapieżne. Agencja reklamowo – wydawnicza Arkadiusz Grzegorzczak Warszawa

Zarzycki K., Kaźmierczakowa R., Mirek Z.: *Polska Czerwona Księga Roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Wyd. III. uaktualnione i rozszerzone.* Kraków: Instytut Ochrony Przyrody PAN, 2014

W opracowaniu wykorzystano również informacje zawarte na stronach internetowych bip gmin znajdujących się w zasięgu Nadleśnictwa Przasnysz, a także informacje ze stron internetowych:

<http://www.stat.gov.pl/>

<http://isap.sejm.gov.pl/>

11. PROGRAM EDUKACJI SPOŁECZEŃSTWA W NADLEŚNICTWIE PRZASNYSZ

REGIONALNA DYREKCJA LASÓW PAŃSTWOWYCH W OLSZTYNIE

PROGRAM EDUKACJI LEŚNEJ SPOŁECZEŃSTWA W NADLEŚNICTWIE PRZASNYSZ NA LATA 2022-2031

Z upoważnienia Nadleśniczego
Nadleśnictwa Przasnysz

Z-ca NADLEŚNICZEGO

Danuta Szydlik

Zatwierdzam:

DYREKTOR
Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych
w Olsztynie

mgr inż. Adam Roczniak

Opracowanie
NADLEŚNICTWO PRZASNYSZ
ul. Zawodzie 4
06-300 Przasnysz
tel. (029)7523021, (29)7523022 fax. (029) 7526119
e-mail: przasnysz@olsztyn.lasy.gov.pl
Sporządził
Ewa Bartoszevska
e-mail: ewa.bartoszevska@olsztyn.lasy.gov.pl

Spis treści

1. Podstawy prawne i cele programu	133
2. Podsumowanie działalności edukacyjnej Nadleśnictwa Przasnysz w latach 2012-2021	133
3. Charakterystyka naturalnych walorów edukacyjnych w Nadleśnictwie Przasnysz.....	139
4. Obiekty edukacji leśnej Nadleśnictwa Przasnysz	142
5. Obiekty edukacji przyrodniczej innych podmiotów znajdujących się na terenie Nadleśnictwa Przasnysz	149
6. Potencjalni partnerzy w edukacji leśnej społeczeństwa.....	149
7. Wydawnictwa edukacyjne Nadleśnictwa Przasnysz	149
8. Założenia do programu działalności edukacyjnej na kolejne dziesięciolecie.....	150
9. Załączniki do programu	151

1. Podstawy prawne i cele programu

Program edukacji leśnej w Nadleśnictwie Przasnysz został utworzony na podstawie Zarządzenia nr 57 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 9 maja 2003 roku. Program ten określa zakres i zadania edukacji leśnej społeczeństwa realizowane na poziomie nadleśnictwa.

Zadania edukacji leśnej społeczeństwa definiują i przybliżają dwa dokumenty:

1. Polityka Leśna Państwa – przyjęta w 1997 roku,
2. Kierunki rozwoju edukacji leśnej społeczeństwa w Lasach Państwowych – przyjęte zarządzeniem nr 57 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 9.05.2003r.

Stała i powszechna edukacja leśna ma na celu:

1. Upowszechnianie w społeczeństwie wiedzy o środowisku leśnym oraz o wielofunkcyjnej i zrównoważonej gospodarce leśnej.
2. Podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie racjonalnego i odpowiedzialnego korzystania z wszystkich funkcji lasu.
3. Budowanie zaufania społecznego dla działalności zawodowej leśników.

Wymienione wyżej cele wpisują się w ostateczny cel, jaki stawia przed sobą edukacja dla zrównoważonego rozwoju, której jednym ze składników jest edukacja leśna. Cel ten można określić jako kształtowanie krytycznego myślenia i świadomości podejmowania odpowiedzialnych decyzji związanych ze środowiskiem. W kontekście wskazane jest przedstawienie społeczeństwu leśnictwa i lasów w aspekcie globalnym. Jednocześnie, niezwykle ważna jest, zwłaszcza dla najmłodszych odbiorców możliwość bezpośredniego kontaktu z przyrodą i lasem, który edukacja powinna zapewnić.

2. Podsumowanie działalności edukacyjnej Nadleśnictwa Przasnysz w latach 2012-2021

W minione dziesięciolecie Nadleśnictwo weszło wyposażone w większość obiektów służących edukacji leśnej.

W tym dziesięcioleciu powstała Ścieżka Nordic Walking, zmodernizowano 12 miejsc postoju pojazdów i powstały 2 miejsca postoju pojazdów w nowej lokalizacji, które są wyposażone w wiaty, stoły, ławki i śmietniki oraz tablice informacyjne i edukacyjne.

Miejsca postoju oraz trasy piesze i rowerowe służyły do wypoczynku i rekreacji dając przy okazji szansę odwiedzającym na samodzielne zdobywanie wiedzy o lesie. Działalność edukacyjną prowadzoną w Nadleśnictwie w minionym okresie można podzielić na kilka

obszarów : zajęcia dla dzieci, wydarzenia edukacyjno-sportowe, konkursy, udział w imprezach masowych.

Przeprowadzono 543 zajęcia edukacyjne, łącznie w dziesięcioleciu w zajęciach wzięło udział 37 615 osób, udział poszczególnych form edukacji zawarty jest w poniższej tabeli (tab. nr 1).

Tab. nr 1. Formy edukacji w minionym dziesięcioleciu w Nadleśnictwie Przasnysz

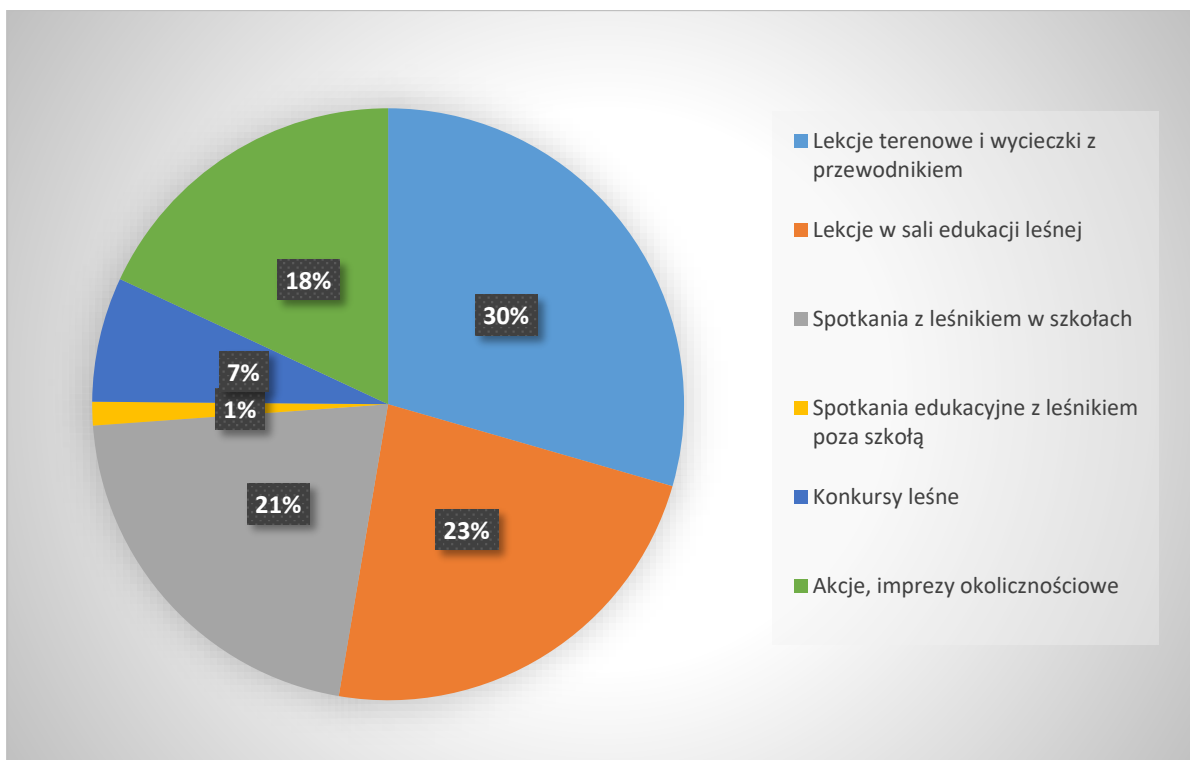
Forma edukacji	Liczba zajęć	Liczba uczestników
Lekcje terenowe i wycieczki z przewodnikiem	160	7 692
Lekcje w sali edukacji leśnej	126	7 408
Spotkania z leśnikiem w szkołach	115	4 847
Spotkania edukacyjne z leśnikiem poza szkołą	7	207
Konkursy leśne	37	2 922
Akcje, imprezy okolicznościowe	98	14 539
Wystawy edukacyjne	0	0
Razem	543	37 615

W ciągu lat 2012-2021 Nadleśnictwo Przasnysz przeprowadziło średnio w ciągu roku:

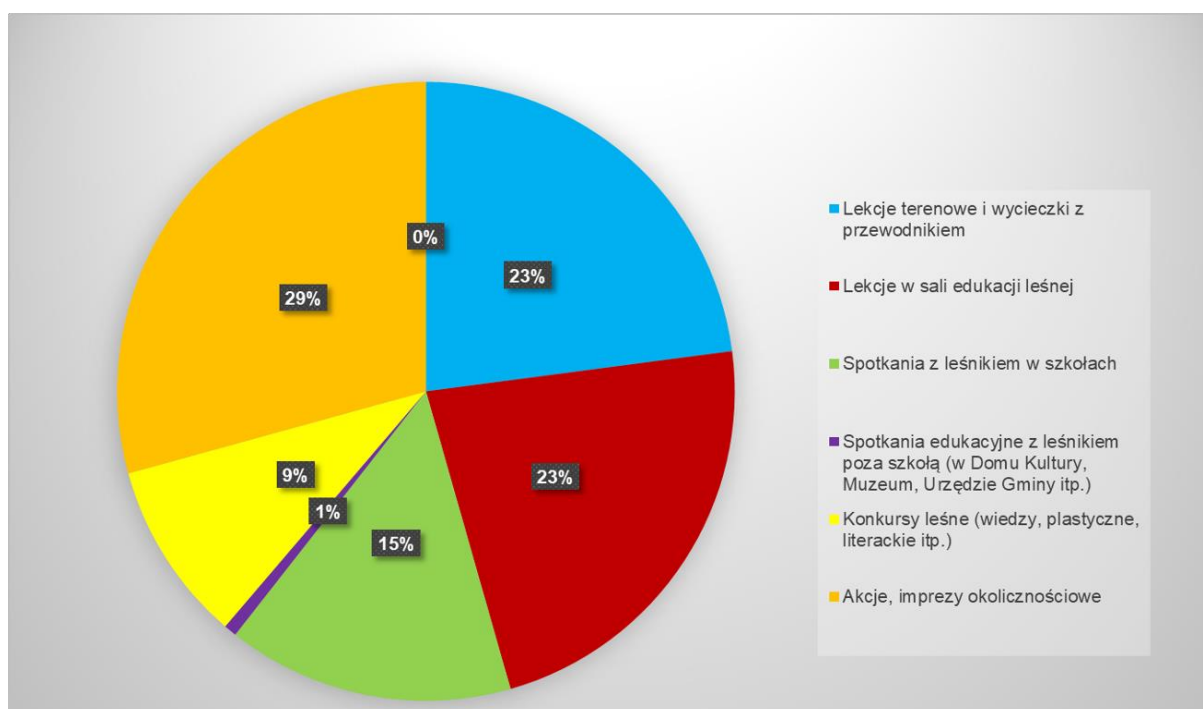
- 16 lekcji terenowych,
- 13 lekcji w sali edukacyjnej,
- 12 lekcji z leśnikiem w szkołach,
- 10 imprez okolicznościowych,
- 4 konkursy,
- 1 spotkanie edukacyjne z leśnikiem poza szkołą.

Średnio w ciągu roku we wszystkich formach edukacji leśnej społeczeństwa uczestniczyło 3 142 osoby.

W Nadleśnictwie Przasnysz dominującym rodzajem zajęć w minionym dziesięcioleciu były lekcje terenowe, lekcje w sali edukacyjnej oraz spotkania z leśnikiem w szkołach. Procentowy udział poszczególnych form edukacji społeczeństwa w minionym dziesięcioleciu ukazuje ryc. nr 1.

Ryc. nr 1. Procentowy udział form edukacji w latach 2012-2021 w Nadleśnictwie Przasnysz

Ryc. nr 2. Procentowy udział uczestników w zajęciach i wydarzeniach edukacyjnych w latach 2012-2021 w Nadleśnictwie Przasnysz

Obiekty Nadleśnictwa Przasnysz wykorzystywane w minionym dziesięcioleciu do prowadzenia edukacji leśnej społeczeństwa:

- Obiekt edukacyjny „Przejmy”- ścieżka dydaktyczna,
- Obiekt edukacyjny „Przejmy” – plac zabaw, boisko, miejsce na ognisko,
- Izba edukacyjna im. Polskiego Towarzystwa Leśnego,
- Trasy szlaku Nordic Walking,
- Edukacyjna ścieżka rowerowa „Góry Dębowe”,
- Terenowa izba edukacji przyrodniczo leśnej „Dzierzgowo”,
- Szkołka Leśna Karwacz,
- Obiekty małej retencji.

Edukacja leśna społeczeństwa jest prowadzona również podczas imprez masowych oraz imprez związanych z aktywnością sportową.

Wydarzenia cykliczne organizowane w latach 2012-2021 związane z edukacją leśną:

- Bieg Partyzanta,
- Rajd Gwiazdzisty,
- Dzień Wróbla,
- Sadzenie Lasu,
- Majowy Nordic Walking,
- Profilaktyczna Gra Miejska,
- Sprzątanie Świata,
- Święto Drzewa,
- Liczne konkursy (m. in.: „Na drewnie malowane”, „Jesienne duszki”, Konkurs „Grzybofotografowanie”, „Moje wędrówki po lesie”),
- Nadleśnictwo Przasnysz wspomagało szkoły w konkursach ogólnopolskich: „Czysty las” organizowanym przez Towarzystwo Przyjaciół Lasu, w konkursie „Moje wędrówki po lesie”, w którym nagrodą jest publikacja zdjęć w kalendarzu Nadleśnictwa Przasnysz, w „Konkursie pożarniczym” przy współpracy ze strażą pożarną.

Ryc. nr 3. Bieg Partyzanta

Ryc. nr 4. Dzień Wróbla

Ryc. nr 5. Majowy Nordic Walking

Ryc nr 6. Profilaktyczna Gra Miejska

Ryc. nr 7. Sprzątanie Świata

Ryc. nr 8. Święto Drzewa

Ryc. nr 9 Konkurs „Moje wędrówki po lesie”

Co roku, od 2010 r. na ścieżce rowerowej „Góry Dębowe” odbywa się „Rajd Gwiazdzisty” im. Zacheusza Nowowiejskiego. Rajd łączy elementy edukacji przyrodniczej, historycznej oraz aktywność sportową.

Ryc. nr 10,11. „Rajd Gwiazdzisty”

3. Charakterystyka naturalnych walorów edukacyjnych w Nadleśnictwie Przasnysz

Nadleśnictwo Przasnysz znajduje się w północnej części Mazowsza i jest jednym z 32 nadleśnictw Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Olsztynie. Powierzchnia wszystkich gruntów własności skarbu państwa zarządzanych przez Nadleśnictwo wynosi 16 465,46 ha, z tego lasy stanowią 98% tj. 16 191,10 ha. Lesistość terenu wynosi ok 29%. Pod względem fizyczno-geograficznym obszar Nadleśnictwa zalicza się do podprovincji Nizin Środkowopolskich, makroregionu Niziny Północnomazowieckiej, mezoregionów: Wyniesienia Mławskie (większa część Nadleśnictwa), Wysoczyzna Ciechanowska (południowa część Nadleśnictwa) i Równina Kurpiowska (wschodnie skrawki Nadleśnictwa). Wzniesienie Mławskie to zespół wyrazistych form kemowych i morenowych pomiędzy Mławą a Przasnyszem, przekraczających w kilku miejscach wysokość 200 m n.p.m. (Dębowa Góra 236m). Wysoczyzna Ciechanowska, której północny fragment leży w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Przasnysz, ma charakter wybitnie rolniczy. Teren położony jest w zasięgu zlodowacenia Środkowopolskiego. Nadleśnictwo położone jest na prawym brzegu zlewni górnego i środkowego biegu rzeki Orzyc. Dostępność kompleksów leśnych w ciągu całego roku sprawia, że teren nadleśnictwa może być w pełni wykorzystany do prowadzenia edukacji leśnej. Na terenie Nadleśnictwa istnieją następujące formy ochrony przyrody (tab. nr 2), które mogą być wykorzystane w ofercie edukacyjnej.

Tab. nr 2. Formy ochrony przyrody na terenie Nadleśnictwa Przasnysz

Forma ochrony	Nazwa	Lokalizacja	Powierzchnia [ha]	Podstawa prawna
Użytki ekologiczne	Bagno śródleśne, z charakterystyczną roślinnością śródleśną, ostoją ptactwa i zwierzyny	Leśnictwo Dzierzgowo gmina Dzierzgowo	13,38	Rejestr wojewódzki nr 66 Zarządzenie 34/97 z dn. 03.12.97 r. Dz. Urz. Woj. Nr 28,150
	Halizna wśród gruntów obcych, teren zabagniony, porośnięty okazałymi krzewami kaliny	Leśnictwo Grudusk gmina Dzierzgowo	0,42	Rejestr wojewódzki nr 67 Zarządzenie 34/97 z dn. 03.12.97 r. Dz. Urz. Woj. Nr 28,150
	Nieużytek pokopalniany, teren zakrzaczony o charakterze remizy	Leśnictwo Grudusk gmina Grudusk	0,28	Rejestr wojewódzki nr 68 Zarządzenie 34/97 z dn. 03.12.97 r. Dz. Urz. Woj. Nr 28,150
	Zadrzewienie z ruinami leśniczówki	Leśnictwo Dzierzgowo gmina Dzierzgowo	0,18	Rejestr wojewódzki nr 69 Zarządzenie 34/97 z dn. 03.12.97 r. Dz. Urz. Woj. Nr 28,150
	Bagno śródleśne, z charakterystyczną roślinnością śródleśną, ostoją ptactwa i zwierzyny	Leśnictwo Dzierzgowo gmina Dzierzgowo	7,03	Rejestr wojewódzki nr 70 Zarządzenie 34/97 z dn. 03.12.97 r. Dz. Urz. Woj. Nr 28,150
Obszary chronionego krajobrazu	Zieluńsko-Rzęgnowski	Leśnictwa: Lipowiec, Grudusk, Dzierzgowo, gmina Dzierzgowo	942,92	Rozporządzenie Wojewody nr 18 z 15.04.2005r. Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 91, kwiecień 2005
	Krośnicko-Kosmowski	Leśnictwo Przasnysz gmina: Przasnysz, Czernice Borowe, Leśnictwo Grudusk gmina Grudusk	36,16	Rozporządzenie Wojewody nr 18 z 15.04.2005r. Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 91, kwiecień 2005
Stanowiska dokumentacyjne	„Morena Rzęgnowska”	Leśnictwo Grudusk gmina Grudusk	517,43	Rozporządzenie 36/97 Wojewody Ciechanowskiego z dn. 03.12.97r.
Pomniki przyrody	Na terenie Nadleśnictwa Przasnysz znajduje się 39 pomników przyrody, w tym: <ul style="list-style-type: none"> ➤ 2 obiekty powierzchniowe - drzewostan jodłowy i dębowy, ➤ 3 grupy drzew - grupa 2 dębów szypułkowych, grupa 3 lip drobnolistnych i 1 dęba szypułkowego, grupa 10 modrzewi europejskich ➤ 34 pojedyncze drzewa - 15 jesionów wyniosłych, 12 dębów szypułkowych, 2 klony jawory, 2 graby pospolite, 2 lipy drobnolistne, 1 topola osika 			

Ryc. nr 12. Pomnik przyrody- Drzewostan Dębowy

Ryc. nr 13 Stanowisko dokumentacyjne - Morena Rzęgnowska

Z racji braku większych zbiorników wodnych i znaczną odległość od dużych aglomeracji miejskich głównym odbiorcą oferty edukacyjnej nadleśnictwa jest lokalna społeczność. Jesienią lasy nadleśnictwa stają się atrakcyjne dla miłośników grzybobrania. Zmotoryzowani turyści mogą skorzystać miejsc postoju pojazdów, znajdujących się przy głównych drogach publicznych.

Ryc. nr 14. Miejsce postoju pojazdów

4. Obiekty edukacji leśnej Nadleśnictwa Przasnysz

Na terenie Nadleśnictwa Przasnysz funkcjonuje szereg obiektów wykorzystywanych do prowadzenia edukacji leśnej społeczeństwa. Można do nich zaliczyć:

1. Leśna ścieżka edukacyjna „Przejmy”

Położona w bezpośrednim sąsiedztwie Leśnictwa Przejmy, na trasie między miejscowościami Stara Krępa i Lipa, 11 km od Przasnysza. Ścieżkę można pokonywać samemu lub z leśnikiem, który odpowie na każde pytanie dotyczące lasu oraz jego mieszkańców. Ścieżka mierzy 2 km i wiedzie przez zróżnicowane drzewostany leśnictwa Przejmy. Trasa zaopatrzona jest w barwne tablice, które dostarczają informacji na temat odwiedzanego fragmentu lasu.

Ryc. nr 15. Zajęcia na ścieżce edukacyjnej "Przejmy"

2. Obiekt edukacyjny „Przejmy”

Położony w leśnictwie Przejmy. Wiata wyposażona w stoły i ławki, utwardzone miejsce postoju pojazdów, miejsce na ognisko, plac zabaw, boisko do piłki nożnej oraz siatkowej, tablice informacyjne. Wiata może pomieścić ok. 100 osób. Przy obiekcie edukacyjnym znajduje się również plac zabaw i boisko.

Ryc. nr 16. Wiata oraz plac zabaw w obiekcie edukacyjnym

3. Izba edukacyjna im. Polskiego Towarzystwa Leśnego

Nadleśnictwo Przasnysz dbając o właściwy rozwój wiedzy o lesie oraz pracy leśników otworzyło Izbę Edukacyjną przy leśniczówce Przejmy. Izba stanowi obok ścieżki dydaktycznej, wiaty oraz miejsca postoju obiekt edukacyjny, z którego korzystają zarówno zorganizowane wycieczki szkolne, jak również osoby indywidualnie odwiedzające nasze lasy. Izba edukacyjna jest obiektem mogącym jednorazowo gościć ok. 30 osób. Wyposażenie stanowi:

- Zestaw filmów o tematyce przedstawiającej gospodarkę leśną i ochronę przyrody oraz sprzęt multimedialny do ich odtwarzania;
- Pomoce dydaktyczne w formie tablic tematycznych, prezentacji graficznych, gablot z owadami i roślinami oraz termoplasty zwierząt występujących na terenie Nadleśnictwa Przasnysz;
- Ekspozycje zebrane z terenu nadleśnictwa: narzędzia wykorzystywane w gospodarce leśnej, historyczne mapy i dokumenty, trofea łowieckie;

Izba cieszy się szczególnym zainteresowaniem najmłodszych miłośników lasu, głównie przez ekspozycje zwierząt, w które jest wyposażona. Niezwykle płochliwą sarnę czy wydrę młodzi przyrodniczy mogą obserwować z bliska, ponadto mają tu szansę zaznajomić się z historią pracy leśników oraz spróbować porozpoznawać gatunki drzew i krzewów naszych lasów dzięki pięknym zielnikom-pędownikom.

Ryc. nr 17. Zajęcia edukacyjne w izbie

Ryc. nr 18. Ekspozycje znajdujące się w izbie

4. Szlak Nordic Walking

W Nadleśnictwie Przasnysz, leśnictwo Przejmy w odległości około 12 kilometrów od Przasnysza istnieje oznakowany szlak nordic walking przebiegający w formie pętli przez drzewostany sosnowe, podzielony na dwie ścieżki o różnej długości.

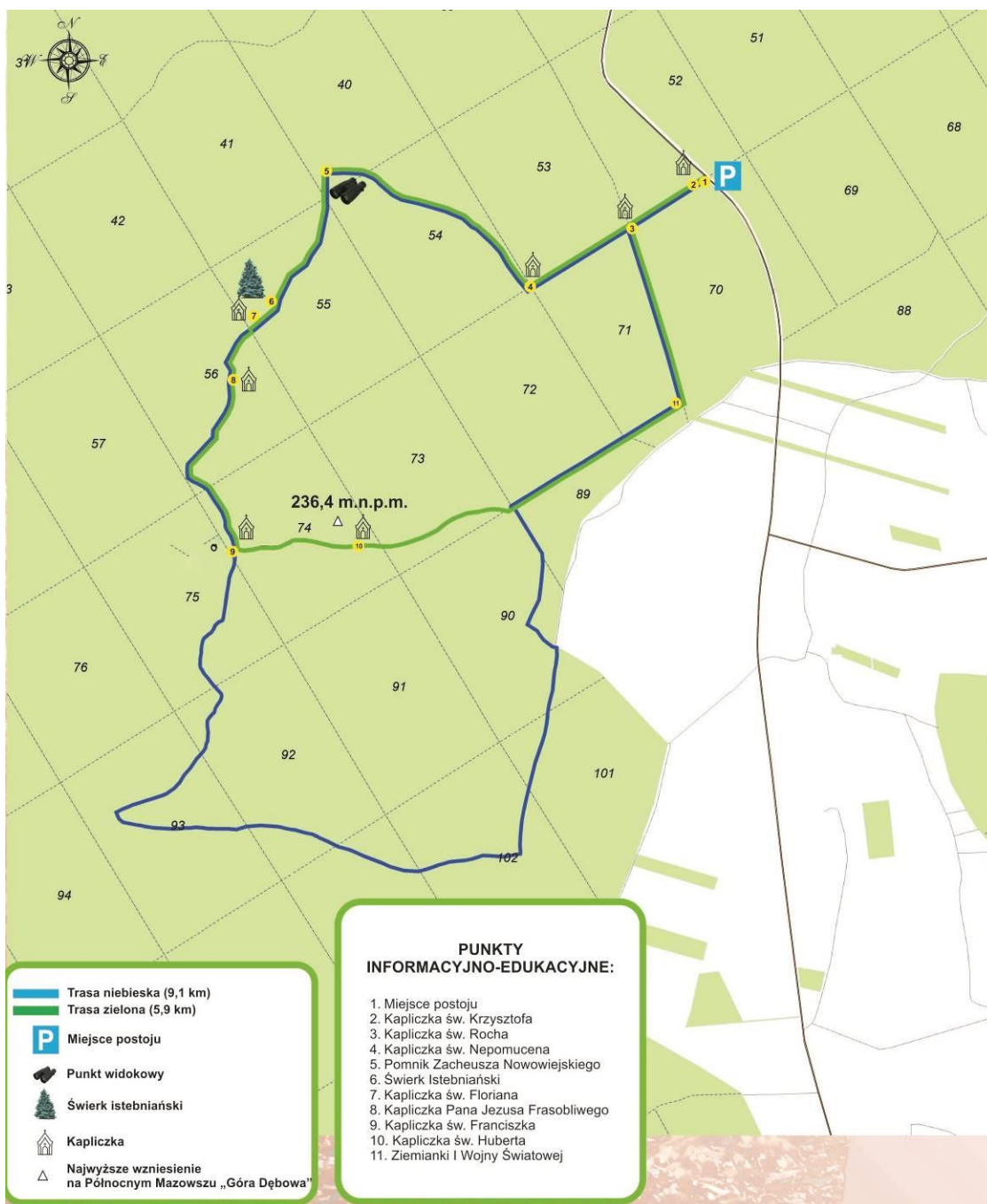
Pierwsza ścieżka – rekreacyjna o długości ok. 5 km, prowadzi przez miejscowość Obórki, dłuższy szlak przebiega przy miejscu postoju, kapliczce św. Huberta i ma długość ok. 10 km. Oba szlaki mają swój początek, a zarazem koniec w miejscowości Przejmy przy leśniczówce, obiekcie i ścieżce edukacyjnej Przejmy. Szlaki zostały nietrwale oznakowane na drzewach niebieskim symbolem jak dla ścieżek spacerowych.

Ryc. nr 19, 20 „Majowy Nordic Walking”

5. Ścieżka rowerowa

Nadleśnictwo Przasnysz z myślą o miłośnikach przyrody szczególnie ceniących aktywny wypoczynek na łonie natury utworzyło leśną ścieżkę rowerową "Góry Dębowe". Trasa ścieżki rozpoczyna się przy miejscu postoju w leśnictwie Jarzynny Kierz. Ścieżka, którą możemy odwiedzać już od czerwca 2008 roku posiada dwie trasy: zieloną o długości 5,9 km oraz niebieską o długości 9,1 km. Wiedzie ona przez bardzo urozmaicone pod względem rzeźby terenu oraz składu gatunkowego drzewostany leśnictw Jarzynny Kierz i Lipowiec. Odwiedzający to miejsce turyści mają możliwość nie tylko sprawdzenia swojej kondycji, ale mogą również obcować z przepiękną przyrodą przasnyskich lasów oraz poznawać ją bliżej dzięki barwnym tablicom edukacyjnym umieszczonym przy trasie. Poza tablicami informacyjno - edukacyjnymi godne uwagi są: pomnik Wiktora Zacheusza Nowowiejskiego ps. „Jeż”, miejsce posadzenia 18 dębów dla uczczenia pamięci ofiar zbrodni Katyńskiej z terenu powiatu przasnyskiego, kapliczki np. św. Franciszka - patrona leśników i ekologów, wyjątkowe drzewko - świerk istebniański, który wyhodowany został z nasion poświęconych przez Benedykta XVI w 2006 r. oraz najwyższe wzniesienie północnego Mazowsza Góra Dębowa (236 m n.p.m.).

Ryc. nr 21. Przebieg ścieżki rowerowej „Góry Dębowe”

Ryc. nr 22. Świerk istebniański

Ryc. nr 23. Pomnik Zacheusza Nowowiejskiego

6. Terenowa izba edukacji przyrodniczo-leśnej „Dzierzgowo”

Izba znajduje się na terenie leśnym, oddalonym o 1km od miejscowości Dzierzgowo. Wyposażona jest w zadaszone miejsce (wiata drewniana ze stołem i ławkami), tablice informacyjno – edukacyjne oraz tablice „Witacz”.

Utworzenie terenowej izby w dużym stopniu zwiększa możliwość prowadzenia edukacji ekologicznej dla wszystkich szkół znajdujących się w zasięgu administracyjnym nadleśnictwa, jak też umożliwia lepsze poznanie walorów przyrodniczo – leśnych mieszkańcom gmin znajdujących się na terenie nadleśnictwa oraz turystom i gościom przyjezdnym. Obiekt służy do prowadzenia lekcji przyrody w terenie nie tylko przez pracowników nadleśnictwa, ale także przez nauczycieli z pobliskich szkół. Wiata może pomieścić ok. 40 osób.

Ryc. nr 24. Terenowa izba edukacji w Dzierzgowie

5. Obiekty edukacji przyrodniczej innych podmiotów znajdujących się na terenie Nadleśnictwa Przasnysz

Na terenie Nadleśnictwa Przasnysz nie występują podmioty, które posiadają obiekty mogące służyć prowadzeniu edukacji przyrodniczej.

6. Potencjalni partnerzy w edukacji leśnej społeczeństwa

1. Szkoły Podstawowe, Przedszkola, Szkoły Średnie
2. Specjalny Ośrodek Szkolno–Wychowawczy w Przasnyszu
3. Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Jestem”
4. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
5. Muzeum Historyczne w Przasnyszu
6. Miejski Dom Kultury Przasnysz
7. Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej w Przasnyszu
8. Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicach Borowych
9. Lokalna Organizacja Turystyczna Północnego Mazowsza
10. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Janusza Korczaka w Przasnyszu
11. Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Przasnyskiej
12. Towarzystwo Przyjaciół Chorzel
13. Lokalne media (prasa, radio, Internet)
14. Lokalne urzędy gmin i urzędy miasta
15. Starostwo Przasnysz
16. JW5699 2 Ośrodek Radioelektroniczny
17. Komenda Powiatowa Policji w Przasnyszu
18. Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Przasnyszu
19. Koła Łowieckie

7. Wydawnictwa edukacyjne Nadleśnictwa Przasnysz

Publikacje przygotowane przez Nadleśnictwo Przasnysz w ciągu ostatniego dziesięciolecia:

1. Folder „210 lat Nadleśnictwa Przasnysz”, wydany w 2015 r., opracowany przez Danutę Szydlik i Katarzynę Wolską,
2. Kalendarz Nadleśnictwa Przasnysz wydawany corocznie od 2015 r. do 2019 r., autorami zdjęć byli laureaci konkursu „Moje wędrówki po lesie”.

8. Założenia do programu działalności edukacyjnej na kolejne dziesięciolecie

Planowane przedsięwzięcia do realizacji na lata 2022-2031:

1. Rewitalizacja ścieżki dydaktycznej Przejmy,
2. Rewitalizacja izby im. Polskiego Towarzystwa Leśnego,
3. Odświeżenie kapliczek na ścieżce rowerowej „Góry dębowe”,
4. Rewitalizacja zabytkowego Parku Dworskiego w Czarzastych Wielkich,
5. Projekt ścieżki edukacyjno-przyrodniczej „O czym szumią drzewa”,
6. Kwietna łąka przy siedzibie Nadleśnictwa i obiekcie edukacyjnym Przejmy,
7. Konkursy np.: „Hotele dla owadów”, „Moje wędrówki po lesie”,
8. Kontynuacja organizacji cyklicznych wydarzeń:
  - Bieg Partyzanta,
  - Rajd Gwiazdzisty,
  - Dzień Wróbla,
  - Sadzenie Lasu,
  - Majowy Nordic Walking,
  - Profilaktyczna Gra Miejska,
  - Sprzątanie Świata,
  - Święto Drzewa,
9. Dostosowanie istniejących obiektów edukacyjnych Nadleśnictwa do potrzeb osób niepełnosprawnych,
10. Bieżące badanie potrzeb społeczeństwa z zakresu edukacji przyrodniczo-leśnej,
11. Lekcje i zajęcia dla szkół i przedszkoli stanowią podstawowy obszar działalności edukacyjnej Nadleśnictwa powinny być prowadzone przede wszystkim w lesie i opierać się na współpracy i zapewniać potrzeby placówek,
12. Tematyka ochrony przeciwpożarowej lasu będzie istotnym składnikiem edukacji leśnej.
13. W edukacji dzieci i dorosłych powinny zawsze znaleźć się elementy edukacji dla zrównoważonego rozwoju,
14. W dalszym ciągu kontynuować edukację połączoną z aktywnością sportową i turystyczną społeczeństwa, promować zdrowy styl życia oraz aktywność ruchową na terenach leśnych,
15. W związku ze sprawowanym nadzorem nad Lasami Niepaństwowymi w uzgodnieniu ze Starostwem oraz Urzędami Gmin przeprowadzić edukację wśród właścicieli,
16. Podjęcie współpracy z władzami miasta – organizacja wspólnych przedsięwzięć (aranżacja wyspy w Parku Miejskim w Przasnyszu).

9. Załączniki do programu

1. Protokół z pierwszego posiedzenia Komisji Programu Edukacji Leśnej w Nadleśnictwie Przasnysz

Załącznik nr 1 do Programu Edukacji Leśnej Społeczeństwa
w Nadleśnictwie Przasnysz na lata 2022-2031

Protokół z pierwszego posiedzenia Komisji Programu Edukacji Leśnej w Nadleśnictwie Przasnysz powołanej Decyzją Nr 36/2021 Nadleśniczego Nadleśnictwa Przasnysz z dnia 04.10.2021 r.

Posiedzenie Komisji Programu Edukacji Leśnej w Nadleśnictwie Przasnysz odbyło się
8 października 2021 r. w biurze Nadleśnictwa Przasnysz.

W spotkaniu uczestniczyła komisja w składzie:

1. Danuta Szydlik	- Przewodniczący	- Nadleśnictwo Przasnysz
2. Justyna Haładaj	- Członek	- RDLP Olsztyn
3. Krzysztof Klimaszewski	- Członek	- SGGW w Warszawie
4. Sławomir Mikulak	- Członek	- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Przasnyskiej
5. Jolanta Gołębiwska	- Członek	- Szkoła Podstawowa Specjalna z Oddziałami Przedszkolnymi „JESTEM” w Przasnyszu
6. Bogumiła Szweda	- Członek	- Szkoła Podstawowa nr 1 z Oddziałami Integracyjnymi w Przasnyszu
7. Ewa Bartoszevska	- Członek	- Nadleśnictwo Przasnysz

Zastępca Nadleśniczego - Pani Danuta Szydlik przywitała członków komisji, przedstawiła cel i harmonogram spotkania.

Pani Ewa Bartoszevska przedstawiła dotychczasowe działania edukacyjne w Nadleśnictwie Przasnysz oraz warunki prowadzenia edukacji i obiekty do niej wykorzystywane.

Zostały omówione potrzeby, oczekiwania oraz propozycje uczestników posiedzenia dotyczące edukacji leśnej społeczeństwa w Nadleśnictwie Przasnysz w przyszłym dziesięcioleciu.

Komisja przyjęła następujące założenia do Programu Edukacji Leśnej Społeczeństwa w Nadleśnictwie Przasnysz:

1. Lekcje i zajęcia dla uczniów i przedszkolaków stanowią podstawowy obszar działalności edukacyjnej Nadleśnictwa. Powinny opierać się na współpracy i odpowiadać na potrzeby placówek. Działania edukacyjne należy kierować także do lokalnego społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem rolników.
2. Edukacja leśna w Nadleśnictwie Przasnysz prowadzona jest na bazie naturalnych walorów przyrodniczych, kulturowych i w oparciu o bazę edukacyjną, na którą składają się:
  - a. duża lesistość terenu administrowanego przez nadleśnictwo - 29%,
  - b. bardzo dobry stan środowiska,

- c. obszary chronionego krajobrazu,
  - d. stanowisko dokumentacyjne,
  - e. użytki ekologiczne,
  - f. pomniki przyrody,
  - g. parki podwroskie,
  - h. obiekty zabytkowe,
  - i. miejsca pamięci narodowej, cmentarze wojenne, mogiły,
  - j. pomniki, kapliczki,
  - k. ścieżka edukacyjna „Przejmy”,
  - l. wiata edukacyjno-turystyczna na ścieżce „Przejmy”,
  - m. izba edukacyjna im. Polskiego Towarzystwa Leśnego,
  - n. ścieżka rowerowa „Góry Dębowe”,
  - o. terenowa izba edukacji przyrodniczo leśnej „Dzierzgowo”,
  - p. Szkołka Leśna Karwacz,
  - q. obiekty małej retencji.
3. Ochrona przeciwpożarowa lasu jest istotnym tematem edukacji leśnej na terenach o dużym zagrożeniu pożarowym.
  4. Elementy edukacji dla zrównoważonego rozwoju występują w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez Nadleśnictwo.
  5. Nadleśnictwo Przasnysz łączy edukację leśną z aktywnością sportową i turystyczno-rekreacyjną społeczeństwa.
  6. Nadleśnictwo Przasnysz kontynuuje organizację cyklicznych wydarzeń:
    - a. Dzień wróbla,
    - b. Majowy nordic-walking,
    - c. Rajd Gwiazdysty im. Zacheusza Nowowiejskiego, będzie organizowany w partnerstwie z zainteresowanymi organizacjami,
    - d. Święto drzewa,
    - e. Sadzenie lasu,
    - f. Rajd patriotyczny, Bieg Partyzanta,
    - g. Profilaktyczna gra miejska,
    - h. Sprzątanie świata,
    - i. Konkurs „Moje wędrówki po lesie”,
    - j. Rajd pieszy „Śladami Robespierre’a z Dąbrówki”.
  7. Partnerami nadleśnictwa w edukacji leśnej społeczeństwa pozostają:
    - a. placówki i oświaty,
    - b. lokalne samorządy,
    - c. stowarzyszenia i inne organizacje pozarządowe.
    - d. lokalne media (prasa, radio, Internet).
  8. Koszty działań bieżących związanych z prowadzeniem edukacji leśnej społeczeństwa zostaną pokryte głównie ze środków własnych Nadleśnictwa Przasnysz. Na potrzeby budowy nowych obiektów oraz realizację projektów edukacyjnych należy podejmować próby pozyskania pieniędzy np. z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie.
  9. Planowane przedsięwzięcia do realizacji na lata 2022-2031:
    - a. Rewitalizacja ścieżki dydaktycznej Przejmy,
    - b. Rewitalizacja izby im. Polskiego Towarzystwa Leśnego,

- c. Odświeżenie kapliczek na ścieżce rowerowej „Góry dębowe”,
  - d. Rewitalizacja zabytkowego Parku Dworskiego w Czarzastych Wielkich,
  - e. Projekt ścieżki edukacyjno-przyrodniczej „O czym szumią drzewa”,
  - f. Kwietna łąka przy siedzibie Nadleśnictwa i obiekcie edukacyjnym Przejmy,
  - g. Konkurs „Hotele dla owadów”,
  - h. Dostosowanie istniejących obiektów edukacyjnych Nadleśnictwa do potrzeb osób niepełnosprawnych,
  - i. Bieżące badanie potrzeb społeczeństwa z zakresu edukacji przyrodniczo-leśnej,
  - j. Podjęcie współpracy z władzami miasta – ograniczenie wspólnych przedsięwzięć (aranżacja wyspy w Parku Miejskim w Przasnyszu).
10. Z kadry Nadleśnictwa zostaną wyłonione osoby chętne i zdolne do prowadzenia zajęć edukacyjnych. Będą uczestniczyć w wydarzeniach edukacyjnych i szkoleniach.

Komisja ustaliła wstępny termin kolejnego spotkania na 19.11.2021 r.

Dodatkowe propozycje do Programu Edukacji Leśnej na lata 2022-2031 członkowie komisji mogą składać mailowo na adres: przasnysz@olsztyn.lasy.gov.pl do 31.10.2021 r.

Podpisy członków komisji

Przewodniczący: ..... Danuta Szewelik .....

Członkowie: ..... Mikulak Stefan .....

..... J. Hanus .....

..... Klimanowski .....

..... Bogumiła Szvede .....

..... Jadwiga Gulbiewska .....

..... Ewa Dąbrowska .....

2. Protokół z drugiego posiedzenia Komisji Programu Edukacji Leśnej
w Nadleśnictwie Przasnysz

Załącznik nr 2 do Programu Edukacji Leśnej Społeczeństwa
w Nadleśnictwie Przasnysz na lata 2022-2031

**Protokół z drugiego posiedzenia Komisji Programu Edukacji Leśnej
w Nadleśnictwie Przasnysz powołanej Decyzją Nr 36/2021 Nadleśniczego Nadleśnictwa
Przasnysz z dnia 04.10.2021 r.**

Posiedzenie Komisji Programu Edukacji Leśnej w Nadleśnictwie Przasnysz odbyło się
19 listopada 2021 r. w biurze Nadleśnictwa Przasnysz.

W spotkaniu uczestniczyła komisja w składzie:

1. Ewelina Mucha-Mączyńska	- Przewodniczący	- Nadleśnictwo Przasnysz
2. Justyna Haładaj	- Członek	- RDLP Olsztyn
3. Michał Wiśnicki	- Członek	- Towarzystwo Przyjaciół Chorzel, LO im. KEN w Przasnyszu
4. Jolanta Gołębiewska	- Członek	- Szkoła Podstawowa Specjalna z Oddziałami Przedszkolnymi „JESTEM” w Przasnyszu
5. Bogumiła Szweda	- Członek	- Szkoła Podstawowa nr 1 z Oddziałami Integracyjnymi w Przasnyszu
6. Ewa Bartoszevska	- Członek	- Nadleśnictwo Przasnysz

Na spotkaniu został przedstawiony zredagowany program edukacji leśnej dla
Nadleśnictwa Przasnysz na lata 2022-2031 zgodny z wcześniejszymi założeniami do tworzenia
programu.

Wobec wyczerpania tematu do dyskusji oraz omówieniu wniesionych uwag i zastrzeżeń
posiedzenie Komisji Programu Edukacji Leśnej zostało zakończone. Pani Ewelina Mucha-
Mączyńska – przewodniczący komisji podziękowała wszystkim uczestnikom za udział w
spotkaniu oraz za wszelkie wniesione uwagi merytoryczne dotyczące Programu Edukacji
Leśnej Społeczeństwa w Nadleśnictwie Przasnysz na lata 2022-2031.

Podpisy członków komisji

Przewodniczący: *Ewelina Mucha-Mączyńska*

Członkowie: *J. Haładaj, Bogumiła Szweda*

12. KRONIKA

